

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

12-18 martie 1997

(Anul XXX)

10

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Vizita Regelui

CEA DINTÎI vizită în țară a Regelui după redobîndirea cetăteniei a stat sub semnul ambiguității. Majestatea Sa nu are nici o vină: a declarat, de la început, cu noblete, că nu dorește să tulbure ordinea constituțională din România, că vine nu ca să ceară, ci ca să dea. De vină sînt acei lideri politici români, aflați la putere, care n-au avut nici curajul să se țină deoparte, nici demnitatea să tacă din gură. Și, după ce l-au invitat pe Rege, au crezut de cuviință să exprime - cu jumătate de gură - scrupule de natură constituțională. N-au vrut, cu alt cuvinte, să lipsească de la ceremonie, dar și-au făcut uitat acasă costumul de gală.

L-am auzit cu toții, la TVR, pe un ministru țărănist, aflat pe aeroport la sosirea Regelui, spunînd că „n-are voie” să fie acolo în calitate oficială și că-i roagă pe telespectatori să-l considere prezent în calitate de „urmaș al lui Coposu”. Este absolut nejustificată evocarea Domnului Coposu tocmai într-o împrejurare ca aceasta. Domnul Coposu a fost un monarhist declarat, motivîndu-și, chiar în felul acesta, neparticiparea la cursa prezidențială de acum patru ani și confînd pe viitorul președinte să facă demersurile necesare pentru ca România să redevină regat. Mărturie stă un interviu acordat, în epocă, unui mare cotidian. Urmașii Domnului Coposu s-au despărțit de mult, în fapte, de liderul lor istoric. Au dificultăți acum să se despartă și în vorbe. Se vede cu ochiul liber că sînt foarte „încurcați”.

La mijloc este și o confuzie. În calitate *particulară* venea în România Regele; în ce-i privește, politicienii români îl primeau în calitate *oficială*. O dată, pentru că simplii particulari au rămas, fără excepție, la poarta Palatului Elisabeta, mulțumindu-se a-l vedea pe Rege de departe; de vizitat, l-au vizitat doar persoane oficiale, printre care am avut cîntea să mă prenumăr. A doua oară, pentru că Regele este fostul Suveran al României, una din marile personalități politice ale lumii și ultim supraviețuitor al generației de șefi de state din vremea războiului. Chiar dacă vine în vizită privată, se cuvine a fi înțîmpinat cu onoruri oficiale.

Vizita trebuia să fie o sărbătoare și ne-a umplut de amărăciune. În loc să ne bucurăm că acela pe care comuniștii, inspirați de sovietici, l-au alungat cu cinci decenii în urmă, se poate reîntoarce în țara în care s-a născut, am stat cu sufletul sărit de teama unor interpretări răuvoitoare. În loc să ne purtăm cu firescul și emoția cuvenită, am căutat compromisuri diplomatice. Și ni se pare că am dovedit o abilitate extraordinară, scurtîndu-i numele, pe pașaport, Majestății Sale.

Pînă deunăzi am crezut că le e frică de Rege doar foștilor comuniști. Astăzi văd că le e frică, de fapt, tuturor celor aflați la putere. Nu înțeleg de ce. Au fost aleși în mod democratic de poporul român. S-ar părea însă că, în subconștientul lor, actualii guvernanți continuă a se socoti ilegitiimi.

Spre liniștea lor sufletească, aș dori să le spun că au reușit să transforme vizita Regelui dintr-un eveniment politic într-unul cultural. N-au a se teme de mînia majorității care i-a ales. Cultura e apanajul elitelor.

REGE

R EVENIREA în țară - pentru prima oară după cincizeci de ani - a Regelui Mihai ca cetățean român a pus oficialitățile și ziaristii de la noi în fața unor inedite probleme de etichetă, de *préséance* (cum se spunea în Franța Marelui Secol). Solida ignoranță republicană, consolidată în chip interesat vreme de o jumătate de secol, a făcut ca românii să nu știe cum să se adreseze unui cap încoronat. Ba, mai mult, să nu știe nici măcar ce reprezintă acesta.

Ca de atâtea ori pînă acum, comuniștii au profitat din plin de nai-vitatea și de lipsa de experiență a publicului larg. După ce, pe parcursul celei mai lungi jumătăți de secol din istoria noastră, s-au ferit ca de foc (cu o spaimă patologică) să pronunțe fie și numele Regelui Mihai, aceiași comuniști recurg acum la un fel de colac de salvare lingvistic; ei îl numesc pe Mihai I «fostul rege al României».

«Fostul rege»? Poți fi un «fost director», un «fost ministru», chiar un «fost președinte», pentru că toate aceste demnități ți-au fost conferite temporar de semenii tăi. Nu poți fi însă un «fost rege». Regele rămîne rege pînă în clipa morții, fie că el domnește sau nu, fie că se află în libertate sau în închisoare. O demnitate, în principiu, de sorginte divină nu poate fi retrasă de oameni. Regele poate fi omorît, dar va fi omorît ca rege. (Ca și omul care «poate fi distrus, dar nu învins», după definiția cunoscutului prozator contemporan).

Ar fi însă absurd să-l considerăm pe Rege un supra-om; el este la fel ca noi toți, ride sau plinge, are amărăciuni, nefericiri și bucurii; numai că e obligat să le învingă, să le depășească, pe scurt - să se afirme ca om printr-o acțiune supra-umană. Nimic nu este mai aproape de condiția bazică a omului decît cea a regelui, mai ales a unui rege fără regat. Toți am fost izgoniți din Paradis și toți facem ce putem pentru a domina această fundamentală realitate. Sau pentru a o uita.

«*La grandeur de l'homme est grande en ce qu'il se connaît misérable. Un arbre ne se connaît pas misérable. C'est donc être misérable que de se connaître misérable; mais c'est être grand que de connaître qu'on est misérable. Toutes ces misères-là prouvent sa grandeur. Ce sont misères de grand seigneur, misères d'un roi dépossédé*» (*Pensées*, I,3).

A spus-o Pascal în urmă cu trei secole. Dacă formula sa reprezintă cea mai profundă și mai generoasă definiție a omului, a statutului său ontologic, ea este și cea mai exactă definiție a regelui în raport cu ceilalți muritori.

N UMAI o scurtă perioadă *Post-restantul* va ocupa aproape în întregime spațiul acestui pagini, cititorii *Contrafortului* regăsindu-și în curînd la locul cuvenit rubrica preferată. ● Nu vrem să lăsăm în continuare la mîna sortii, știut fiind că și difuzarea revistei noastre se face defectuos, un apel de maximă importanță atât pentru sufletul nostru cât și pentru doi dintre cei mai apreciați corespondenți ai noștri, poeți. El se face pe numele lui *Vlad Ciopron*, originar din Huși, și care ne-a trimis din Iași texte excepționale pe care i le-am publicat în revistă, (nr.47/1996), căruia îi solicităm adresa la care să-i expediem onorariul. Și se mai face pe numele lui *Andrei Dobrowensky* din Tulcea, de la care dorim o fotografie și câteva date personale în vederea unui debut. ● Recomandăm cu căldură poemele celui care semnează aceste câteva cuvîntcioase rînduri: „Nu am formația necesară și nici viziunea profundă, proprii unui poet. Cu toate acestea, încercînd neliniști mai mult sau mai puțin adânci, scot la iveală, din cînd în cînd, texte precum cele alăturate. Îndrăznesc să vă cer un cuvînt, două, despre ele, bunăoară dacă sunt publicabile și dacă ele mă ajută să-mi depășesc, cît de puțin, condiția de muncitor *calificat*“. Simplul gest al publicării poemelor, în număr mare, aici, este, credem, semnificativ și în armonie cu speranța sa, iată-le urmîndu-și unul altuia și construindu-se firesc în discursul solemn, plin de eleganță, sensibil, fluent, inteligent, al unui singur poem infinit: „prin marile dezordini trec spre ceva nelămurit și respir/rareori stau/ și sub un cer al cătorva părelnice semne/ și printr-un timp al cătorva rătăcirii cenușii/orășele latră/ către pustietatea singurei stele/ care n-a fulgerat/ niciodată“ (*Steaua mea*); „apoi vii tu și îmi atingi umărul somnolent/ amenințat de altă iarnă și știi/ că vom împărți soarta celor asfixiați sub zăpezi// încă un pas și încă un pas/ am plutit demult pedestri suntem și mici/ și nu ne mai calăuzește muzica înaltelor energii// să ne lepădăm sufletele aceste poeme/ neduse pînă la capăt/ am putea schimba numele între noi și arbori/ am putea sîngera liniștiți// vremea e potrivită/ oamenii-s calmi“ (*Apoi vii tu*); „un sentiment cheamă la putrefacție alt sentiment care cheamă la putrefacție alt sentiment care cheamă la putrefacție -// uite cum mă cuprinde nepăsarea și plec/ o ramură-mi rănește umărul/ curge absență“ (*xxx*); „e-o absență-a iubitelor crește neliniștea-n uși/ douăzecișiopt de blesteme bîntuie camera-n care/ lumina riscă și intră-n confuzie// spre seară/ printre câteva pocnete surde-n pereți/ printre viscere printre lucruri mărunte/ abia se mai simte/ abia-ntrevăd/ fluxul/ refluxul liniștii viitoare/ peste praguri peste ochii din care/ cresc ierburi“ (*xxx*); „caldărâmul era încins oamenii în descompunere/ păsările se opreau la o înălțime oarecare/ priveau uimite regresul uman întoarcerea/ bipedului inteligent/ la o lume exclusă din geografiele memoriei“ (*Poem*); „seara (aceasta?) e una obișnuită și totuși/ e un semn poate e ultima gură de aer/ altfel de ce această stranie/ inconștientă întoarcere a capului/ către un vad către o margine a orașului/ unde bănuim c-ar pluti/ respirația unui dumnezeu/ adevărat“ (*E un semn poate*); „prin câte pasaje poți tu să treci fără să plîngi/ ziua nu vine niciodată neantul nu vine/ de nicăieri crește în tine în numele lui/ te ascunzi putrezești în numele lui/ mîngîi cîinii nocturni/ stihile/ pentru ultima/ oară“ (*Ziua nu vine niciodată*); „doar în mireasma sacră te regăsești/ noaptea în care nu dormi și nu scrii/ dincolo de antichitate se pierde un capăt/ într-o imagine fără culoare concretă se pierde/ celălalt capăt/ nu privi înapoi/ nu gîndi/ sparge oglinda/ doar așa vei putea face pasul/ (fulgerul verde) / dinspre copilărie spre/ nimic altceva“

(*Dinspre copilărie spre altceva*): „aș fi venit mai demult totuși aș fi adus/ cîvinte neobișnuite pete fosforescente alte gânduri/ pentru ploile mileniului următor/e tîrziu peste câmpuri numai scutece goale/ trece o pasăre oarbă pot zări vertebrele cerului/ și aburul unui cântec pe unde-au trecut/ pruncii plecați/ cu chipurile lor pline de/ tiduri mărunte“ (*xxx*); „lumea ei mică simplă puls vegetal/vîrsta ei lunecînd pe ape din care-au/ plecat toate sirenele/ pot să se rupă ritmurile/ pot să lase zodiile linii de sînge pe cer/ eu/ cresc/descresc/la umbra femeii acesteia/liniștit/resemnat/ca o singurătate fără soluție“ (*Poem cu mama*); „singur. simți cum urcă-n tine/ultimul somn. simți cum se clatină punctul de sprijin/țipi și gemi/și n-ai cui să-i închini/singura moarte pe care-o ai:/ea se produce-n plină stradă cu gemeni“ (*Alexandru Bora, Slatina*) ● Începînd cu *Atitudine* lectura poemelor, cu a căror sintaxă dificilă am izbutit nu numai să mă acomodez, dar am ajuns în cele din urmă s-o și ador, am rămas plăcut surprinsă de substratul acestor două versuri: „Mă întreb unde sunt teritoriile însorite/În care Kavafis îi aștepta pe barbari.“, ca să mă extaziez apoi și la altele, din ce în ce mai convinșă că am de-a face cu textele unui inițiat, chiar dacă la început de carieră. Pasajele confuze se vor usca și vor dispărea de la sine, pe măsură ce lumea, universul de acum, artificial, livresc, va fi umbrat de înțelepciunea inimii. Pentru acum, reușite și de păstrat sunt jocurile și fanteziile cu tentă dură precum *Jack și John, Ereditate, Hibernare*. Iată un fragment din *Jack și John*: „Jack compunea limerick-uri/John asculta nurseyrimer.../ Cînd i-au întrebat:/De ce nu mergeți ca oamenii?/Au răspuns: E mai bine/ Să mergi cu spatele!//Jack juca golf cu regina de cupă/John își studia chipul în oglindă/Eu citeam un roman de Dorothy L. Sayers.../Cînd i-au întrebat:/ De ce nu purtați bocanci?/Au răspuns:/Nu vrem să ne tragem de șireturi/Cu toată lumea!...“ și, din *Ereditate*, unde se regăsește sublimul prisosind absurd, asasin, în aglomerare suportabilă cu competiții, răutăți și sarcasme copilărești: „Celălalt! arată-mi stindardul tău, din blană/Blazoanele voastre păroase au un miros roșcat/Păduratic./Picioarele cu bătăturei comoase/Lovesc nerăbdător/Și aburii care ne ies din trîmbițe/Sînt încercioși. Fără sunet./Ce subțire este pelicula văzului, Celălalt!/La naștere aveau gust molatic de lapte/Și prelungirile lor sînt firele/Unei rețele de sîrmă./Cîndva puteam

să-mi întorc glasul schimbat/Înăuntru./La naștere aveam buza despicată/Și plină de puf./Mama a pus să o coasă/Și au străpuns și virful limbii/Din greșală./Celălalt! să vedem dacă poți să treci linia asta:/Am trasat-o ușor, cu degetul mare./Cel pe care tu nu poți să-l atingi./Lasă-mă să te ajut să te apropii./Întărîtîndu-te cu un băț ascuțit la capăt./Măine o să-ți atîm la uscat pielea de frate/Undeva sus./Și o să șuier rîzînd dezlegat, Celălalt!“. (*Ruxandra Vișan, clasa XII-a, Colegiul Sf. Sava*) ● De ce n-aș presupune că ceea ce scrieți face de regulă deliciul prietenilor și colegilor de la gazeta la care lucrați? De ce n-ați accepta la rîndul dv. ca asupra mea aceleași texte n-au avut același efect. În încheierea *fișei personale* țineți să mă asigurați că dacă o să vă... demolez cumva, o să continuați totuși să scrieți, pentru că sunteți „atîns“. N-am nimic împotriva să fiți atât de tare de virtute, și, deci, fericit, pînă una alta, cu ce aveți, cu ce puteți. Fie și cu acest infantil... *Reportaj*: „Ochi umezi./Măini de artistă -/ Uite-o batistă tristă./În ea s-a îngropat un nas/Ce-a mai rămas./Camioane pline de durere./E rivanol pe-al nostru steag./Război civil./De gardă e un tril./Zumzet de indiferență./Penitență./Copac pensionat/Dram de omenie evaporat./Ca ce-o să fie/Și cu ce-a fost/Hai să murim în post/Hai să murim în cros.“ (*Mihai Ioachimescu, Ploiești*) ● Păcat că nu toate versurile dv. ating bizateria acestuia: „Și înăuntru-i rece captușit!“ (*Mirela B., București*) ● De mirare ce este în stare să imagineze un îndrăgostit! „Jupuind, mergînd albastru/Spumegînd umil dezastru/Cazi asupra mea, umilește-mă!/Scrie cu mine groapă și astupă-mă! Șterge-mă și scrie-mă din nou!/Geaba strigă mio Ego/Sunt pată ce zbor deasupra-ți plan-tînd bumeranguri/pe umerele-ți goale“. (*Cristian Simberg, București*) ● Atît de înduioșătoare poveste cu buchețelul de flori de cîmp mi-ați mai trimis-o și cu câțiva ani buni în urmă, cu exact aceleași cuvinte și cu exact aceeași rugă-minte, și, ca un făcut, același eveniment familial fiind motorul inspirației, împlinirea a 20 de ani de căsnicie fericită. Încă o dată, La mulți ani! (*C. S. Alionte, București*).

România literară

Editată de:

- Fundația „România literară“, director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația „România literară“, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară“ - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

INTERNET:
HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Revoluție și ficțiune

ÎN timpul timp se agită „restructurativ” și organizațiile revoluționarilor din Decembrie 1989. E o idee chiar bună. Dar mai întâi ar trebui stabilit ferm ce trebuie să înțelegem prin *participarea la revoluție*. Argumentul celor „doi martori” aduși (în fața cărei instanțe?!) îmi pare pueril și neserios. Sunt pierderi de vieți sau oameni mutilați pe viață, pe care nici un decret și nici o instanță nu le pot înlocui ori să le redea integralitatea originară. Ce „drepturi” îi pot reda unui mutilat piciorul drept pe care și l-a pierdut? Sau altuia mâna stângă? Iar acestea nu le spun din plăcerea de a face un calambur! Există în schimb și o logică a bunului simț, care devine activă, din nefericire, numai la cei ce au cunoscut suferința! Nu aceștia fac, primii, grămadă „la drepturi”! În fond, la evenimentele din Decembrie 1989, și mai ales în prima lor parte, au participat sute de oameni, sau chiar mii, care n-au cerut nici o recompensă pentru aceasta și nici nu cer. Au fost în stradă indivizi solitari, luați cu valul, și pe urmă închiși, bătuti și schingiuiți. Nu erau ei atunci preocupați să-și facă rost de „martori”. Și nici nu și-au făcut. Sau zecile de morți anonimi, în gropi comune, despre care „martorii”, chiar dacă sunt, căror urechi au putut grăi până mai ieri? Au fost poate și „grupuri organizate”. Sau care s-au „organizat” pe loc. Tăcerea s-a întins peste acestea și în locul lor s-au întocmit grupuri pe bază de tabele la gura metroului. Însă, desigur, pe bază de „martori”. S-a inventat cu încetul o melodie națională, privind participarea la revoluție, și un cuplet fesenisto-pedeserist, transferat în opereta bufă a noii puteri emanate și-n comedia ei perpetuă, gen „Conu Leonida”! Căci, dacă revoluția „a făcut-o” dl. Iliescu, mulți s-au lipsit de plăcerea de-a se numi și ei „revoluționari”. Supraviețuitori ai evenimentelor (ca să nu mai vorbim de martiri) nu au participat la „aceeași” revoluție cu Ion Iliescu. Puțini am fost, dar mulți au rămas *cu dânsul*, de-a doua zi, după ce viitorul președinte „emanat” al României a ajuns, în fine, la Televiziune, cerând (cum se știe), ca primă urgență, „un fir direct”...

FUSESEM al naibii bătut în noaptea de 21 Decembrie, împreună cu alții, sute de participanți anonimi, iar când s-a făcut montajul pe viu și „în direct”, la Televiziune, n-am mai putut ieși, pur și simplu, din casă. Rănile mă dureau, carnea tumefiată de bastoanele primite la întâmplare, cam peste tot trupul, dar mai ales la țurloaie (n-am vrut în nici un chip să mă culc „la podea”), se umflase și mă durea „ca o bubă obrintită”, cum ar fi spus mama la țară. Sărmana mamă, care sosi cât de curând la noi, „de sărbători”, bănuind ea ceva. Și cu riscul de a se confrunta, biata bătrână, cu „teoristii”, cum le spunea dumneaei, ălor! Iar la noi telefonul suna în prostie. O singură persoană și aceeași voce mă căuta la telefon pe mine: ma-

iorul Chituc de la Miliția Capitalei. Mama mă dădea speriată la telefon: „Te caută, dragul mamei, de la miliție”. În fine, i-am explicat, foarte pe scurt, că nu era nimic grav. Ținusem, față de mama, bine secretul „participării mele la revoluție”; însă mai ales după Crăciun, și aproape de Sfântul Ioan, după ce trecusem anul „cu bine”, maiorul de la miliție mă căuta în disperare; iar apoi insistând „amical”, *să ne mai vedem*. Ce să ne mai vedem, domnule maior, nu-i de ajuns cât și cum ne-am văzut în noaptea lui 21 decembrie spre 22? *Să ne mai vedem, totuși...* Revoluția „învinse”; cuplul odios fusese lichidat, iar despre „teroriști” se vorbea tot mai rar. Dl. Iliescu nu se urcase încă pe tanc să-și înfiereze foștii tovarăși și „pretini”, care „întinaseră idealurile...” *Să ne mai vedem...*

NU știi, acum, dacă între timp nu va fi căpătat și maiorul Chituc titlul de „participant la revoluție”, sau poate chiar de „erou participant la revoluție”. Văzând atâția alți „participanți”, timp de șapte ani, „în primele rânduri”, nici nu m-aș mira. I-aș reînnoi, în schimb întrebarea, dorind, în sfârșit, un răspuns, cine a fost, în acea noapte de groază, de la arestul Miliției Capitalei, viteazul în piele de tigru (costum aproape englezesc, la patru ace, și cravată), bătașul, mai mult decât calificat, care călca peste trupuri, rostindu-și tirada (gen „România Mare” de mai târziu), și împroșcând sânge de oameni tineri pe pereți? De ce m-a scos maiorul „meu” atunci pe mine dintre ceilalți ostatici, „acoperindu-mă”, acum știu clar. Nu „fascinanta” mea legitimație de ziarist („firmă serioasă”) pe care le-am vârat-o în ochi toată noaptea, urlându-mi protestul, a fost cauza. Evenimentele se precipitau, atunci, în acea noapte, minut cu minut, iar maiorul, versat în chestiuni „juridice” (în biroul său de „jurist” m-a și cercetat după ce m-a scos, probabil, din „destinația Jilava”), presupunea că oricum, mai târziu, se va pune problema martorilor...

TIMP de șapte ani, deci, s-au făcut cozi interminabile și lașe la „calitatea de revoluționar”. Și cunosc figuri apocaliptice (pe lângă care maiorul „meu” ar face oricând figură de înger) care dețin „această calitate”. Unii au devenit senatori și deputați, alții miniștri, apți combatanți împotriva comunismului, deținători de titluri de proprietate la Mogoșoaia, pe malul lacului, sau apropiatari îmbogățiți de *altfel* de titluri și bunuri, dar toate false și furate. Iar revoluția „a mers înainte”, singurul lucru (drept că și cel mai *neinteresant*) care nu s-a aflat despre ea este: Adevărul. „Cei mai avizați” dintre „participanți”, trecuți prin toate comisiile de aflare, susțin că revoluția are, deja, „mai multe adevăruri”. Printre ele se află pesemne pitit și stingher („stând în colțul lui

deoparte”) și adevărul meu...

ȘI acum o mărturisire mai specială. La târgul de carte de anul trecut, de la Iași, mi s-a făcut neașteptata favoare de a-l cunoaște o clipă doar, și personal, pe tânărul (încă) domn H.-R. Papatievici. Îi citisem primele două cărți cu o rară delectare. Inutil să mai spun că aveam despre insolitul autor o excelentă părere. Și în timp ce îi înșiram toată admirațiunea mea și etc., m-am simțit pătruns de privirea sa uluitoare, care m-a urmărit și mult timp după aceea. Mă privea, pot zice, o interogație din adânc, așteptând un răspuns clar.

Când am citit *Politice*, următoarea sa carte, mi s-a năzărit și Răspunsul. Este unul halucinant! Primul capitol al cărții descrie întocmai noaptea de 21 Decembrie 1989 din arestul miliției. Un bisturiu sagace. Aceasta în schimb nu e totul. Un credincios mi-a povestit cândva că l-a visat pe Iisus în Biserica Mănăstirii Antim într-un grup de credincioși discipoli. Acel „chip omenesc” nu-l mai văzuse, dincolo de vis, niciodată. Duminica următoare avea să-l revadă în același loc, după liturghie, la ungerea noului vicar patriarhal. Se cheamă că povestitorul meu trăise o minune?

Mărturisesc, deci, că despre „noaptea aceea” am scris o carte și eu, pe care nici până azi n-am reușit să o public. Există în paginile cărții mele un tânăr (un „personaj fictiv”: dar fizician; sau oricum, student la fizică) anticipându-l de departe, pot zice, pe autorul de mai târziu al *Politicelor*. Dacă nu cumva „chipul său omenesc” (ochii săi mai ales) mi-a rămas, și-mi este infipt în creier chiar din „acea noapte” și din acel loc!

Ion Murgeanu

Seducerea și abandonarea cititorului

BEDROS HORASANGIAN a făcut în ultimii ani un fel de grevă a relațiilor cu lumea literară. Nu a mai dat telefoane, n-a mai frecventat redacțiile, nu i-a mai înviorat pe palizii literați cu verva lui jovială. Fermeătorul volum *Enciclopedia armenilor*, apărut în 1994, nu l-a trimis criticilor și nici nu s-a interesat de recenzarea lui în paginile revistelor literare.

După cum reiese, indirect, din unele articole și interviuri ale sale de dată recentă, această intempestivă „rupere a relațiilor” se explică prin agasarea la care a ajuns scriitorul din cauza stagnării din viața noastră literară. Aceiași lideri de opinie confirmă și reconfirmă la nesfârșit aceeași ierarhie de valori... În mod special, pe Bedros Horasangian îl enervează monopolul pe care îl au literații în viața literară și excesiva literaturizare a literaturii. Nu întâmplător el a salutat recent, cu un entuziasm provocator, apariția unei cărți neliterare a unui neliterat (*Casa lui David* de Dumitru Nicodim).

Ca și Alexandru George, Bedros Horasangian este însă iubit chiar și când se burzuiește. Intelligent și talentat, irascibil, dar incapabil de josnicie, el devine, culmea, și mai simpatic în momentele în care se înfurie. Renunțarea la comunicare reprezintă în cazul său - nu este vorba de un sofism - tot o formă de comunicare, dramatică, paroxistică. Puțini sunt românii care întrupează atât de expresiv felul de a fi al românilor ca acest armean.

Romanul *Zăpada mieilor* este o suită de monologuri interioare - reproduse la persoana întâi, dar și relatate la persoana a treia - din care se înțelege cu greu și vag despre ce este vorba. Autorul are în vedere, probabil, următoarea întâmplare. La scurtă vreme după încheierea celui de-al doilea război mondial, chiar în zilele în care soldații erau cuprinși de euforia înstaurării păcii, un ofițer român, arhitect în

viața civilă, se află, încă, într-o misiune în munți (sau este doar rătăcit) și se apropie târâș, cu maximă precauție, de o stână. Singur și dezorientat, cu busola stricată și hărta ferfenițată, fără lanternă, astfel încât trebuie să se grăbească pentru a ajunge la stână înainte de lăsarea întunericului, el se abandonează, totuși, din când în când amintirilor, retrăind momente din perioada premergătoare războiului. Își aduce aminte de Irina, soția lui, de cele două fiice, care nu-i mai respectă autoritatea paternă, de un concediu petrecut de unul singur la mare, unde are o scurtă, dar tulburătoare aventură amoroasă, cu o studentă, Monica. Deodată, pe neașteptate, undeva în apropiere răsună o împușcătură și personajul cade secerat:

„S-A AUZIT O POCNITURĂ,

un bubuit straniu, ca o mică explozie, al cărui zgomot s-a izbit de stâncile din jur, pierzându-se la vale în desimea pădurii, o explozie uriașă în liniștea înserării, n-a apucat decât să întoarcă privirea, DE CE?

s-a îndoit din mijloc, ducând mâna la piept, și s-a prăbușit, cu mâinile crispate în iarbă ce abia mijea printre pietre, fără să înțeleagă nimic din ce s-a petrecut înainte, aproape că n-a simțit nici o durere, cu atât mai puțin pregătit să priceapă ceva, că el, totuși, murise pe loc, împușcat pur și simplu în inimă, trupul, așezat cuminte pe iarbă, cu picioarele desfăcute, încerca să-și găsească o poziție mai confortabilă, se decupa printre culorile estompate și aerul rarefiat al înserării, o mână căutând în zadar o explicație, o justificare măcar, se înclăștase de o piatră nevinovată...”

Această absurdă intrerupere a fluxului conștiinței este de efect, cu atât mai mult cu cât autorul o pregătește îndelung, pe parcursul întregii cărți, prin desfășurarea unor trăiri dintre cele mai complexe, prin crearea impresiei că personajul său este o

lume despre care cu greu îți vine să crezi că va dispărea vreodată.

DIN nefericire, întoarcerile în trecut, deși contribuie, cu succes, la pregătirea șocantului final, rămân, cum am mai arătat, inutilizabile pentru cine vrea să reconstituie o biografie a personajului principal sau să înțeleagă relațiile sale cu celelalte personaje. Cine este Tereza Pop de Marginea ale cărei scrisori le transcrie Monica într-o scrisoare a sa adresată arhitectului? Arhitectul are și un băiat sau numai două fete? Al cui tată era jandarm la Rucăr? („Tata era jandarm la Rucăr, asta era meseria lui, nici nu știu dacă făcuse vreo școală la viața lui, așa l-am apucat eu, jandarm.” etc. etc.) În timpul lecturii, nu reușim să ne dăm seama cu claritate cui aparține fiecare monolog interior. Unele le atribuim automat „arhitectului” (fără să avem certitudinea că procedăm corect), altele, însă, nu știm deloc cui să le atribuim. Lipsesc nume, datări, localizări. Cu un fel de sadism, autorul ne menține într-o stare de ignoranță. El se referă cu însuflețire și aplomb la o realitate care îi este familiară, în timp ce noi abia dacă întrezărim câte ceva din logica întregii desfășurări epice.

Nu este vorba de formulări confuze, ci de un exces de nedeterminare. Judecat în sine, fiecare text este clar și, adeseori, impresionant. În ansamblu, însă, romanul rămâne greu de înțeles și, în unele privințe, imposibil de înțeles.

O istorisire care, luată separat, are logica ei este aceea referitoare la plecarea „arhitectului” de unul singur, cu câțiva ani înainte de război, la mare. Personajul simte că relațiile sale conjugale s-au împotmolit, că Irina nu-l mai suportă și nici nu se mai străduiește să fie suportabilă. Și că fiica lui cea mare, mereu răzvrătită și disprețuitoare, îl tratează ca pe un intrus. În aceste condiții, el *fuge* de propria sa condiție. În plus, are și o teorie, privind condamnabila îndepărtare a omului modern de natură. Stabilindu-se pentru o săptămână sau două pe malul mării, într-un loc pustiu, în care instalează ca adăpost un cort, vrea și să redescopere comunicarea directă cu natura. Bedros Horasangian descrie pe larg această experiență:

„...s-a trezit devreme, s-a ridicat într-o rână, răcoare, s-a strecurat afară din cort, în aerul reavăn al începutului de zi, soarele încă nu răsărise, câteva mișcări de înviorare, ce bine, dacă s-ar fi nimerit și un izvor alături, și-a tras pe el un pulover, ciplica de lână pe cap, și a început să alerge îndreptându-se spre mare, a coborât pe plajă, nisipul încă umed, scoicile sfărâmate sub tălpi, valurile și ele moi, leneșe. Briza de dimineață. Senzație de imensitate, spațiul gol de dincolo de ape.”

După cum se vede, descrierea nu este spectaculoasă, nici măcar din punct de vedere stilistic. Dar are eficiență. Se simte *pofta* prozatorului de a „vorbi” și ea îl face pe cititor receptiv. Ca atunci când te oprește (când te oprea) pe stradă ca să-ți comunice, volubil și febril, judecățile sale asupra moravurilor contemporanilor, Bedros Horasangian reușește, ca romanțier, să te captiveze și să te determine să uiți că ai, poate, ceva mai important de făcut decât să afli cum se simte un bărbat între două vârste la mare.

Bedros
Horasangian

ZĂPADA MIEILOR

Bedros Horasangian, *Zăpada mieilor*, roman, București, Ed. Cartea Românească, 1996. 320 pag., 15 000 lei.

Două evenimente tulbură viața vili-giaturistului solitar. În primul rând, el este, la un moment dat, gata-gata să se înece, din cauză că se îndepărtează prea mult de țărm. Episodul este relatat cu aceeași „volubilitate”, specifică lui Bedros Horasangian:

„...nu, n-o să cedeze nici acum, să nu moară ca un prost la câteva sute de metri de mal, nu, n-o să se lase, strânge din dinți, acum a dat de un curent nou, rece, cu frig, să mai facă pluta, să-și odihnească brațele, bine că nu sunt valuri, asta mai lipsea, dacă începe să bată vântul e un om terminat, nici să plângă nu poate, vrea să strige, dar cui?”...

Întâmplarea reprezintă un fel de mesaj. Personajului i se aduce la cunoștință că moartea este oricând posibilă, că poate veni din senin, fără să țină seama de raționamentele lui intime, de faptul că el, judecându-și retrospectiv viața, încă n-a ajuns la o clarificare.

Al doilea eveniment îl constituie participarea neplanificată la un chef cu mulți meseni, prilej pentru romanțier de a satiriza un stil de viață pe care (poate fără să-și dea seama) îl iubește din toată inima:

„...Poate nu ați mâncat niciodată... Este berbec castrat... Nimeni nu știe să-l facă mai bine decât noi, dobrogenii...”, au apărut pe masă și legume, salată, brânzeturi, două femei, una slabă și alta mai plinuță și sașie, cu picioarele crăcănate, se zoreau să servească pe toată lumea, agităndu-se de la un mesean la altul, «Să vă mai pun un păhărel de caisată... Nu ați mai băut așa ceva bun...»

La acest chef protagonistul romanului o cunoaște pe Monica, studenta cu care intră imediat într-un fel de complicitate, simțindu-se amândoi străini în mijlocul petrecăreților.

MONOLOGURILE interioare ale personajelor romanului, descrierile vieții lor sufletești, seriile de memorii evocate indirect societatea românească dinainte de război. Indirect și fugitiv. După încheierea lecturii romanului, știm sigur că am „văzut” cum se trăia în România înainte de război, dar n-am putea să povestim ce anume am văzut. Este ca atunci când mergem cu automobilul și, absorbiți de o discuție cu alți pasageri din mașină, nu înregistrăm nimic din peisajul prin care trecem, deși înregistrăm perindarea necontenită a unui peisaj.

Citim romanul cu interes, dar la sfârșit n-am putea spune cu exactitate ce anume ne-a întreținut interesul. A fost, probabil, așteptarea continuă a unei revelații.

Cărți primite la redacție

◆ Nichifor Crainic, *Memorii, II (Pribeag în țara mea; Mărturii din închisoare; Memoriu - răspuns la actul meu de acuzare)*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Alexandru Condeescu, București, Muzeul Literaturii Române, „Orfeu”, 1997. 260 pag., preț neprecizat.

◆ Z. Omea, *Fizionomii*, medalioane de istorie literară, București, Ed. Nemira, 1997. 352 pag., preț neprecizat.

◆ Radu Cosașu, *O supraviețuire cu Oscar*, București, Ed. Hasefer, 1997 (nuvele). 192 pag., 12 500 lei.

◆ Răzvan Codrescu, *Spiritul dreptei*, între tradiție și actualitate, București, Ed. Anastasia, 1997. 204 pag., preț neprecizat.

◆ Sorin Comoroșan, *Treisprezece metamorfoze*, București, Ed. Cartea Românească, 1996 (proză memorialistică). 168 pag., 4000 lei.

◆ Zeno Ghițulescu, *Veșnicul început*, poeme, cu o prefață de Al. Cistelean, Târgu-Mureș, 1996. 108 pag., 3825 lei.

◆ Paul Ioan, *Dicționar de sinucigași* (scrisori către Ana mea), București, Chiminform Data, 1997 (proză scurtă și teatru scurt). Pagini nenumerate, preț neprecizat.

◆ Alexandru Sever, *Cartea morților*, roman, București, Ed. Albatros, 1997. 728 pag., 15 000 lei.

◆ George Genoiu, *O lume captivă*, București, Ed. Eminescu, 1996 (teatru). 88 pag.

◆ Florin Muscalu, *Sfântul aer și prietenii săi*, Focșani, Ed. Revista V, 1996 (versuri). 120 pag., 3000 lei.

◆ Laszlo Alexandru, *Între Icar și Anteu*, polemici, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1996. 128 pag., 5916 lei.

◆ Ion Machidon, *Iubirea, un ursuleț de pluș albastru*, roman, cu o prefață de Marcel Crihană, București, Ed. Amurg Sentimental, 1996. 112 pag., preț neprecizat.

◆ Minerva Chira, *Poemele absentei*, Cluj, Ed. Dacia, 1996. 52 pag., 2958 lei.

◆ Elena Baran, *Speranța are culoare albastră*, Bacău, Ed. Plumb, 1996 (roman). 148 pag., 4500 lei.

La umbra libertăților în floare

ÎNTR-O lume normală, Vasile Gogea s-ar fi aflat printre figurile de prim plan ale României post-totalitare. Într-o vreme în care impostura și indecența se află la loc de cinste, în timpuri în care mistificările cele mai penibile sunt prezentate drept imaculate biografii revoluționare, numele lui Vasile Gogea a intrat, din păcate, într-un nemeritat și regretabil con de umbră. Fenomenul nu este specific românesc: îl observăm în Polonia, Cehia, Ungaria, Albania și chiar în Rusia, unde foști disidenți sunt astăzi ponegriți, abandonați, chiar anatemiați pentru pretinsul lor «amatorism politic» ori chiar pentru «simpatii de stînga». Marginalizarea eroilor de deunăzi pare să fie o altă maladie a tranziției care își așteaptă cronicarul. Aceste cuvinte ale lui Vladimir Tismăneanu pun „cazul” Vasile Gogea într-o necesară perspectivă generală. Explicațiile tristului fenomen pot fi, desigur, înmulțite, dar din ele nu trebuie să lipsească menționarea înjosirii valorilor, practică fundamentală, atât de extinsă, a sistemului totalitar, încît se prelungește fatal în timp, umbrind pînă și măsurile reparatorii. Și nu ne referim aci doar la mentalitatea restauraționistă... O nouă rețea de convenții tinde a lua locul celor sfîșiate. O superficializare - avem în vedere situația cea mai puțin gravă - riscă a nivela, păgubos și atât de nedrept, oamenii, în numele unui nou colectivism, cel al „societății deschise”. Chiar în pofida bunelor intenții, vechile apucături se furîșează între principiu și faptă, ducînd la nesocotirea valorii majore, a „binelui suprem”, după spusa arhicunoscută a lui Goethe, care e personalitatea. Altminteri cum se face că oameni ca Doina Cornea și Ana Blandiana, Octavian Paler și Petru Creția, Nicolae Manolescu și Gabriel Liiceanu, Gabriel Andreescu și Mircea Dinescu (spre a-i aminti doar pe ei și spre a nu aminti acum nici un nume din acel considerabil focar de energie morală care este diaspora) nu fac parte din instituțiile puterii, n-au nici un cuvînt de spus în treburile țării, a cărei regenerare au pregătît-o, la a cărei propășire veghează prin cuvîntul și fapta lor? Anomalia sare în ochi. Ca urmare a unei inerții cu atât mai primejdioase, cu cît e mai puțin conștientizată, personalitatea e așezată mereu între paranteze, înlăturată într-un chip mai mult

Vasile Gogea, *Fragmente salvate (1975-1989)* cu o prefață de Vladimir Tismăneanu, Ed. Polirom, Iași, 1996, 192 pag., 5500 lei.

ori mai puțin elegant, precum un adaos superfluu, stînjitor, al procesului istoric... Exponent distins al rezistenței anti-comuniste, martor-cheie al revoltei din noiembrie 1987 de la Brașov, scriitorul Vasile Gogea are curajul naiv de-a vorbi în numele acestui eu ireductibil, care încurcă jocurile politicianiste: „Miza acestei cărți nu este «realizarea» mea ca scriitor, ci salvarea ca individ uman, ca ființă”. Urmînd cu o precizare ce punctează raportul vital dintre ființă și libertate: „De aceea, decizia de a publica aceste «fragmente» acum, nu vine din ambiția de a concura marile «jurnale ale fericirii»; ci din nevoia de a ilustra dramatismul structurării unei conștiințe aflate într-o relativă stare de libertate. Sint perioade în istorie cînd «libertatea» e resimțită ca un păcat, transformîndu-se într-o detenție în propria conștiință, mult mai greu de suportat decît una «celulară»”.

Deci libertatea. Concept esențial, conținînd, asemenea altor concepte esențiale, o marjă de variabilitate a înțelegerii, a „adaptării” sale la contextele sociale variabile. Dispunînd de o elasticitate ce ne permite a-l utiliza în conformitate cu experiențele și aspirațiile noastre. Vasile Gogea acordă libertății un înțeles auster, expiator. O conectează la mistică împotriviri față de infernalul regim concentraționar. Într-un mod apropiat, Berdiaev definea libertatea nu ca un drept, ci ca o obligație. Iar dacă ne amintim și de formula lui Camus, potrivit căreia libertatea înseamnă dreptul de-a nu minți, izbutim a sublinia această latură a ei de responsabilitate. E o libertate încordată, mobilizată. O libertate „sub armă”, am putea zice, însă nu din orgoliu sau lăcomie, ci, dimpotrivă, din umilitate și altruism. De unde fuga de abstracție, trebuința umplerii desenului conceptual cu substanță emoțională. Ideea de indigență a datoriei e respinsă în virtutea umanizării ei: „Cît de mult am săracit: nu mai iubim decît datorita de a iubi, nu mai urim decît datorita de a urî”. Sau: „Cei mai perfizi: avocații «sacrificiului prudent». Victimele lor trădeză cu entuziasm”. Sau: „Uneori cuvintele noastre cad ca niște zaruri. Atunci viața noastră seamănă cu o partidă de table”. Din lectura lui Kafka, e reținută, elocvent, „sinceritatea totală”, care, tot atât de elocvent, e apreciată drept „o formă a revoltei”. Ceea ce ar însemna o libertate în act. Năzuința spre libertate are o asemenea presiune, încît devine obsesie raționalizată, criteriu clasificator: „Discuție cu Adrian H. (fost deținut politic). Îmi spune: «Oamenii sint de două cate-

gorii: cinstiți și canalii. Cei cinstiți sint și ei de două feluri: pușcăriși și pușcăriabili». Altfel spus, nu există oameni *liberi*. Există doar gardieni și deținuți. Firesc: doar trăim într-un *lagăr*”. Și ce ar putea fi altceva suferința decît o înjositoare privare de libertate, bineînțeles, pe paliere precizabile? „Suferința fizică (dureri prelungite și umilitoare de dinți). Suferința morală (gesturi neterminate, aproape doar gesticulații deslinate ale unei oligofrenii sociale). Suferința omenească (lipsa de mijloace necesare protecției celor din casă). Umilînță, umilînță, umilînță...”. Meteorologia inconfortabilă e și ea asimilată, în repetate rînduri, simțămîntului de captivitate: „Iarna, ca o invizibilă cămașă de forță...”. Sau: „În fața iernii ca în fața unei perioade de detenție. Și natura nu știe să grațieze”. Sau: „Iarna vine repede, prea repede și se instalează temeinic. Natura colaborează din nou cu dictatura”. După cum, la polul opus (trecînd peste meteorologia ideologizată: „mai așteptăm tot felul de alte «primăveri»!”), apare percepută speranța dinăuntrul disperării: „Primăvara nu mai este un anotimp, ci un timp și anume unul al așteptării aproape disperate.” Terminînd scrierea unei cărți, autorul se mărturisește eliberat nu, cum ar fi de așteptat, prin dispariția tensiunii creatoare, ci grație... sărăciei la care a ajuns: „Scriind această carte am rămas atât de sărac, încît mă pot simți cu adevărat liber!”. Sau această caustică glosă pe marginea unei propoziții sartriene: „Capitalismul - vorba lui Sartre - «a condamnat omul la libertate». Socialismul - «l-a grațiat»!”. Dialectica libertății include și aspecte falacioase, între care un „miraj” al subminării puterii nelegiuite din interior, prin aderență la structurile sale. E drept că aci s-ar putea invoca faptul că nu e posibilă trasarea unui hotăr precis între iluzie și cedare deliberată. Totuși, balanța se înclină, atât de profitabil, spre compromis: „De ce prozatorii români - cei mari aproape toți - au și funcții administrative importante? Pentru că ei sint considerați și se consideră și singuri astfel) *parteneri* într-un fel de «coalitie guvernamentală». În atare situație, nu e de mirare că Uniunea Scriitorilor seamănă cu un *partid*, ai cărui membri au ca țel suprem participarea la «coalitie». Uneori, pentru a forța acest lucru, unii mimează o oarecare «opozitie», dar numai atît cît este necesar ca să se semnaleze ca «lideri» ai acestei «opoziii», astfel încît, pînă la urmă, «coalitia» se lărgeste”. Numele ilustrative vin de la sine...

Înțeleasă ca datorie, libertatea implică asumarea adversităților, lupta: „Nu trăiesc în lume, ci împotriva ei”, declară, emblematic, Vasile Gogea. Sau nu mai puțin reprezentativ: „O conștiință nu se apără, se afirmă”. În circumstanțele statului concentraționar, libertatea se cuvine cucerită. Smulsă opresorilor, dar nu printr-un eroism factice, ci prin abordarea unui plan al cunoașterii, prin analiza și sancționarea răului. E o eliberare a

gîndirii. O eliberare de teamă: „Teama tinde să fie socotită unul dintre cele mai prudente sentimente. Am ajuns să întîmpinăm cu teamă atît nenorocirile, cît și bucuriile”. Cultura unei sincerități approximate suav-fiziologic: „Îmi port sinceritatea cu aceea inocentă lipsă de rușine cu care un copil urinează în parcul din centrul unui mare oraș”. Cunoașterea se cade instrumentată etic: „Nu mă interesează obiectivitatea amorală; importantă este obiectivitatea morală, adică subiectivitatea obiectivată moral”. Numai o asemenea „subiectivitate obiectivată morală” e în măsură a percepe absurdul unei societăți, care, în ciuda pretențiilor sale emfatic-reformatoare și viclean-pacifiste, se arată, prin simpla-i ființare, agresivă nu doar față de lumea civilizată, ci și față de membrii săi: „Anacronismul total și tragic în care este înghețată azi România este prima formă de agresiune pe care această țară o realizează, în întreaga ei istorie, împotriva Europei.(...) Un sistem care «funcționează» perfect, în nefuncționalitatea lui, va sfîrși tocmai datorită acestei false autoreglări”. Deci o societate sinucigașă. Din paginile de jurnal ale lui Vasile Gogea se pot culege destule mostre pentru o antologie a aberațiilor trăite și, din păcate, prea repede uitate de noi. O antologie de umor supraréalist, surprins în real, pîrînd a transpune realul într-o ficțiune *sui generis*: „Stilul triumfalist - pînă și în rubricile de sport: pentru că în această zi, la J. O. de la Seul, nu s-a cîștigat nici o medalie, «știrile» încep cu «mare» victorie a naționalei de fotbal, la Constanța, împotriva... Albaniei! Sau: „La discuțiile individuale: «-Bun, tovarășu’, știm... asta e *linia*, dar părerea d’tale personală... - Nu sint de acord cu părerea mea personală!””. Excedat de mizeria fantasmagorică, autorul recurge, la rîndul său, la imaginea orwelliană, care îngroașă (nu cu mult!) materia cotidianului (cui pe cui se scoate!): „Îmi imaginez România ca un bloc, unic și colosal, cu locatarii împărțiți pe etaje, cu lifturi care funcționează doar între anumite nivele, cu ferestre opace, cu difuzoare și gazete de perete pe toate coridoarele, cu pază solidă la intrarea în bloc și la fiecare etaj... Cîteva «balcoane», funcționînd ca «stațiuni», la care au dreptul - prin rotație - cei mai disciplinați locatari. Și un imens subsol...”. Ori cu o ironică intenție mizantropică, în cheia aceluiași absurd integrator, propune o himeră ambiguă: „«înfîntez»... *Partidul Gogist!* Activînd în ilegalitate și pentru a nu putea fi condamnat pentru «complot împotriva orînduirii de stat», prin statut, «partidul» nu are decît un singur membru!”. În întreaga lume a socialismului real bîntuie o îngrozitoare stihie care distruge umanitatea, pervertind-o, schimonosind-o, facînd-o de ris: „Mult mai puternic și mai periculos decît uraniul ori plutoniul, iriază *prostia*. Ea nu degenează, ci generează. Și generează nu o umanitate infirmă, ci, pur și simplu, o subumanitate. Aș zice, dacă nu mi-ar fi teamă și nu mi-ar fi scîrbă, o *subumanitate plenară*. Nu există bunker împotriva prostiei”. Remediu? E pe măsura meridianului nostru: „Un proiect de pedagogie națională: toată lumea să citească zilnic, de trei ori - dimineața, la prînz și seara - din Caragiale. Altfel, nimeni nu mîncîcă. Așa, poate, mai ajungem o dată «interbelici», adică europeni”.

Și să ne mai mirăm că un intelectual ce-și ia asemenea libertăți de expresie nu e bine văzut sub nici o cîrmuire?

INSTITUTUL EUROPEAN

Josef Haslinger BALUL OPEREI

Romanul anului 1995 în Austria, **Balul Operei** intră acum și în circuitul românesc. Este o carte care are ca simbol tradiția unui eveniment monden al întregii Europe: Balul ținut în fiecare an, în a doua jumătate a lunii februarie, la Opera din Viena.

Traducere și cuvînt înainte:
Dan Stoica

ISBN 973-586-040-6 428 pag.

Comenzi și informații
la sediul Editurii,
în Iași:
Str. Cronicar Mustea
nr. 17
C P 161
cod 6600
Tel 032-127311
Tel-fax 032-230197

În colecția INOROG

a mai apărut:
Alex. Ștefănescu
GHEAȚA DIN CALORIFERE ȘI
GHEAȚA DIN WHISKY

Actualitatea culturală

Danaidele - Istoria unui spectacol

Vineri, 28 februarie, în foaierea Teatrului Național a avut loc lansarea unei cărți mai puțin obișnuite, *Danaidele - Histoire d'un spectacle*, semnată de criticul teatral Marina Constantinescu. Volumul, apărut la Editura Nemira, este tradus în limba franceză de Micaela Slăvescu. Așa cum indică titlul este „Istoria” de zi cu zi a etapelor pregătirii spectacolului *Danaidele* în regia lui Silviu Purcărete la Teatrul Național din Craiova; este un

Precizare

Dintr-o neglijență de neiertat, pe care mi-o asum în întregime, am omis să fac cunoscut faptul că textul paragrafelor (începând cu paragraful nr. 13 deoarece traducerea primelor 12 imi aparține) pe care l-am folosit pentru interpretările ce au constituit cartea „Evanghelia după Toma, o interpretare posibilă”, apărută la

Editura „Anastasia”, exact de 1 martie, anul acesta, prezintă traducerea D-lui Vasile Andru, apărută în revista „Interval” nr. 3/1990 (și anume prima traducere în limba română a „Evangheliei după Toma”).

De asemenea, în textul respectiv s-a înșelător să se strecoare o greșală tipografică și anume au fost unite două paragrafe într-unul singur, astfel încât, în loc de

114 paragrafe, există în cartea mea doar 113. Greșala mi-a fost semnalată de dl. Vasile Andru care, drept urmare, a publicat, la scurt timp după apariția traducerii în „Interval”, o altă variantă a traducerii Domniei Sale. Acum pregătește o reeditare a aceleiași traduceri (cea apărută ulterior „Intervalului”) a „Evangheliei după Toma” la Editura „Panteon”. (Angela Marinescu)

Regula jocului

Vineri, 28 februarie, la librăria *Noi* de la sala Dalles, în prezența unui numeros public a fost lansat volumul de poezii *Regula jocului* de Pavel Șușară, ilustrat de François Pamfil, apărut la Editura *Crater*. Au luat cuvântul Ion Papuc, directorul Editurii *Crater*, criticul literar Nicolae Manolescu, pictorul François Pamfil și autorul, poetul și criticul plastic Pavel Șușară.

Mai multă informare nu strică

Bine documentatul articol al Cristinei Scarlat din nr. 2 al *Convorbirilor literare* despre *Milan Kundera în limba română* omite primul titlu din seria de la Univers consacrată scriitorului ceh și anume *Ridicole iubiri*, 1991, traducere de (același) Jean Grossu.

CALENDAR

17.III.1929 - s-a născut Micaela Slăvescu

18.III.1823 - s-a născut C.D.Aricescu (m.1886)

18.III.1896 - s-a născut Alexandru Colorian (m.1971)

18.III.1909 - s-a născut Barbu Brezianu

18.III.1910 - s-a născut Ioana Postelnicu

18.III.1917 - s-a născut Mircea I.Ionescu-Quintus

18.III.1921 - s-a născut Valeriu Anania

18.III.1926 - s-a născut Romul Munteanu

18.III.1936 - s-a născut Paul Sân-Petru

18.III.1942 - s-a născut Eugen Dorcescu

18.III.1954 - a apărut revista *Gazeta Literară*

18.III.1973 - a murit Demostene Botez (n.1893)

18.III.1994 - a murit Petre Pascu (n.1909)

19.III.1819 - s-a născut Alecu Russo (m.1859)

19.III.1840 - a apărut *Dacia Literară*

19.III.1865 - a murit Nicolae Filimon (n.1819)

19.III.1895 - s-a născut Ion Barbu (m.1961)

19.III.1918 - s-a născut George Ciorănescu (m.1993)

19.III.1927 - s-a născut Alecu Popovici

19.III.1939 - s-a născut Iurii Pavliș

19.III.1945 - s-a născut Viorel Grecu

19.III.1951 - s-a născut Carolina Ilica

19.III.1977 - a murit Petre Dragu (n.1932)

19.III.1979 - a murit Al.Dima (n.1905)

20.III.1872 - s-a născut Ioan Iancu Botez (m.1947)

20.III.1886 - s-a născut George Topîrceanu (m.1937)

20.III.1908 - a apărut *Revista celorlalți*

20.III.1914 - s-a născut Ovid Căldărușanu (m.1947)

20.III.1943 - s-a născut Marius Robescu (m.1985)

20.III.1951 - a murit Artur Gorovei (n.1864)

21.III.1893 - s-a născut Al.Popescu-Negură (m.1954)

21.III.1913 - s-a născut Emil Zegreanu (m.1987)

21.III.1915 - s-a născut Călin Gruia (m.1989)

21.III.1930 - s-a născut Tiberiu Utan (m.1994)

21.III.1975 - a murit Constantin Fântâneru (n.1907)

21.III.1986 - a murit Horia Panaitescu (n.1921)

22.III.1868 - s-a născut Mihail Dragomirescu (m.1942)

22.III.1888 - s-a născut D.Iov (m.1959)

22.III.1903 - s-a născut Virgil Gheorghiu (m.1977)

22.III.1905 - s-a născut Romulus Dianu (m.1975)

22.III.1914 - s-a născut Ovid Căldărușanu (m.1947)

22.III.1926 - s-a născut Marki Zoltán

22.III.1938 - s-a născut Anafis Nersesian

22.III.1954 - s-a născut Gabriel Chifu

23.III.1882 - s-a născut Romulus Cioflec (m.1955)

23.III.1894 - a murit Theodor Codrescu (n.1819)

23.III.1904 - s-a născut Ovid-Aron Densusianu (m.1985)

23.III.1914 - s-a născut George Sbârcea

23.III.1920 - s-a născut Radu Lupan

23.III.1928 - s-a născut Déac Tamas

23.III.1943 - s-a născut Valentin Ciucă

23.III.1961 - a murit Alexandru Busuioceanu (n.1896)

23.III.1969 - a murit Tudor Teodorescu-Braniște (n.1899)

23.III.1994 - a murit Nicolae Țirioi (n.1921)

24.III.1921 - s-a născut Traian Coșovei (m.1993)

24.III.1923 - s-a născut Dane Tibor

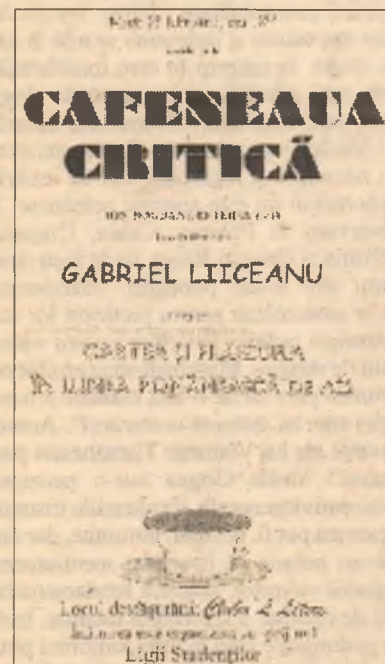
24.III.1925 - s-a născut Dinu Ianculescu

Neprotocolare

S-au redeschis „subteranele” Facultății de Litere. *Cafeneaua critică*, a cărei tradiție e să-și țină întâlnirile *underground* l-a avut ca prim invitat pe dl. Gabriel Liiceanu. „Puteți să mă întrebați orice...” a spus de la bun început invitatul adăugând însă „...în limitele politicii. Fii politicoși și fă ce vrei!”. Iar studenții (unii sosiți și de la alte facultăți) au întrebat într-adevăr orice, depășind cu mult limitele discuției „Cartea și filozofia...” anunțate pe afiș. Răspunsurile au fost degajate și neprotocolare, la această primă întâlnire din 1997, prelungită cu mult peste ora obișnuită.

*

O săptămână mai târziu, la orele 18 trecute fix, invitata Cafenelei subterane și a amfitrionului ei Ion Bogdan Lefter a fost *România literară* însăși, mai precis echipa ei de critici literari: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Alex. Ștefănescu și Ioana Pârvolescu (în ordinea casetei redacționale). Partiturile interpretate de cvartetul de la *România literară* au fost alese de studenți, prin întrebări, ca întotdeauna neprotocolare, dar politicoase, dovedind că invitația D-lui Liiceanu a fost bine înțeleasă.

Întîlnirea a avut un singur defect: s-a terminat prea repede.

Dintre mai vechii protagoniști ai *Cafenelei critice* îi amintim pe Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Andrei Pleșu, Cătălina Buzoianu, Gabriela Adameșteanu, Mircea Iorgulescu, Adrian Marino, Sorin Ilfoveanu și pe Paul Cornea împreună cu cîțiva din autorii care au publicat în colecția „Tezaur” a Editurii Humanitas.

Bătălia de la Waterloo

DACĂ e adevărat că hazardul este Dumnezeu umblind incognito, atunci Dumnezeuul cărților este cel care a făcut ca jurnalul lui Mihail Sebastian să apară aproape simultan cu jurnalul lui Paul Goma. Și tot Dumnezeuul cărților adică hazardul editorial ne invită la opțiune. Tipul de prezentare Sebastian sau tipul Goma? Pentru cei care le acceptă (=citesc) pe amândouă, opțiunea devine o chestiune de înțietate. Și oricare ar fi răspunsul, opțiunea e auto-definitivă: ești ceea ce îți place să citești. Sau: spune-mi ce jurnal citești ca să-ți spun cine ești.

Simultaneitatea invită la comparație. Jurnalul lui Sebastian are un volum, al lui Goma trei. Al lui Sebastian are 592 de pagini, al lui Goma, însumând volumele, 928. Jurnalul lui Sebastian acoperă un deceniu (1935-1944), al lui Goma o perioadă mai mare „pe sărite” (1978-1993). Jurnalul lui Sebastian a așteptat peste 50 de ani ca să fie publicat, al lui Goma nici măcar 5. Jurnalul lui Sebastian are un punct final definitiv, al lui Goma unul provizoriu, el crește în continuare. Jurnalul lui Sebastian - apărut la Humanitas - s-a vândut cu 24.000 de lei, primul tiraj, 30.000, al doilea (rotunjind sumele), al lui Goma se vinde cu 40.000. După cum se vede din aceste date „tehnice”, Goma învinge în toate comparațiile cantitative, cu excepția uneia singure, singura tulburătoare. Căci dacă cifrele prezentate aici (și la care s-ar putea adăuga cele de vânzare) țin mai mult de sociologia literaturii, există una legată direct de convenția jurnalului.

ACEASTA este măsura temporală: 50 de ani de așteptare (Sebastian) față de

nici a zecea parte din acest interval, în cazul lui Goma. Jumătatea de secol care trebuie să treacă de la moartea autorului până la apariția jurnalului său ține de o lege nescrisă a vieții editoriale. Ea este valabilă numai pentru acele jurnale în care apar persoane cunoscute și care ar putea fi stinjenite de transformarea vieții lor nepublice, chiar intime, în subiect public de comentarii. Intervalul de timp nu este fix, autorul este cel care are grijă să socotească ce marjă de timp e necesară pentru ca jurnalul său să nu facă rău celor care i-au devenit „victime”, adică personaje. Iar însemnările zilnice pe care scriitorii și le publică în timpul vieții sînt cele care nu violează intimitatea nimănui (de la paginile de jurnal ale „tirgoviștenilor”, înglobate în ficțiune până la jurnalele meditative ale lui Arșavir Acterian ori la *Jurnalul de la Paltiniș*, care e în primul rînd consemnarea unei experiențe de formare care depășește particularul). Restul scriitorilor noștri, începînd cu Ion Negoitescu ori Dana Dumitriu nu și-au publicat jurnalele în timpul vieții, cel dintîi avînd grijă să precizeze numărul de ani în care paginile sale urmează să aștepte neștiute.

De ce, s-ar putea întreba cititorul neavizat, să urmăim o regulă care are evident o latură sentimentală (să nu stinjenim, să nu faci rău etc.) De ce să așteptăm 50 de ani pentru a cunoaște niște adevăruri, niște documente? Tocmai pentru că adevărurile unui jurnal sînt extrem de discutabile, tocmai pentru că valoarea lui documentară e relativă. Jurnalul e o operă de ficțiune ca oricare alta în măsura în care un eu dă seama despre ceea ce percepe cu simțurile lui imperfecte și despre ceea ce înțelege, cu înțelegerea lui limitată,

din realitate. E inutil de demonstrat că un romancier bine documentat care construiește o carte despre o perioadă pe care n-a trăit-o poate da o imagine mai apropiată de realitate decît un diarist care a fost în mijlocul evenimentelor.

DIARISTUL e tot timpul pîndit de ridicolul situației lui Fabrice del Dongo în bătălia de la Waterloo. Să întrebe cu dragălașă inocență din mijlocul cîmpului de luptă: „Nu vă supărați, domnule, aceasta e o bătălie?”. Să doarmă în momente cruciale. Să fie la voia calului său, care să-l ducă unde crede de cuviință. Să nu înțeleagă cine e dușmanul. Să se uite la împăratul admirat și să nu-l recunoască. Să prindă numai intîmplările secundare. Și în general, să nu înțeleagă mai nimic din ceea ce i se întîmplă.

Cititorul care ar avea sub ochi imaginea lui Fabrice despre ziua bătăliei de la Waterloo dintr-un posibil jurnal al acestuia, publicat la scurt timp după scriere, ar putea crede că nimic deosebit nu s-a întîmplat în acea zi. Atît a putut să vadă, atît a putut să înțeleagă martorul direct. Și abia după ani, cînd istoria se va limpezi putem înțelege la justa lor valoare amănuntele înregistrate anapoda și confuz de un anume Fabrice del Dongo.

Ce înseamnă 50 de ani în cazul jurnalului scris de Sebastian? În primul rînd un mare risc: acela ca aceste pagini să nu fie niciodată tipărite. Jurnalul se putea pierde în sute de ocazii: putea fi confiscat, distrus, rătăcit. Fiecare oră din acești 50 de ani - și sînt sute de mii - reprezenta un potențial pericol. Și totuși familia lui Sebastian, în posesia căreia se afla jurnalul a

preferat să aștepte. În al doilea rînd așteptarea implica un sacrificiu. Tradus și publicat în străinătate, în Franța de pildă, în vremea cînd unele din personajele celebre ale jurnalului mai trăiau, cartea ar fi putut aduce o avere posesorilor lui. Ar fi fost un subiect „tare” din cele producătoare de vilvă. Și totuși familia a preferat să aștepte. Care este așadar sensul (inclusiv moral) al așteptării? (Las la o parte dacă e moral să obții un cîștig de pe urma scandalului). Cîștigul principal al cititorului care așteaptă este că are un sistem de referință mult mai corect. Avînd de partea sa timpul limpezitor el va fi în stare să distingă cu destulă exactitate ceea ce e semnificativ de ceea ce e neînsemnat, ceea ce e puternic subiectiv (chiar fals) de ceea ce e aproape documentar. Nu-l putem separa pe Eliade cel de acum 50 de ani de „întregul” Mircea Eliade, inclusiv de cel din propriul jurnal. Am fi avut o imagine mai corectă și mai adevărată asupra lui Cioran dacă citeam jurnalul acum 50 de ani? Este limpede că imaginea ar fi fost parțială, adică deformată, ca în parabola orbilor care pipăie un elefant: unul îl percepe ca pe un zid pentru că simțise numai flancul, altul ca pe un turn pentru că pipăise piciorul ș.a.m.d.; lipsea imaginea globală. Orice om de bună-credință - exact ce-și dorea Sebastian - știe că personajele dintr-un jurnal nu pot fi reduse la o mică pagină. Dar trebuie să treacă un timp ca să dobîndim imaginea mare în care un loc vizibil să-și găsească și pagina mică.

Jurnalul lui Paul Goma conține o mulțime de asemenea pagini mici fără a ne da posibilitatea comparației cu imaginea globală. El își trăiește zilnic bătălia de la Waterloo și o consemnează. Poate cineva să o recunoască după pagina de jurnal? Este însă posibil - și nu sînt prima care face această remarcă - să nu fie vorba de un jurnal aici, ci de o simplă ficțiune, de un roman. Sigur că atunci cînd îți întitulezi unul din volume *Jurnal de căldură mare* îți asumi cu bună știință ipostaza Domnului și pe cea a Feciorului deopotrivă, nefăcînd mare caz dacă încurci strada Pacienții cu strada Sapienții și dacă pui episoadele sub semnul lui „...nu e asta./ Ba-i asta./ Nu./ Ba da.”

Dacă jurnalul lui Goma este o ficțiune, ea are un singur mare defect: lipsa de imaginație onomastică, adică faptul că persoane închipuite poartă nume reale. Lucrurile stau mai rău dacă e vorba de un jurnal, cvasi-documentar. Atunci Paul Goma se pune de bună voie în pielea lui Fabrice și a limitelor sale de percepție. Dar în timp ce Fabrice trăia inocent o bătălie, Goma dezvăluie veninos scene în doi, lucruri ce țin de spațiul privat și vai, abia scăpasem de ideea că o discuție cu un prieten ar putea trece de pereții unei încăperi. Așa cum a pierdut bătălia de la Waterloo, Fabrice del Dongo pierde și poziția de martor. Îl prefer categoric pe Sebastian.

Ocolul postmodernismului în 360 de pagini

UN nou număr, dublu, din *Euresis - cahiers roumains d'études littéraires* are drept temă *Postmodernismul în cultura română*. Volumul (de 360 de pagini) se deschide cu un studiu intitulat dubitativ și paradoxal *D'un postmodernisme sans rivages et d'un postmodernisme sans postmodernité*. Autorul studiului, Mircea Marin, trece în revistă toate prejudecățile legate de postmodernism, ca și numeroasele posibilități de interpretare, fără prejudecăți, a acestui fenomen literar-artistic - și prea recent pentru a putea fi clasat, și prea vechi pentru a mai provoca uimiri. Compartimentul rezervat teoretizărilor - *Postmodernism-postmodernisme* - cuprinde texte semnate de cercetători și esești iluștri din mai multe generații, de la Virgil Nemoianu, Ioana Em. Petrescu, Dan Gîrborescu și până la Monica Spiridon, Ioan Buduca și Corina Ciocârlie.

Marcel Corniș-Pop, Alexandru Mușina, Ion Bogdan Lefter, Magda Cârnci, Caius Dobrescu, Gheorghe Crăciun, Ion Manolescu, Monica Spiridon, Maria-Ana Tupan, Radu G. Țeposu, Liviu Papadima, Rodica Zafiu, Augustin Ioan, Adina Văeți și Raluca Cristescu sunt semnatarii unor reflecții și observații asupra postmodernismului românesc și asupra raporturilor sale cu postmodernismul din restul lumii.

Autorii au în vedere manifestările acestui curent literar-artistic și, la urma urmei, ale acestui stil de viață nu numai în literatură, ci și în spațiul altor arte, ca pictura sau arhitectura.

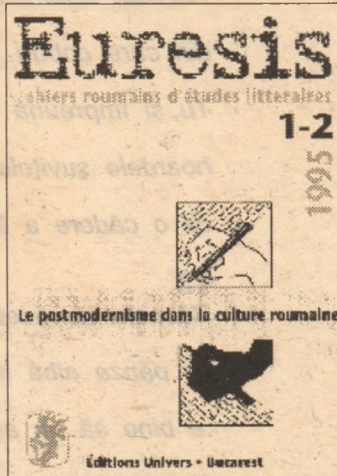
Pentru exemplificarea postmodernismului românesc,

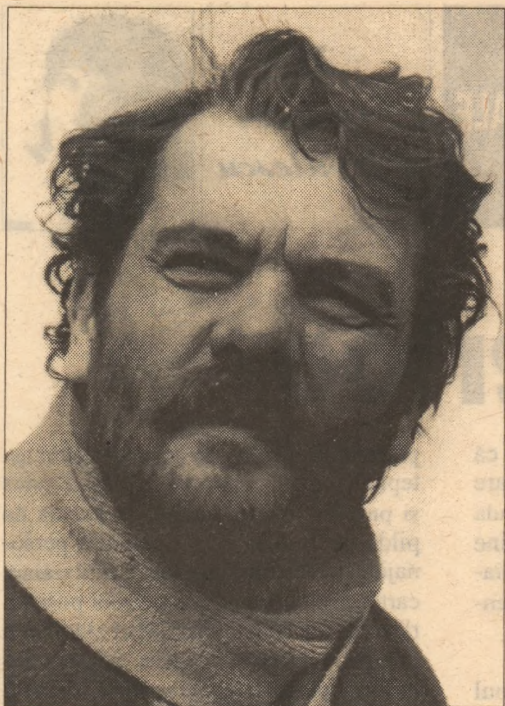
sunt aduși în prim-plan câțiva reprezentanți (exclusiv scriitori) ai curentului: Mircea Horia Simionescu, Ștefan Agopian, Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Mircea Cărtărescu și Cristian Popescu. Este capitolul cel mai riscant - dar și cel care exercită cea mai mare atracție - din întregul volum.

În sfârșit, în sumar figurează și recenzii asupra unor cărți, românești sau străine, referitoare la postmodernism.

Editura Univers merită felicitări pentru realizarea acestui bogat și documentat „dossier” al unui fenomen cultural mult invocat, insuficient înțeles și, oricum, imposibil de ignorat în România de azi. Impresia ultimă, după lectura volumului, este că postmodernismul are o superbă existență teoretică (asemenea ființelor raționale de pe alte planete), în timp ce manifestările sale propriu-zise sunt mai puțin concludente.

P.S. Textele din volum sunt în limbi străine de largă circulație (predomină franceza) ceea ce mărește șansele propagării contribuției teoreticienilor români în afara granițelor țării. (A.I.Ș.)

Cătunul

„Această zdreanță shakespeareiană e atât de metodică“
(T.S. Eliot)

„Un aforism celebru te face să trăiești“
(George Bacovia)

1
A fi și a nu fi, ca fumul
care se ridică îndreptându-se de șale
Dintr-o casă acoperită cu zăpada uitării

- În vis toate apar schimbate și actorii
Sunt văzuți numai după omoplați
iar fetele după coadele stranii

2
Acum patru ani mă grăbeam să exist și
despre sentimente și întâlniri
scriam

Acum patru ani erau
patru ani până acum

3
Nici fotografia aceea speriată,
cu ochii măriți, mâncând un
sandwich, nu mă întrista

Chemare și a lipsei chemării
sute de cărți au tapetat
biblioteca/citirii

4
La o pagină
se făcea că am avut
trei fete, asemeni lui Lear

Le-am lăsat versurile, pe sub care
trece un mofet, ca la munții vulcanici

Nu m-am priceput la viață

5
Crucea-semn, umbră și
încredințare

Ea ar fi trebuit să fie sabie
Ea ar fi trebuit să fie tumul.

6
Cuvintele, precum actorii între
două vârste, îmbătrânesc în public

Nemăitând gazonul din fața casei

Cuvântului

Decupând pătratul și sfera cu care
Te trezești dimineața, înțepate în ochi
înainte de prima picătură de apă

7
A fi și a nu fi -

s-a jurat pe lucruri ca o umbră
s-a jurat pe necunoașterea noastră

8 **România literară**

Ion STRATAN

*Timpul citirii e timpul creației
și nici o clipă nu se pierde
sub coroana unui sentiment*

8
lată, răsare soarele

Am mai văzut.

lată, răsare luna

Am mai văzut.

lată, nu mor și
mă umplu de mirare precum
paharul translucid de apa incoloră

9
Rana a devenit brazdă,

Cuvintele sunt aruncate spre a înflori
în ochii celor care mai trăiesc

10
Nu e o afacere lucrativă,
micul comerț cu mirodeniile
consoanelor

11
Fără El ce am fi?

Noi, folositori la nimic.

Acest gând îmi închide ochii,
Acest gând îmi șterge pupilele.

12
Răceala unei coloane ionice

din care cobori.

Tu, și împreună cu tine

hoardele șuvițelor pe frunte

ca o cădere a Imperiului

13
Răceala ta, răceala zăpezii

ca pânda albă înainte de culoare.

.e bine să nu aștepti nimic.

Nu, nu te apleca să auzi inima

Ea bate în silă,

Piciorul merge în silă,

Mâna scrie în silă,

Developând în acid
sentimentul de-a fi

14
Între Scyla sentimentului

Și Charibda datoriei

**CERSETORUL
DE CAFEA**

de Emil
Brumaru

Meseria-i brumă pe brătară

DOCTOR la oameni, rătăcit printre fluturi
bruftuluiți de-aromele după-amiezii,
deschideam semeț venele îngerilor cu lanțeta,
fredonînd în gînd *Jurămîntul*: „Jur pe Apolo
medicul, pe Esculap, pe Higieia și Panakeia și pe
toți zeii și zeițele pe care îi iau ca martori, că voi
împlini complet...“, sau îngînînd, integru, în co-
lierul bărbii, *Legea*: „Dintre toate artele, cea mai
ilustră este medicina; însă din pricina celor care
o exercită și a judecății superficiale a celorlalți,
ea a rămas cu mult în urma altor arte.“ Apoi
descotoroseam crinii de microbalăii pofticioși să
inflameze în abcese abjecte corolele suflecate,
preveneam infarctele zidurilor de magazii pulsîn-
du-și cărămizile bolnave în emoția înserării, per-
fuzam seruri portocalii dovlecilor damblagiți în
vrejurile congestiilor cerebrale, anesteziam lîngă
burlane, sub streșine, paingi în plase dense de
cloroform, încizam țigla la apendic și furunculul
mușuroidal la cîrțiță, trepanam melci dogiți, le
puneam coarnele frînte în gips boieresc, rîma o
purgam, dîndu-i prafuri fine, pisate în mojar de
jad, hapuri preparate delicios în laboratoarele
întime ale *lubitei Ideale*. Și-n final, caligrafiam
cu creta coloră, pe leăturile gardurilor, găbjite-n
mușchiuri moi, verzui, de timpul delicvent de
drept comun, cîteva *aforisme hipocractice*: „La
femeile la care sîngele se adună în mamele,
mania se anunță. (V, 40)“; „Bîlbîiții sînt expuși
îndeosebi la diaree cronice. (VI, 32)“; „Testiculul
drept, de e rece și tras în sus, e un semn de
moarte apropiată. (VIII, 11)“. Astfel îmi aureolam
cariera, profesam tenace, pe brînci, - mon sem-
blable, - mon frère!!

De a nu lăsa pagina goală

Asemeni pruncului nou născut

Pe care trebuie să-l învelești cu ceva

15
Am avut părinți și copii

Pe care i-am acoperit cu ziare

(Asemeni versurilor furate, știrile
se întorc peste noapte la locul faptei)

Acum

Ei dorm pe bănci în parc

Așteptând să fiu Trecătorul

Care îi trezește cu un verb

În lunga agonia noastră

16
Asemeni „Copilului care se spăla întruna“

despre care-am citit, noi scriem poeme

La fel ca și el

Am pierdut casă,

Am pierdut masă,

scriind

Cum floarea aplecată pierde

tija

Sfaturi pe întuneric

NU E probabil ci sigur că dintre marii cărturari români de ieri și din totdeauna, nici unul nu a ajuns la prolificitatea creatoare a lui Nicolae Iorga. Nu există, practic, zonă a istoriei noastre care să nu fi intrat în raza sa de observație. De la istoriografie politică, la cea a literaturii, a bisericii, a comerțului, a armatei, a școlii, a meșteșugurilor, a breslelor și cite multe altele, toate au fost studiate monografic, cu sistemă și metodă. Și nu trebuie lăsat de o parte scriitorul (poetul și dramaturgul), marele har memorialistic, deci de înzestrat prozator; (vezi *O viață de om așa cum a fost, Oameni cari au fost*, notele de călătorie, adunate în ediția *Pe drumuri depărtate*), criticul literar de direcție, întemeietor al curentului de idei în spiritul public care a fost sămănătorismul, în sfârșit extraordinarul gazetar, cu verbul învăpăiat. Și tare mi-e teamă că, deși, scrupulos, am voit să surprind întreg acest ansamblu armonios, că am lăsat netrecut pe răboj vreun domeniu în care, totuși, s-a ilustrat. N-ar fi deloc exclus să devin culpabil prin omisiune în universul plămădit de această personalitate pe care nu eșt să o numesc uriașă. Anume, mă grăbesc să precizez, am lăsat pe dinafară o secțiune, pe cea a oratoriei sale, pe care o socotesc fundamentală în plămada acestei opere. Că N. Iorga a fost un extraordinar, strălucit orator, din marea pleiadă a oratoriei române, e inutil să depun stăruințe. S-a impus ca orator în parlament (unde se distingueau alți destui debateri de tribună), la catedră, în conferințe publice în care electriza efectiv publicul și, tîrziu, între decembrie 1931 - decembrie 1938, la radio, conferințe adunate în volumul *Sfaturi pe întuneric*, apărute în două volume în 1936 și 1940 la Editura Fundațiilor Regale, și recent reeditate, în colecția „Biblioteca pentru toți” a Editurii Minerva sub îngrijirea d-lui Valeriu Răpeanu, editorul prin excelență al operei lui Iorga.

AȘ spune că, de fapt, această dimensiune, oratoria lui Iorga, se află, bine instalată, în țesătura aproape a întregii opere. Citindu-l, îl descoperi pe orator, cu lungile sale volute, (acele fraze din text ce par a nu se mai sfîrși) și care conferă o indiscutabilă oralitate mai tuturor paginilor scrise de marele cărturar. E probabil că această trăsătură care mie mi se pare evidentă să se datoreze faptului indiscutabil că savantul se considera a fi (și a fost) un pedagog al poporului său, pe care se socotea dator a-i da sfaturi și a-l în-

văța. I s-a spus, de aceea, apostolul neamului și, de aici, în 1906, Ilarie Chendi, devenit adversar neîmpăcat al lui Iorga (ii determinase plecarea de la *Sămănătorul*), vorbea curent, ironic, de „apostolomania” profesorului de istorie. Apostolat sau apostolomanie, este evident că profesorul se voia (a fost), repet, pedagog al poporului său, îndrumîndu-l, sfătuindu-l cum să se ferească de rele, cum să-și apere glia, cum să se ferească de adversari și inamici. N-a avut - se putea altfel? - întotdeauna dreptate. A fost, cum se știe, constant un tradiționalist, opunîndu-se, de fapt, căii adevărate pentru evoluția modernă a organismului românesc, cu toate ale ei instituții și practici innoitoare, după modelul european apusean. Ca fondator al sămănătorismului, s-a opus evoluției spre modernitate a literaturii române, propunînd invariabil tematica rurală și așa-zis „sănătoasă”. Și, din nenorocire, a predicat aceleași principii contraproductive și după 1919, cînd a condamnat „literatura bolnavă”, intru-chipată, după el, de opera lui Blaga, Rebreanu și Arghezi (A sa *Istoria literaturii românești contemporane* din 1934 e un monument de cecitate și de confuzie a valorilor.) Dar cit de rezistente sînt alte cărți monumentale ale sale, în care nu știi ce să admiri mai întîi, erudiția uluitoare sau înaltul duh constructiv! Aminteam, mai înainte, de vocația de orator a savantului. Ni s-au păstrat cîteva mărturii despre efectul emoțional asupra publicului, ascultîndu-l pe înaripatul vorbitor. Una este a poetului Dimitrie Anghel (care, ca simbolist abia agreeat în paginile *Sămănătorului*, nu era chiar un admirator al profesorului) despre efectul extraordinar al oratoriei iorghiste, prilejuită de cuvîntarea sa rostită în preajma evenimentelor din 13 martie 1906 întru apărarea limbii române. Să citez un fragment edificator: „Un cap de mag înfășurat în barbă, apărui și un glas în care vibrau toate emoțiile, o precipitare de cuvinte, o goană de propoziții, o fantezie de fraze se dezlănțui în aer. O putere elementară de uragan trecea prin glasul acela, omul transfigurat ca un anahoret, ca un răcăt din altă lume, vorbea făcînd procesul boierilor de astăzi... Cuvintele lui biciuiau, arzătoare, ironia își arăta dinții scilpitori... Un gest să fi schițat atunci dominatorul, un singur gest de răzvrătire și toată lumea aceea docilă l-ar fi urmat oriunde și pretutindeni”. O altă mărturie, tîrzie, este cea a lui I. Gh. Duca, dezvăluită în memoriile sale, despre oratoria lui Iorga din anii războiului, în refugiul de la Iași, cînd conferințele sale, în zilele acelea de deznădejde, au fost ca un balsam dătător de speranță în izbăvire. Tudor Vianu și D. I. Suchianu mi-au vorbit, prin anii cincizeci, de efectul răvășitor al unui astfel de discurs al lui Iorga, audiat la Iași în acea vreme. Și, uluitor, n-ar fi putut, la ieșirea din sala de conferință, să spună despre ce anume

vorbise inegalabilul orator. Dar tot ceea ce spusese și, mai ales, cum spusese, emoționase profund, călînd conștiințele. Oratoria sa la catedră, de o altă tonalitate și învăț, impresionase, și ea, mult, audienții, făcînd amfiteatre pline la Facultatea de Litere, la Academia Comercială, la Școala de Război, la Universitatea de vară Vălenii de Munte.

ERA fatal ca microfonul mijloacelor moderne ale oratoriei să fi fost utilizat de N. Iorga. Astfel încît încă în 1931 începe ciclul, lung de vreo opt-nouă ani, al oratoriei lui Iorga la microfonul Radioului românesc. Era o experiență nouă în oratoria profesorului. Fusesse obișnuit, multe decenii de-a rîndul, să-și vadă ascultătorii, dozîndu-și discursul și efectele sale în funcție de reacția văzută a audiențelor. De astă dată, cum a și spus-o într-o conferință de început, „este o datorie să intru din nou în legătură cu ascultătorii mei cei nevăzuți la cari tîm fără să-i cunosc”. Tudor Teodorescu-Braniște a lăsat o mărturie despre conferințele lui Iorga la Radio, la care s-a întîmplat să asiste în cîteva rînduri. Venea grăbit, intra rapid în cabină, se așeza pe scaun în fața microfonului, scoțînd din buzunarul vestei o hîrtie cît o carte de vizită pe care erau însemnate cîteva rînduri ca puncte de reper. „Începea să vorbească; întîi cuvintele veneau cu oarecare pauze între ele. Îndată ce se încălzea, frazele se alcătuiau tot mai repezi, tot mai înaripate. Nu ridica însă niciodată glasul, ca la tribună. Păstra tonul unei discuții amicale cu ascultătorii nevăzuți”. Dar vorbea, evident, liber și temele conferințelor păstrează, mai toate, ceva esențial din vocația de profet, de învățător și dascăl al neamului. Despre ce a dizertat, de fapt, Iorga, acolo, în cabina care transmitea în eter cuvintele sale învățate? Cam despre tot ceea ce constituia preocuparea vremii dar și despre momentele fundamentale ale istoriei noastre. S-a rostit despre politica revizionistă a Ungariei, încurajată de Germania lui Hitler și Italia lui Mussolini, despre școala românească, despre starea muzeelor, despre Bucureștiul cultural, despre teatre de vară și cartea de înțelepciune, despre noțiunile de „min-te”, „cuminte”, „frumos”, „sfînt și sfîntenie”, „drept și dreptate”, „război și pace”, „înțelegere, pricepere și înțelepciune”, despre „domnie și stat” în concepția poporului român, despre limba ca element românesc, despre viitorul statelor mici, despre valoarea dreptului istoric, apoi despre mari personalități precum Cuza și Kogălniceanu, despre Brîncoveanu, Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare și Dimitrie Cantemir, despre zilele de rememorare solemnă ca 24 ianuarie sau 10

mai. În toate aceste conferințe vi-brează, abia stăpînite, înțelepciunea și atotcunoașterea istoricului, dar și povătuitorul care nu ostenea să îndrume, să sfătuiască. De aceea, tocmai, a numit aceste conferințe *Sfaturi pe întuneric*, atunci cînd le-a adunat - nu pe toate - în cele două amintite volume sau, mai întîi, ca texte publicate în ziarul său *Neamul Românesc*. Pe lîngă atîtea sfaturi (intervenții rostite) de netăgăduită utilitate, aflăm și unele care nu puteau fi urmate. A fost, de pildă, și în aceste conferințe, împotriva orientării moderne a literaturii române. (O conferință poartă chiar edificatorul titlu „O nouă literatură, de ce?”). Și n-a pregetat să se rostească și aici, în ianuarie 1935, despre „domnul Blaga care se coboară, deocamdată stîngaci pînă la banalitatea cea mai ștearsă, către subiectele din viața trăită, care înlătură jucăria vorbelor cu atît mai mari, cu cît e mai adînc golul pe care vor să-l ascundă”. L-a negat, și în 1938, pe Brîncuși și a condamnat „revoluțiile literare, cu detronări, înscăunări de domnii noi, cu poezii și criticii lor, pînă astăzi, cînd luăm, cum se va vedea, lucrurile gata făcute de alții aiurea”, preferînd vechea literatură socotită sănătoasă a tradiționalismului osificat și, deci, vetust. Am găsit și știutele recriminări - în anii treizeci! - împotriva felului cum s-a adoptat la noi, încă din secolul XIX, sistemul instituțional modern, ca și concepția sa organicistă, potrivnică pașoptiștilor care ar fi rupt tradiția. La urma urmei, această consecvență în gîndire, timp de patru-cinci decenii, impresionează, chiar atunci cînd ne despărțim de unele opinii.

DUPĂ o jumătate de secol de așteptare, această carte a lui N. Iorga a putut, în sfîrșit, să fie reeditată cu textul integral. Dl. Valeriu Răpeanu a reeditat cartea în condiții filologice ireproșabile verificînd textul din ediția princeps cu cel din revistă, semnalînd, de fiecare dată, deosebirea. Prefața sa, ca și tabelul cronologic, dovedesc, încă o dată, buna cunoaștere a operei lui N. Iorga. Să fim bucuroși că încă o carte a marelui cărturar a fost restituită generației de astăzi. Și încă în centenara colecție „Biblioteca pentru toți”.

N. Iorga, *Sfaturi pe întuneric*. Conferințe la Radio 1931-1938. Ediție îngrijită de Valeriu și Sanda Răpeanu. Editura Minerva - „Biblioteca pentru toți”, 1996, 2 volume.

Un secol cît două milenii

ADRIAN MARINO a publicat recent penultimul volum din ciclul *Biografia ideii de literatură*: al patrulea în structura ansamblului (Editura Dacia, 1997). Este deja al doilea care se ocupă de secolul XX, ultimul din serie, aflat în șantier, fiind consacrat de asemenea veacului nostru. O aritmetică simplă ne arată că, *din cele cinci volume tratînd despre destinul binilenar al conceptului, nu mai puțin de trei au ca obiect un singur secol - cel în curs*. Cum se explică o asemenea disproporție bizară?

Înainte de a răspunde, e cazul să reamintesc principiul de bază al proiectului lui Adrian Marino: *apriorismul ontologic*. Mai exact, reducția cîmpului semantic al literaturii la o serie de disponibilități genetice, actualizate selectiv, în contexte socio-istorice succesive. Dincolo de orice fluctuații conjuncturale, noțiunile-pivot ale domeniului rămîn, peste milenii, *aceleași*: litere, cultură, scris, oral, educație, sacru, laic ș.a.m.d. Un model al tensiunii polare ordonează matca originară de sensuri, dînd naștere în structura lexicală portantă unor antinomii de bază, cu înfățișări variate pe verticala istorică. În renaștere ca și în baroc, în veacul luminilor sau în secolul al XIX-lea, literatura face joc dublu pe cele două planuri principale de referință: specificul și heteronomia. Ce anume survine în secolul nostru, obligînd pe hermeneut la dilatarea disproporționată a proiectului său?

Foarte pe scurt, *retorica excesului ridicată la rangul de normă*. Secolul XX e timpul opțiunilor-limită în toate privințele. Tendința de raportare la invariant, înclinarea raționalist-universalistă care marchează discursul autorului sînt puse la grea încercare. Interpretul este confruntat cu un aflux covîrșitor de forme beligerante de manifestare, tinzînd să debardeze matca etimologică, s-o pună în cauză, sau chiar s-o pulverizeze. Și totuși, grila lui Adrian Marino pune finalmente ordine în haos. În neasezarea turbulentă a sensurilor contemporane, ea reperează două mișcări paralele în sensuri opuse. De una dintre ele s-a ocupat volumul al treilea. Cealaltă face obiectul tomului recent apărut. Dacă am înțeles eu bine intențiile autorului, ultimul volum va trage concluziile privind identitatea - problematică - a conceptului și perspectivele lui în lumea de mîine.

VOLUMUL anterior urmărea reacția ideii de literatură la presiunile unei tendințe *reducționiste* radicale. Spiritul intolerant și totalitar al epistemei noastre forțează echilibrul matriței, ducînd la înfruntarea violentă dintre două extremisme funciar incompatibile: în latura specificului, *formalismul agresiv*, în cea a heteronomiei, *ideologizarea ofensivă*. Adrian Marino a insistat în cartea sa asupra celei de-a doua, mai puțin discutate, dînd prima evaluare globală la noi a așa-zisei estetici marxiste. Și totuși, reducționismul scăpat din friu și împins la limită în secolul nostru are un antidot, tot cu rădăcini în aria matricială: *continuitatea prin clasicizare*. Acestea îi este

consacrat volumul recent apărut: „În perioada *reducționismelor* radicale - nota dominantă a ideii de literatură în secolul 20 - se constată *și o evidentă continuitate a definițiilor tradiționale*, explică Adrian Marino. Ea intervine sub forma unor definiții unanim acceptate, adesea însă doar tacite, subînțelese, pe de o parte; atrofieri, clasicizare, academizare, pe de alta. Este, într-un sens, stratul arheologic al ideii bimilenare de literatură.“

Cuvîntul-cheie din citatul de mai sus este, desigur, *arheologie*. Pe întreg parcursul volumului, Adrian Marino *excavează*, sistematic și meticulos. În fundațiile edificiilor avangardiste și ale zgîrie-norilor speculativi contemporani se ascund vestigii milenare. Show-urile epatante, cu focuri de artificii orbitoare, ale teoriilor de ultimă oră se desfășoară după indicații de regie străvechi. În ultimă instanță, volumul întreprinde o *arheologie a noutății*, dacă putem să spunem așa, dovedind că perspectivarea istorică redimensionează orice absolutism și dezumflă excesele spectaculoase.

PRIMA secțiune a cărții urmărește accepțiile de ultimă oră ale literaturii, pe firul vechilor distincții scris-oral și sacru-profan, cu eficiență euristică indubitabilă în sistemul bimilenar de referință al ideii. În secolul nostru, scrisul se profesionalizează și verbul cîștigă teren în raport cu imaginea. Nu este vorba, după cum precizează autorul, de o simplă radicalizare în spirit avangardist a *literalității*. Transgresînd logicile experimentale de orice coloratură, ipoteza Literei-arhetip care instituie întreaga creație, readuce la suprafață - în ariile culturale cele mai puțin previzibile - rudimente de gîndire mitico-magică. În materialitatea sa, anterioară proceselor simbolice, scrisul îl transcede și pe autor, emancipîndu-se de orice autoritate tutelară. Teoretizarea cea mai elaborată a acestei perspective se află în *gramatologia* lui Jacques Derrida. Numai că, acest tip de reflexie - cu pretenții emfatiche de a institui o ruptură - reprezintă după Adrian Marino unul din cazurile exemplare de revenire obsesivă la originarul integrator, de tip inclusiv al literaturii: „Faptul că se redescoperă și se repune în circulație o foarte veche terminologie confirmă acțiunea modelatoare a *etimonului literal al literaturii*. Litera pare înscrisă în inconstientul al umanității încă de la descoperirea sa.“

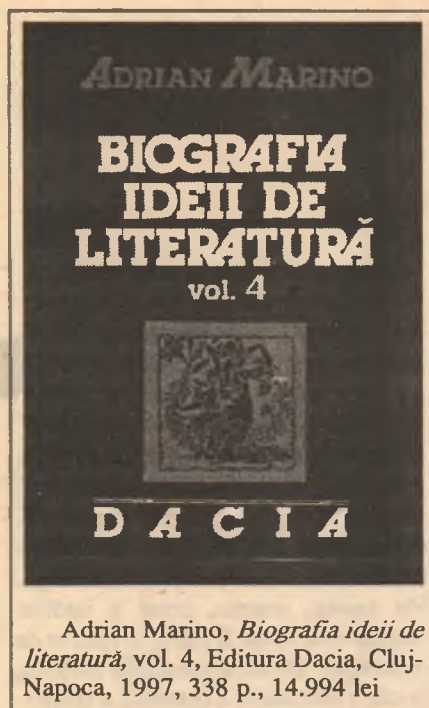
Presiunea constantă a ideii de scris asupra întregii sfere a reflexiei literare se traduce în două concepte-pivot: *Scritura* și, respectiv, *Textul*, două noțiuni-fetis ale epocii noastre. Noua critică franceză cu afectările sale terminologice - cu ample reverberații la noi, mai ales în perioadele de obsesivă heliotropie pariziană - se află sub un tir demistificator nemilos. Decupajul cărții lui Adrian Marino are avantajul de a reunifica disparatul, reușind să recompună totdeauna *desenul din covor*. Cine vrea să se pună la curent cu aventura scriiturii în secolul nostru găsește în cartea lui Adrian Marino o informație completă și la prima mînă. Începînd cu *Manifestul suprarealismului*, mai

toate curențele de gîndire dominante din a doua jumătate a veacului - de la existențialism și de la noul roman, pînă la noua critică marxizantă și chiar ma-oistă - adaptează noțiunea conform, trebuințelor proprii. Calamitatea ideologică, vocabula se golește totalmente de sens și ajunge să fagociteze literatura.

În sistemul milenar de coordonate în care operează autorul, chestiunea putea fi expediată rapid, reducînd pe Barthes, Derrida și compania la statura unor simpli epigoni. Interesul lui Adrian Marino merge însă în altă direcție. Dincolo de sine, destinul scriiturii ne permite să deslușim un fenomen simptomatic al epocii noastre: leftismul cabotin al cercurilor intelectuale occidentale. El cunoaște o formă timpurie benignă - cea sartriană, a alegerii și angajamentului - și una malignă, inaugurată de colocviul faimos de la Cluny din 1970: *Littérature et idéologie*. Absorbînd literarul pînă la indistinție, scriitura este asimilată actului revoluționar de a schimba lumea și de a submina „dominația burgheză de clasă“. „Astfel de naivități simpliste, dar și obscurantist fanatice, tipice intelighenției pariziene de stînga - remarcă Adrian Marino - sînt propagate intens de diverși dandy mondeni-ideologici, dintre care cel mai reprezentativ a fost în epocă Philippe Sollers, ulterior *reci-clat*. Față de acest folclor revoluționar, azi greu de luat în serios, *L'Ecriture des pierres* a lui Roger Caillois, semele picturale (J. Miro), scriitura în spațiu sau chiar scriitura ca muzică și invers par doar desuete, inocente estisme.“

ÎN cea de-a doua parte a cărții, autorul amorsează raportul dintre literatură și cultură - una dintre ariile semantice originare și în același timp subiect de acută actualitate. Un teren de bătaie, unde definițiile restrictive, echivalînd literaritatea cu poeticitatea, au înfruntat ritmic tentativele de a raporta specificul literaturii mai degrabă la ariile de cultură și civilizație. În timpul nostru, schimbările radicale vin dinspre partea culturii. În era comunicării și a mediilor de masă, a industrializării și a standardizării - a industriei culturale, în termenii Școlii de la Frankfurt - literatură își pierde progresiv - și probabil irevocabil - locul privilegiat în sfera valorilor culturale. Dar, în acest fel - conchide Adrian Marino - ea revine pe ocolite în punctul de plecare, la condiția originară a literaturii zise *populare*, pe gustul publicului larg. Ipoteza teoreticianului român că, în orice condiții, aria etimologică constituie elementul fundamental, permanent și inatacabil al ideii de literatură se verifică o dată în plus.

În ultima secțiune a cărții, urmărim clasicizarea noțiunii prin fixarea în metafore epistemologice percutante, cu lustru modern, care concentrează *ideea de totalitate* a literaturii. Una dintre ele este *Cartea* - cartea absolută, exclusivistă, intolerantă, unică, proiect ideal, absolut, inaccesibil și perfect utopic. *Le livre à venir* a lui Maurice Blanchot și *Ficciones* a lui J. L. Borges oferă poate cele mai bune pagini pe această temă-limită, reluată adeseori în

Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol. 4, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, 338 p., 14.994 lei

mod epigonic.

Cealaltă este *Biblioteca* - simbol al memoriei și al persistenței, al tradiției și al dăinuirii. „Nemurirea literaturii este abstractă și ea se numește bibliotecă“ - susține O. Paz, citat de Adrian Marino. Intrinsec ideii de bibliotecă, *criteriul selecției* dobindește- începînd din veacul luminilor - un sens tot mai filosofic, bazat pe criterii universale, deci obiective și imperative. De la biblioteca ideală a veacului al XVIII-lea - utopică și mitică în același timp - se ajunge în secolul nostru la controversata noțiune de *Canon*, și la procesul beligerant al canonizării. Studiat istoric și tipologic, definit, apărut, contestat cu energie, canonul literar reprezintă contribuția cea mai caracteristică și mai originală a timpului nostru la reafirmarea ideii străvechi de patrimoniu sau de palmares. Modul său contemporan de legitimare explică și ilustrează, direct sau indirect, întreaga mentalitate a epocii.

SECOLUL XX lansează în dezbatere criterii - preponderent profesionale, geografice, sociale, ideologice, etnice, istorice ș.a.m.d. - ignorate de canonizările tradiționale. În primul rînd așa-numita *Sfîntă treime: race, gender, class*. Bătălia canonică declanșată în departamentele americane de literatură - în jurul canonului tradițional, reputat opresiv, elitist, burghez, masculin, alb etc. - este probabil cea mai simptomatică ilustrare a mișcării contemporane de relativizare radicală a conceptului: „Un imens complex de superioritate/inferioritate domină această nouă concepție a literaturii, în bătaia tuturor vînturilor ideologice - scrie Adrian Marino. Este încă una din marile determinări și servituți istorice ale ideii de literatură.“

În încheiere, ne simțim îndrituiți să ne întrebăm dacă, totuși, în aria semantică a conceptului, secolul nostru aduce vreun element cu adevărat surprinzător? Cred că răspunsul la întrebare ar trebui să fie afirmativ: *problematizarea obsesivă*, cu un arsenal sofisticat de instrumente, a tot ce a fost considerat anterior *firesc, natural și neproblematic* în legătură cu condiția literaturii este o tendință prin excelență contemporană. Însăși cartea lui Adrian Marino este simptomatică pentru această ofensivă, pe care tot ea o pune sub lupă, transformînd-o în obiect de studiu metodic. Nu altul este, de fapt, însuși mecanismul și destinul literaturii: de a ne surprinde perpetuu, fără a ne rezerva niciodată surprize totale.

Monica Spiridon

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Cărțile dalbe, cărți...

(VII)

CONTINUI să găsesc, în chiar volumul alcătuit de dl. Mihai Pelin, proba ce infirmă concluziile Domniei sale după care Securitatea n-ar fi propus soluții extreme împotriva celor ce incomodau dictatura, că ar fi păstrat o „interesantă și enigmatică neutralitate” față de tendințele majore ce se confruntau în lumea literar-artistică a anilor 1969-1989, sau că n-ar fi „aplaudat totdeauna”, cum scrie dl. Pelin, „măsurile grave” luate de ceea ce eu numesc *Politia de Partid* iar dl. Pelin „eșalonul de partid” sau „nivelul conducerii partidului”.

La pagina 478, chiar dl. Mihai Pelin scrie următoarele, la începutul notei dedicate documentului cu numărul 261: „*În arhivele fostei Securități există mai multe propuneri și planuri de acțiune în ceea ce privește compromiterea poetului Ion Caraion, după refuzul său de a se întoarce în țară. Un raport de acest gen datează din 24 septembrie 1981. O altă notă de măsuri în problemă, aprobată de ministrul secretar de stat Tudor Postelnicu, a fost emisă la 22 decembrie 1981.*” Or, tot documente din acest volum probează că ce s-a comis împotriva lui Ion Caraion, mașinaria infernală de distrus credibilitatea vieții și operei acestui important autor, intră lesne în categoria „soluțiilor extreme” și a „măsurilor grave”.

Ce preconiza, printre altele, nota

aprobată de dl. Tudor Postelnicu. Simplu. „*Într-o a doua etapă, respectiv în situația în care Ion Caraion nu e receptiv la măsurile de securitate întreprinse și continuă să se angreneze în acțiuni ostile țării noastre se vor întreprinde măsuri concrete de securitate pentru compromiterea acestuia.*”

Putem califica ori nu, o campanie orchestrată de compromitere a operei și vieții unui om, drept „soluție extremă”, „măsură gravă”? Dacă da, iar ordinul de comitere a unor asemenea măsuri venea chiar din partea d-lui Tudor Postelnicu, eraori nu Securitatea inițiatorea și, mai apoi, chiar... executanta unui asemenea ordin?

Cine trebuia să colaboreze - nu doar informativ, ci operativ - la această crimă? Simplu: „*Va fi contactat scriitorul Eugen Barbu, care a afirmat față de o persoană că ar deține poezii legionare aparținând lui Ion Caraion, pentru a stabili ce materiale anume posedă, urmărind, în funcție de necesități, exploatarea lor pe plan extern (soția lui Ion Caraion este evreică, iar în breaslă se fac unele supoziții că rămânerea în străinătate se datorează sprijinului material pe care îl primește din partea unor cercuri evreiești). Prin posibilitățile U.M.0810 vor fi pregătite și publicate în Săptămâna, Flacăra, România liberă etc. articole din care să rezulte adevăratul profil moral și politic al lui Ion Caraion. Prin posibilitățile de care U.M.0544 dispune în*

străinătate, vor fi întreprinse măsuri de compromitere a lui Ion Caraion, atât față de organele de contrainformații elvețiene, cât și față de emigrația română.”

Așadar, în afara unităților militare de profil, mai colabora și unitatea „civilă” *Săptămâna*. Dl. Pelin notează că „din cele trei publicații enumerate în document, doar *Săptămâna* a acceptat să facă jocul *Securității*”.

Câteva observații.

Prima. Era vorba de măsuri de distrugere a unui om. Atunci, cum rămâne cu afirmația d-lui Pelin că nu a găsit documente care să dovedească faptul că Securitatea era angajată în propunerea de „soluții extreme”?

A doua. Era vorba, cum scrie chiar dl. Pelin, de „jocul *Securității*”. Atunci, cum rămâne cu afirmația Domniei sale după care: „Toate măsurile grave, care au vizat subordonarea uniunilor de creație, dezorganizarea lor, destrămarea solidarității literaților și artiștilor, afectând deseori în mod nemijlocit și condițiile lor de viață, au emanat sistematic de la nivelul conducerii de partid”? Campanie devastatoare declanșată - și în țară și în afara ei - nu va fi fost parte a nefericirii sufletești și materiale în care s-a stins foarte repede după emigrare Ion Caraion? Pe scurt, uciderea lui cu zile nu a fost gândită și inițiată tocmai/și de Securitate? Nu are Securitatea nici o responsabilitate în comiterea acestei crime?

A treia. Să nu uităm că ordinul d-lui Tudor Postelnicu adăuga, după

Săptămâna, Flacăra și România liberă, un „etc.”. Consultând colecția revistei *Luceafărul*, poate că dl. Pelin ar ajunge la concluzia că E. Barbu și C. V. Tudor nu au fost chiar singurii ce au executat cu entuziasm ordinul dat de dl. Tudor Postelnicu.

A patra. Atâta vreme cât există dovezi - chiar bine subțiate, dar dovezi - ale îndelungatei și operativei căldășii între Securitate și membri ai neoproletcultismului acelor ani, faimoasa „direcție națională”, e imposibil de acceptat ideea d-lui Mihai Pelin despre o „interesantă și enigmatică neutralitate” în care ar fi reușit să se mențină Securitatea.

IN documentul cu numărul 320 (pg. 282), printre propunerile și sugestiile generale pe care informatorul „*Mihu*” le face *Securității* în legătură cu felul în care să trateze scriitorii români din emigrație citim: „*Să se dea impresia unei diversități de păreri în privința emigrației: adică să se continue activitatea pamfletară gen Eugen Barbu, Ion Lăncrăjan, Artur Silvestri, dar să se ofere și relatări științifice despre unii.*”

Anexa nr.1 a documentului respectiv indică cine este și ce trebuie făcut în cazul lui George Uscătescu: „*...a fost tradus la noi cu o selecție de poezii, în anii trecuți; se află în preajma pensionării. Despre poezia sa se poate scrie ușor, subliniindu-se înscrierea sa în tradițiile liricii intelectualiste de la noi și de aiurea. Verosimil și neostentativ ar fi să se publice articole tematice sau fenomenologice despre poezia sa, sau recenzii la ultimele volume.*”

Îl rog pe dl. Mihai Pelin să consulte colecția revistei d-lor Frunte-lată, Ungheanu, Silvestri și Neacșu - *Luceafărul*. Există, îndrăznesc eu să spun, șansa de a descoperi coincidențe interesante între recomandările din acest document (și anexele lui) și texte din acea revistă. Serialul d-lui A. Silvestri consacrat emigrației culturale românești - inclusiv spațiul dedicat lui George Uscătescu - ar fi un bun punct de plecare al demersului pe care i-l propun d-lui Mihai Pelin. Și nu doar Domniei sale. Ne-ar prinde bine tuturor asemenea *lecturi paralele*. O coincidență nu este neapărat un act de acuzare. Prea multe coincidențe însă devin măcar un prilej de „amuzament”, nu?

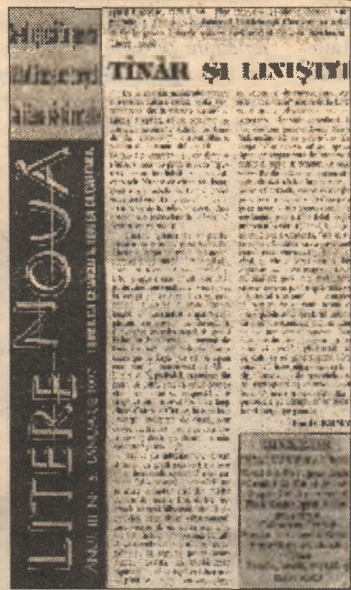
Opiniile unor cronicari fără obligații

CU eforturi supraomenești (pe care le descrie în editorialul său Paul Cernat), studenții de la Litere (Universitatea București) au reușit să relanseze revista *Litere nouă*, după o întrerupere de un an și jumătate. Primul număr din noua serie, deși marcat de blazare, este mai proaspăt decât multe reviste de cultură cu pretenții. (Tinerii se prefac când se declară blazați, bătrânii se prefac când se declară entuziaști...)

Principalul atu al studenților-redactori (supervizați de un „cap limpede” cu adevărat limpede, Ion Bogdan Lefter) îl constituie un curaj al opiniei *firesc*, explicabil (ca să fim cinici!) prin lipsa de obligații a cronicarilor față de scriitorii, regizorii etc. ale căror creații le comentează. Un exemplu: Tudor Vlădescu se pronunță dezinvolt în legătură cu pretențioasa „ecranizare” a lui Dan Pița după proza lui Mircea Eliade: „Modalitățile inedite de expresivitate artistică de care dă dovadă Dan Pița (interogatorii kafkiene, bordeluri dada, subterane inundate ca pe Rue de l'Opéra) dau greș tocmai fiindcă sunt interpușe fragmentelor ușor recognoscibile din proza fantastică a lui Mircea Eliade.” Pe același ton este comentat - de Maria

Ioniță - un film american care a făcut vâlvă pe întreaga planetă, *Independence Day*: „Spectaculos fără să fie original, *Independence Day* va fi fără îndoială foarte gustat de spectatori până în 15 ani care sunt oricum mai atenți la explozii și urmăriri, decât la teze și mesaje.”

Contaminați de franchețea cronicarilor de la *Litere nouă*, afirmăm și noi că versurile din această revistă, mai prejos ca valoare decât restul textelor, nu numai că nu ne-au încântat, dar ne-au scos din sârte: „pe stradă/ oameni de sticlă se fac zob/ în casă/ oameni de sticlă se ciocnesc/ se umple tomberonul/ iar copilul din metrou/ îmi fură oglinda.” (*Optică* de Mihai Grecea). (Al. Șt.)

„Așa, cum îți spusei, mă scol într-o dimineață, și, obiceiul meu, pui mâna întâi și-ntâi pe *Aurora Democratică*, să văz cum mai merge țara. O deschiz...și ce citesc? Uite, țiu minte ca acum: „11/23 Faurar... a căzut tirania! Vivat Republica!“
(Conu Leonida față cu reacțiunea)

PLANETA

ATRECUT mai bine de un secol de când constelația presei, o constelație de duzină din Galaxia Gutenberg, cunoscută târziu, după 1829, de limba românească, undeva în București un tânăr publicist născut într-o mahala a Ploieștilor dintr-o veselă familie de actori cu vocația farsei și a râsului a descoperit bizara planetă Moft. Ea era atât de aproape de noi că se confunda cu însuși firescul epocii, o „belle-époque“ de mahala și berării, de progres și de libertăți constituționale pentru „stupid people“, de tranziție către un stil de viață ideal copiat după modelul lui occidental, de investiții de capital străin în căi ferate, comunicații și alte întreprinderi, de vizite ale majestaților lor, de războaie zilnice de presă, de implementări democratice după lupte parlamentare „care durează de aproape treizeci de ani“, de „revoluții“, de reprimări și de bătăi cu protestatarii în piața Teatrului, de victorii în alegeri, în fine, de extindere, cu toate protestele Rusiei, a structurilor vest-europene după o sută cincizeci de ani de fanariotism (tot un fel de comunism cu față turcească) și de integrare a țării noastre în structurile civilizate, acolo unde îi este locul. (Parcă am mai citit toate acestea undeva?!) Oricum, epopeea eroi-comică a luptei cu firescul a locuitorilor acestei sfere de hârtie tipărită, buimăciți de avalanșa informațională prăbușită peste somnul lor dogmatic, poartă de atunci numele dat de homerul ei cronicar, Caragiale: *Magnum Mophtologicum* sau *Tembeliada*. Ca și în cazul lui Amerigo Vespucci și al continentelor sale, nu Caragiale văzuse primul planeta aceasta goală pe dinăuntru, ca o gogoasă de presă, a *Moftului român*. Înaintea lui, un alt vărsător, Titu Maiorescu, tatăl spiritului critic românesc (căci bunici fuseseră Anton Pann și Costache Negruzzi iar străbunici soitarii și pehli-vanii populari, „karagöz“-ul grotesc și păpușarii Bucureștilor, despre care del Chiaro scria că a avut prilejul să-i vadă pe la 1715 jucând într-o casă boierească o „mascherata troppo scandalosa“) Maiorescu, deci, lansase în grupul de presiune al Junimii *teoria formelor fără fond*, în care inautenticitatea este denunțată drept păcatul capital al noii societăți citadine și burghize în curs de formare în Țările române, după Constituția de la 1866, prin imitarea mai mult sau mai puțin „notimă“ a civilizației industriale și „eminamente urbane“ a Occidentului. Tot Maiorescu vorbise despre efectele halucinogene ale discursului de presă asupra minților crude ale proaspetei intelectualități aiurite de cuvintele noului lexic occidentalizat peste noapte în gazetele de dimineață. Oricât de „spirit critic“, deși publicist el însuși, mentorul Junimii rămânea un rece logician sarcastic al fenomenului chiar și când îl ironiza. Maiorescu era prea serios, prea oficial pentru *Moft*. Pentru a-l face nu numai cunoscut, dar și celebru, ca și pentru a-l cufunda în

baia sărbătorească-sănătoasă și utopic-terapeutică a râsului național, era nevoie de un alt soi de publicist. La acea vreme „caraghioază și de «mare cumpănă» prin care avem cinstea să trecem“, cum scria la 1876 Caragiale în *Profesiunea de credință a Claponului*, doi tineri scriitori de geniu, ambii gazetari în redacția aceluiași ziar al opoziției tradițional conservatoare, unul moldovean și altul muntean, sosiseră deja la București să cerceteze cu sistemă, pe urmele mai vârstnicului director de conștiință estetică ardelean, curioasa planetă Moft. Unul la Iași, altul la Ploiești, ei își începuseră mai devreme ucenicia în studiul măștilor „*Comediei celei de obște*“, cum o numea cel mai mare dintre ei, poetul, dar se vede treaba că de la București, undeva din perimetrul „piețelor publice“, între Piața Amzei și Piața Sf. Gheorghe, Moftul se observă mai bine, orbita lui trece cel mai aproape de noi, tangent, moftangii săi identificându-se periodic cu locuitorii veselei noastre capitale. Mai bătrân cu doi ani și o zodie, întors de la vaste studii universitare în solide școli europene, Eminescu îi oferă vizitorului comedigraf - cu care-și împletea uneori inextricabil scrisul în articole din gazetă, sub ochii uimiți ai celui de-al treilea redactor al *Timpului*, Slavici - o primă argumentație a teoriei „moftului“ ca etalon al existenței inautentice. „Cea mai comică noțiune românească e moftul, antiteză neîmpăcată și-n sine atât de ridicolă dintre aparența exterioară și fondul intern. Cel mai autentic și mai comic caracter e moftangiu!“ - nota poetul pe o filă a manuscriselor sale, la nici doi ani după adoptarea noii Constituții. Eminescu era prea tragic. El face în scrierile sale figură de profet mănios, care sparge ori arde tablele legii. E un Moise intransigent al neamului al cărui verb viticinar e prea „intratabil“ pentru a fi urmat de poporul gazetei de unde tună și fulgeră „catilinar“ împotriva slăbiciunilor uneori prea omeneste ale „moftangiuilor“ de aici și de aiurea: „Ideile nu au viață decât acolo unde oamenii sunt gata să moară pentru dănele; acolo, însă, unde oamenii cutează să grăiască în public ori să scrie fără a fi pătrunși de ceea ce zic, acolo oamenii trăiesc și ideile mor.“ Caragiale pe lângă el pare dacă nu mult mai „tranzacțional“, oricum mai „conjunctural“ cu adevăratele de presă, după cum și-l amintește Slavici în redacția de la *Timpul* prins într-o savuroasă polemică cu Eminescu:

„Ba bine că nu! întâmpina Caragiali. Dacă e s-o fac, o fac pentru mulțumirea mea. Smintit ar trebui să fiu pentru ca s-o fac și când pe urma faptei mele mi-aș expune familia la mari neajunsuri și aș avea mai multe suferințe decât mulțumiri. - Aida-dee! zicea Eminescu. Demnitatea prin bărbăție și prin lepădare de sine se susține, și mulțumirea e cu atât mai viuă și mai covârșitoare, cu cât mai multe și mai mari sunt greutățile pe care le învingi și primejdiile pe care le înfrunți ca

să-ți faci datoria. - Iată o mulțumire de care mă lipsesc! îl încredința Caragiali. Mai bucuros mă înjosesc spunând adevărul nu-mai când îmi dă mâna și numai în forma care îmi vine la socoteală. Pentru lepădarea de sine nu găsesc nici un îndemn în lumea noastră.“ (Ioan Slavici, *Amintiri*)

Astfel, dintre cei patru „evangheliști“ ai Junimii, din care numai trei veniseră la București, Creangă rămânând cuminte lângă vatra bojdecii sale să-și revadă fabuloasele povești, Caragiale avea, fără îndoială, cele mai multe date pentru a explora în detaliu planeta nou descoperită și a-i boteza cu numele lui locuitorii. De altfel, se și înrudea cu ei locuind adesea el însuși pe suprafața de ziar a Moftului: „Bine omule - îi spunea lui Slavici care ținea „casieria“ *Timpului* - a-ceasta le întrec pe toate! Mă știu că sunt om cheluit și abuzezi de această slăbiciune a mea, dându-mi azi un pol și mâine altul, ca să mă ții legat și să mă ai rob la ocna aceasta unde se pisează sare amară. După ce m-ai deprins să cheltuiesc mai mult decât mi se cuvine, mă săcâi voind să mă scazi la mai puțin. Nu se poate, domnule! Ai răbdare, căci de mult mi s-a făcut lehamite de a mă lupta pentru o cauză pierdută și umblu mereu să fac un împrumut pentru ca să mă răscumpăr și să scap de aici.“ (Slavici, *Amintiri*). Caragiale venea dinlăuntrul acestei lumi, dar avea organe excesive pentru a o contempla din afara ei („Simț enorm și văz monstruos“, *Grand Hôtel*, *Victoria Română*), cum confirmă Paul Zarifopol, mai tânărul său prieten de mai târziu. Ce-i lipsea în vremea prelungitului său debut era seriozitatea de a da o dimensiune existențială, mitică, neroziei funciare vieții de pe planeta Moft. Caragiale era prea deștept pentru a fi și profund. Asta era cursul lui, n-avea metafizică. Avea în schimb geniul comicului. „Ungureanul“ de Slavici a intuit bine tilcurile întâlnirii lui cu celălalt „pol“, opus, al spiritualității românești, Eminescu. Caragiale a avut atunci pe deplin revelația gravă a vocației sale comice extraordinare, a condiției existențiale de „întoarcere la origini“ a scrisului său creator de mituri sub masca universală a râsului și de „fugă“ de pe planeta Moft.

Până atunci pe la începutul carierei publicistice, umorul la Caragiale nu atinsese încă proporții cosmice iar imaginația ludică a autorului nu depășea utopia naivă a unei „cetăți a viitorului“, *Tâmpitopole*, guvernată de legile prostiei publice, deconspirată facil în final a fi spațiul moral al orașului București. Comediograful începea să-și perfecționeze instrumentele și după *Ghimpele*, unde râsul consună cu tonul foiletoanelor satirice ale vremii sau după burlesca pățanie din vreme de război cu cacialmaua de presă a *Națiunii române* (1877), o dată cu apariția *Claponului* (1877-1878), el se arată a fi tot mai sigur de mijloacele proprii de explorare, dând în „schită“ *Smotocea și Cotocea* două din cele mai tipice personaje ale „fiziologilor“ sale de moftangii. Sub numele de *Lache și Mache* aceștia vor figura la loc de cinste, abia retușați, în galeria eroilor *Moftului român* din 1893. Dar abia după întâlnirea cu spiritul Junimii, Caragiale va deveni „proprietary“ integral al acestui teritoriu vizitat și de alți cronicari ai vremii, pe care fie-n îngăduit a-l numi Moft. În graiul turcesc, din care multe vorbe rămas-au și-n vorbirea românească, vorbe pe care adeseori Caragiale și Eminescu le împrumutau aidaoma spre a parodia mucalit limba cea veche, pitorescă și păstrată în fericita stare a „halimă“-lelor de altădată, „moft“ (*müft*) însemna *lucru de doi bani, ieftin, de duzină, fleac*. În secolul nostru occidentalizat i s-ar spune, dacă ar fi vorba doar de un obiect estetic, *kitsch*. Dar oare numai despre estetică să fie vorba?...

I-a fost dat, deci, lui Caragiale, cu plăcere să ereditare pentru bufonerie și farsă, cu gustul său enorm pentru parodie, să fie cro-

nicarul absolut al *Moftologiei* com treceii României de la despotismul ba de sorginte orientală la monarhie parlară de inspirație apuseană. Chestiune cum a nemurit-o Caragiale, nu vizează schimbarea politica și socială databilă ricește, ci și pe cea a orizontului morfotologic, am putea spune, implicând terea unor psihologii permanente și a categorii sufletești atemporale în pr adaptării formelor civilizației citadine derme la fondul rural ancestral și la catile de expresie ale unei civilizații natur diționale. Nu-i o problemă de știință cdegrabă una de conștiință, procesul de cime fiind urmarea unui *fenomen de desfășurat* la suprafața percepției, r vrând-o, modelând-o, după chipul și a narea limbajului public al presei. Un l funciar neserios și superficial, dacă nu direct „mincinos“, deviat permanent d *tanța* dintre „imaginea“ fabricată și real lucrurilor, un limbaj al „iluziei“ nu al es lor, *deviant* la rândul lui pentru conștiinbiecților supuși „bombardamentului“ mațional. Viața ca reprezentare „con cută“ de limbajul mass-media, iată ce la 1878, în inima unui târg din Valahia ragiale, el însuși eminemamente un „om d să“ al timpului. Acest limbaj public a zetei caragialești funcționează în uni Moftului aberant, ca o prismă care c mează mesajul și golește de conținutu matic, viu, evenimentele, lăsându-le n senzaționalul trivial ori comic. El „filtră gândurile și sentimentele adevărate, refi la orice trăire autentică și proiectează i scheme și clișee gata preparate de ziar, ficând existența persoanelor, transformi le în *personaje-kitsch*“ a căror viață es moft, o „gogoasă“ plină de minciuni luntare, care le aruncă în ridicolul unei tențe parodice, peste puterile lor de i gere.

Sferă de hârtie de jurnal tipărită cu meride, planeta Moft exista rotindu-s nina în jurul axei sale, demagogia intri discursului de presă, cu agitația locuit ei, constituiți ei înșiși majoritar din mente de texte de ziar, înainte de a fi de Caragiale și ea continuă să se învârt impasibilă și astăzi. Descoperitorul ei, c privit-o numai într-o epocă istorică d sfert de secol i-a surprins perpetua r Ea va dăinui „sub presiunea evenimen... câtă vreme „imaginile“ mass-media vor duce impenitent pseudo-existențe uma false conștiințe sociale. Stăpânirii rigi acestui imperiu de hârtie tot Nenea l: săracul, i-a găsit leacul: râsul universal, utopic al zeilor care cunoșteau ambele i ale teatrului antic fără să le îngemănez noi, modernii, într-o singură grimasă a r plânsului. Și cine știe, poate post-mod vor ști din nou să rădă după străvechiul al reinventat de Caragiale.

Ca să fim drepti părintele spiritui Moftului se poartă totuși ca un terapeut resat mai mult de leac decât de pacienți. mult ca sigur că îl experimenta întâi pe În fața asediului vidului existențial pr de „mitul“ modern al progresului, al oracol este ziarul, *Moftologica* sa *con* este o erasmiană „laudă a prostiei“ au tone în care râsul carnavalesc, utopic și bătorească care o străbate ascunde o parad la funcție arhaică de regenerare a forțelo turii umane, a substanței sale ontolo. Personajele golite de sensul propriilor tențe din cauza „minciunii în fals“ a vic mediate de discursul public al presei luate în derădere într-o adevărată „sărbăt a nebunilor“, desfășurată în piața publi Bucureștilor, care le redă libertatea. Oca du-le vesel condiția de mecanisme caricale, autorul le întoarce la rădăcinile plin sevă ale existenței lor organice. Poporul zetei se umanizează prin farsa caragiale care rastoama cu susul în jos această lum

I.L. Caragiale împreună cu fiul său, Luca

MOFT

găsindu-i paradoxal, pentru un timp, fiul. Natura revelată astfel a indivizilor lui dovedește, ce-i drept, fundamental egoist, din ea lipsesc multe părți bune ideale ale lui, cum observa cu prioritate Maiorescu, dar în satisfacerea egoismului lor natural, înfățișează organic instinctul vital al speciei amenințate de alienarea modernă a omului.

Bucureștenii lui Caragiale, atât de „fana- citadini și cu „rău de peisaj“, redevin în imaginile festinice de care abundă scrierile caragialești (atât prin elementele „ospa- rii“ propriu-zis, mâncarea și băutura, cât și în metaforele și comparațiile din acest do- niu), copii ai naturii rătăciți prin mahalalele bulevarde, înghițiți de labirintul familiar marelor oraș. Ei se strâng în berării și cafe- ne, în cârciumi, zahanale și bodegi, să scape spaima unui teribil vid care-i înconjoară nesidios. Consumă toate genurile de bu- cătărie și sorb toate felurile de băuturi să-și um- plă un gol interior, învingându-și o ne- cunoaștere necunoscută, inconștientă. Textele Caragiale sunt pline de băutori și de mân- cări, beții se trădează ușor după „pocirea“ din telor, pretutindeni se consumă ceva, și de beție senină sunt frecvente. Catin- ul din *D'ale carnavalului* e atins de o ve- lă de frenezie a „magnetizării“, moașa din *Moftul* de o voioasă bulimie universală.

Moftul se află în plină petrecere populară - un timp utopic al sărbătorii. Dar „teribila primejdie“ a vidului cosmic vine în lumea Moftului dinafară. Neantul amenință planeta și pe locuitorii ei dinlăun- precum inconsistența „gogoșile“ de pre- eroii nu se apără în berării și cafenele de a exterior care-i pânzește în cântărilor e completează la nesfârșit hârtiile tipice ale administrației tânărului nostru stat cratic, nici pe străzile, în piețele și bule- varele orașului când toride și pustii, când se periodic de câte o revoluție locală, acasă, instalat nevăzut în locuințele cu ie - toate în același „stil“ arhitectonic - pe locatari cuprinși de neliniștea unui in- ct nedeslușit, le părăsesc invariabil „la are sf. Gheorghe și sf. Dumitru“, pradă i sezoniere febre a schimbării. Nemicul s- sinuât în interiorul lor, în spațiul acela lă- ic rămas gol între ce ar fi fost viața lor cu varat și ce a devenit ea deviată de „min-“

discursului public. Acolo domnește, ia și știrea lor, un infinit și fără de pri- plicitis universal. Golul acesta „teribil, i cher“, ei îl umplu cu vorbe. Omul carai- an își tratează spaima de vidul existen- prin cuvinte. Din nefericire pentru cetă- ul de rând al planetei, cuvintele acestea fatalmente imprumutate și ele din limba ârtie a ziarului, unde Logosul a ajuns lo- pe și vorbirea vorbărie. E un cuvânt de- nat, a devenit un fleac, un moft. Dar ori- le degradat, el ține loc de realitate, „con- ațiile“ apără de durerea adevărată, vor- a suspendă temporar suferința insuporta- a vieții:

„Catindatul: Cum intru, zic serios: știi s-o i? scoate-mi-o! De par exemplu, ad- i-ri la d-ta... D-ta nici nu înțelegeai ce iu eu... Și pe urmă, mă dau în vorbă, mai una, mai de alta... Dar când intru, simț o- i ca un cuțit (arată la falcă), cald, și pe ur- rece; pe urmă din vorbă-n vorbă, vii d-ta, firugul, cu cleștele; atunci deodată simț un cuțit...rece, și pe urmă numaidecât !...și pe urmă nu mai simț nimic... Vezi d- eșemne, nu știu cum devine care va să e este al naturii lucru ceva, că mă- a, în interval de conversație, de frică e...“ (*D'ale carnavalului*).

Cuvântul caragialesc are cu totul alt car- er când ia înfățișarea veselă a vorbei de f. Cu ea ne aflăm în partea luminată, ra, a planetei Moft. Statul la taclele în aluri“, „tăiatul de palavre“ la mese im- ugate, vorbele de duh la chef se încarcă

cu substanța vitală, sănătoasă a vechiului cu- vânt de la ospățul mitic prin care omul tri- umfă ritualic asupra naturii. În lumea sacru- lui, ospățul reprezenta punctul culminant al luptei omului cu un univers adesea indife- rent dacă nu ostil din care el făcea organic parte. Sărbătoarea celebra cu belșugul și bu- curia ei victoria Omului Mitic (a întregii u- manități) asupra lumii pe care o „înghițea“ sub formă de hrană și băutură și pe care o „poseda“ atât orgiastic cât și prin magia cu- vântului festinic legat fundamental de ener- giile vîguroase ale răsului. Ospățul, cum de- monstrează Bahtin în extraordinara lui carte despre Rabelais, „oferă cadrul esențial în ca- re se rostesc vorbele înțelepte, discursurile, adevărul cel vesel. Între cuvânt și ospăț exis- tă relații străvechi“. Astăzi, petrecerea popu- lară și carnavalul au mai păstrat, chiar și în formele lor degradat-moderne, ceva din ca- racterul sacru al sărbătorii mitice, vizibil odi- nioară în symposionul grec și în saturnaliile romane, ca și în serbările medievale ale „ne- bunilor“ care dublau parodic lumea oficială a instituțiilor serioase, biserica și puterea se- culară. „Chefurile“ lui Caragiale au, la o analiză avizată, pe care critica nu a făcut-o, o intimă legătură cu ritualul ospățului arha- ic, cu libertatea travestiurilor carnavalești și cu funcțiile regeneratoare ale cuvântului festinic. Măntuirea acestei lumi de minciuna inautenticului se va face prin puterea comi- cului carnavalesc, care parodiind o parodie, întorcând pe dos - sucind - o existență pe dos (sucită) îi va reda firescul. Netoții vor fi vin- decați de dublul lor parodic, nerozii. Pentru scriitor problema este una de limbaje dar mai ales una de salvare prin cuvânt. În re- gistrul buf al vorbirii caragialești, producă- toare incontinență de „mofturi“, „cuvânta- rile“ au cu precădere două valorizări (una *netoată* și alta *neroată*): prima „serioasă“, generatoare de aberații grave, de maleficii, stupidități și tâmpenii, întunecând una din e- misferile planetei, zonă a răului și a prostiei, a demoniei limbajului gazetei; cealaltă „săr- bătorească“, duminicală, de o „nerozie“ ve- selă și luminoasă, emisfera solară a Moftu- lui, expusă efectelor binefăcătoare ale răs- ului utopic și optimist și care prin ocheanul bufon al comediei transformă „minciuna“ gogonată a ziarului în adevărul comic al lite- raturii.

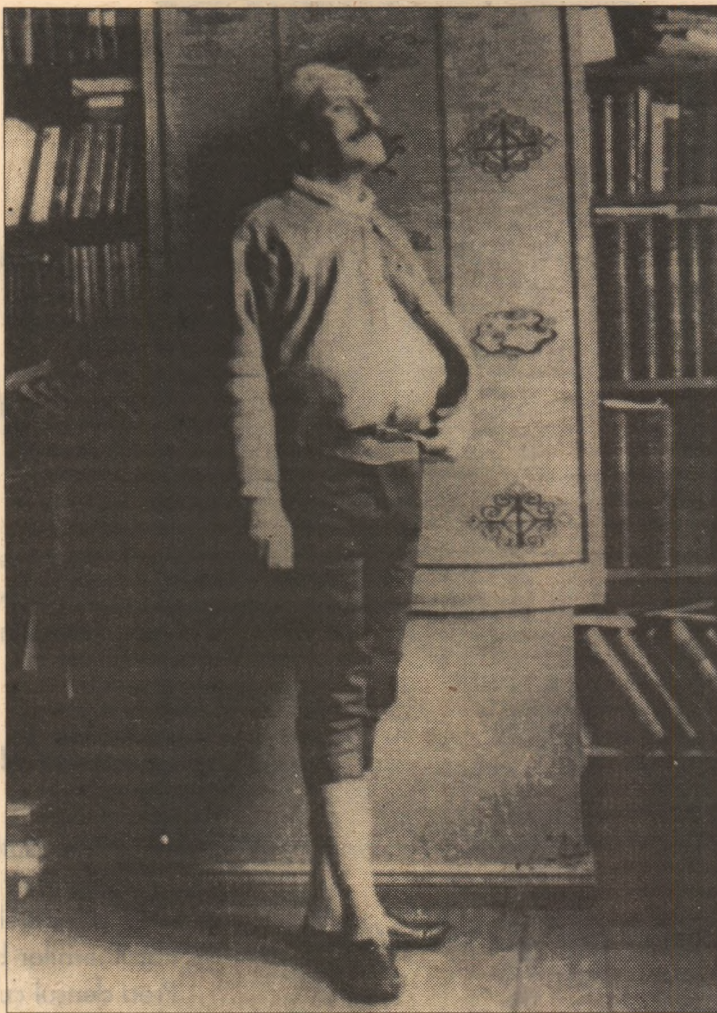
Cele două emisfere ale Moftului sunt surprinse chiar de autor într-o „genealogie“ parodică, în derădere de competențele teorii ale „moftanguliului științific“ („Important bărbat - bărbat serios. Membru în toate socie- tățile culturale naționale și internaționale. Dacă nu e încă în Academie, are să fie. E un exemplar de lux în galeria moftanguliilor ro- mâni și costă scump.“ *Savantul*, dintr-un năstrușnic *Studiu de mitologie populară* care decelează trăsăturile „malefice“ și cele „sim- patice“ ale cultului *moftului*, zeitate ambiva- lentă, „demon“ și/sau „copil divin“:

„*Magul Tinichea și dervişul Ceacășir (...)* susțin în acord comun că Moftul este un demon cu trei capete oribile: Minciuna, Băr- firea și Zavistia. Moftul are în mână o sabie cu două ascuțituri și cu vârful învârtit ca un burghiu, cu care mușcă și împunge și sfre- delaște pe cei ce vrea să-i tortureze. Mama lui a fost Secătura o fecioară pe care o amă- gise Șmecherlăcul; Secătura l-a născut pe Moft departe de casa părinților ei, Netotul și Zevzecica. El, Moftul, a crescut cu o iușală nemaipomenită și a fost alăptat de Hârtia, careia i se făcu milă de copilul orfan aruncat de mama lui. Când ajunse în vârstă Moftul, doica lui, Presa, îl însură după Opinia, o tână- ră fată mai mult sau mai puțin publică, foarte mult curtată pe vremea ei, cu care tânărul avu o prăsilă mai numeroasă decât nisipul mării: pe fiecare zi dedea lumii câte 10.000 de copii care de care mai fleac și care toți aveau mai mult ori mai puțin trăsăturile tatălui lor. (...) Alți autori însă, apuseni, cum

sunt: Sir Ylang-Ylang, Immersch- naps, Don Fri- gares, Colorez și alții susțin o părere cu totul deosebită. Moftul, zic dânsii, este un zeușor gingaș și nostim, care a luat naștere din amorul din flori al Hazului cu Gluma. Ei îl înfăți- șează ca un băiețel tânăr și balăior, purtând într-o mână Râsul, o floare, și în alta niște foarfece mari: cu cea dintâi dă pe la nasul celor ce-l as- cultă, iar cu foar- fecile taie la pala- vre. Autorii sus pomeniți privesc Moftul ca pe un zeu iubit, al cărui cult a fost răspân- dit mai ales la po- poarele de ginte latină; are mul- țime de temple; băieții și fetele, femeile și bărbații, moșnegii și babele îi sacrifică flori de câmp și mai ale Parodia, o floare multi- coloră și pestriță. Icoana lui se află în toate familiile păstrată între zeii penai ai casei cu mare smerenie.“ (*Moftul*)

Cu această parodie alegorică ne aflăm în plin carnaval textual, în care textualizarea cuprinde atât „măștile“ infernale cât și cele „ceresc protectoare“ ale zeului, într-o vastă textualitate „istorică și socială“. Dincolo de semnificația evident negativă a „genezei“ demoniace a moftului obținută din sfera le- xicală a textului de gazetă ca și de simpatia declarată oximoronic a autorului din final („închinăm mai mult către cei din urmă, cari după părerea noastră au aerul mai serios“), profund revelatorie este, la nivelul „reveriei materiale“ a textului, descrierea originii „se- rafice“ a divinității tutelare printr-un mit flori- al primăvaratic, al inocenței și al exuberan- ței naturii înflorite. Mitul primăverii și cel al rodniciei intră în structura sărbătorească-car- navalescă a răsului, guvernată de viziunea veșnicei renașteri a naturii unde trupul, hra- na, vorba de duh ca și ocară sănătoasă, care trimite la „cele naturale“, joacă rolul hotărâ- tor în „omorârea“ timpului și a morții. În vreme ce „moftul serios“ este inclus într-un imaginar sado-masochist materializat într-un instrumentar tăios și metalic al friicii (magul e de Tinichea, în argou semnifică și „lefter“, iar monstrul cu trei capete, „are în mână o sabie cu două ascuțituri și cu vârful învârtit ca un burghiu, cu care mușcă și împinge și sfre- delește pe cei ce vrea să-i tortureze“), moftușorul „gingaș și nostim“ poartă în mâini, pe lângă floarea magică a răsului, „foarfecele de tăiat palavre“ asemeni arcului inofensiv al lui Eros. În sfârșit, numele bur- lești ale susținătorilor originii ludice a „spe- ciei“ caragialești de publicistică sunt și ele tipic carnavalești - *Don Frigares, Immersch- naps* (mereu rachiul) - trimițând direct la imaginile ospățului.

În Bucureștii sfârșitului caragialesc de secol, eroii lui Nenea Iancu înfruntă neantul, fiecare după posibilități, printr-un soi de bairam perpetuu, un zăiafet „duminical“ în care mănâncă, beau, închină, se pupă și mai ales vorbesc, travestind toate spaimile grave ale lumii într-un vesel și iresponsabil alai de carnaval. În umila parodie fleacă a exis- tenței pe care o trăiesc pe pragul acesta din- tre Orient și Occident pe care i-a așezat Dumnezeu, singurul lucru serios și demn de făcut este cheful, statul de vorbă, ceea ce

Scriitorul, în camera sa de lucru din Berlin, în costum de arnăut

malagii lui Caragiale fac cu asupra de mă- sură. Tembelismul lor inocent îi păstrează, dincolo de mode și timp, într-o lume identică cu sine, utopică și mereu născândă, unde per- sonajele evident fără noțiunea moralei trăiesc fericite în marginea unui fel de Eden păgân care nu cunoaște interdicția păcatului și teroarea pedepsei divine. Deși știu de frica în- tâmplării! Divinitatea, ludică și indiferentă, își sancționează aici prin farsă creaturile, aruncându-le, aleatoriu, ca pe biblicul Iov, în neprevăzutul unei întâmplări „catastrofale“ pentru bietele lor puteri de a îndura „modifi- carea esențială. Întâmplarea se dovedește pâ- nă la urmă comică, fără urmări ireversibile în conștiința ori destinul personajului, care re- vine în final la condiția sa naturală, edenică, din care fusese izgonit. Rareori, ca în *1 A- prilie* (monolog) sau *Grand Hotel*, „*Victoria Română*“ ori chiar în *Cănușă, om sucit*, farsa depășește scenariul clasic, carnavalesc, și atunci un suflu sadic, torturant, infioară pașnica grădină a toridei mahalale bucureș- tene unde vietuiesc indeobște personajele.

Chiar dacă pe planeta lor confortabilă, la „mijloc de rău și bun“, coboară uneori im- previzibilul provocând rautăcios mici drame individuale ori mărunte tragedii naționale (sau viceversa) repede făcute publice de pre- sa însetată de senzationalul a cărui retorică ieftină le răpește profunzimea omenească și în schimb le conferă un specific ton ridicol și un inconfundabil aer caricatural, moftangiii bucureșteni ai lui Nenea Iancu știu cu sigu- ranță că - sub ochiul infailibil al unui demi- urg consubstanțial universului paginii de ga- zetă în care trăiesc - după ce trece cumva și ziua de astăzi, ceea ce au făcut ieri vor face și mâine, întâlnindu-se cu toții în cafenele, berării și localuri din colț ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Deși supusă capriciilor sortii, lumea lui Caragiale se constituie astfel ca o lume in- chisă, ciclică, unde nimic nu întrerupe ire- mediabil cursul unui timp omogen, care se reînnoiește etern și care garantează că întâm- plările, accidentele, descoperirile, noutățile, dezastrele, catastrofele, de care e plină presa modernă, nu vor schimba substanțial armo- nia cosmico-comică a existențelor sociale și individuale înfățișate într-un burlesc „per- petuum mobile“ național. Caragiale este aici adeptul binefacerilor unei societăți tradițio- nale, mitice am putea spune gândindu-ne la Miticii lui: prostiei universale a vanităților moderne îi preferă străvechiul tembelism popular. O și Nenea Iancu ce-o ști!

Alexandru Condeescu
(Fragment dintr-un eseu în curs de apariție)

Antoaneta APOSTOL

Să nu se-înnegrească albitele oase
Clarul pereților
Spre luna albă.

Alunecare

Nu căutăm răspunsuri, n-avem nici
întrebări
Ciudatelor sentințe nu le apare sensul

Pasul iernilor bocănește pe scări
Prea densul cuvintelor ascunde,
Prea densul,
Prea liniștea gândurilor înșelătoare
Prea fastul toamnelor mincinos
Prea plânsul,
Durerea cea mare
Se târâie searbăd pe jos.

Maree de alb

Cartea unui prieten îmi încălzește palmele
Precum o transfuzie
De frunze și toamnă
Ar porni dinspre el către mine.
Cartea unui necunoscut
Ca un mic animal speriat
Se ascunde în venele mele,
Nu știu ce șoptește acolo
Dar noaptea caldă
Urcă până la ochii mei albi,
Urcă până la rădăcinile părului
Și îngeri negri,
Îngeri negri înfloresc pe frunte
Mai marii minții își vor lua în spate
Odăjdiile triste.
Mai marii oceanelor
Își vor lua apele să le poarte cu ei,
Mai marii văzduhurilor
Vor pleca cu o frunză pe umăr
Prezențele lor
Vin toate acum către mine
Adunându-și o maree
O uriașă maree de alb.

Mai cred

Ca și cum am îmbrăca
Lungi pardesie de frunze
Ca și cum am bate cu ploaia
Pe nicovale de fier
Pernele murdare ale străzilor
Se uită după picioarele noastre
Îngreunate de somn,

Eu mai cred azi cu milă,
Mai cred în nestingerea noastră
Ca și cum ar veni vulpi ciudate
Să ardă vedenii pe buze de fum.
Încă nu știu ce toamnă
Ce corifei, ce iubiri
Le vom pierde în lumina uriașă
Când prinții suspină a moarte,
Când se duc depărtările
Înghițite de ochi
Să plutească prin sângele alb
Al memoriei.

Pod

Bătând la ferestre amurgul
Ca o pană ciudată
Din care cad picături de acizi
Pe inima noastră...
Bani mărunți de aur și sânge
Nimeni nu știe,
Nimeni nu poate să spună
Cât frig ascunde
O nesfârșită algebră secretă.
Mașina salvării trece prin litera albă
A poemului meu,
Cu sirena deschisă
Ca un cuțit la gâtul orașului
Ca un pod de aer mistic arzând
Ca o scrisoare pe care am uitat
Să o mai scriu...

Pandative

Triburi limpezi mișcând
Pandative de cer
Țipăt roșu
Cu voci de lumină și ger.
Și te văd cum nu ești,
Și te văd cum nu vii
Primăvara pierdută
Pe nopți de copii
Și te văd cum mă pierzi
Și te văd cum te pierd
Peste aer mătăsurii de seară bleu-vert
Destrămare prin care plutim
Neclintii,
Cu păduri risipite
Din stepe de sciți
Care-n corturi cu iasme-n
Pustii și cetăți
Să ne trecem altfel
Chi pul rece pe hărți.

Semnele zodiacale

Atmosfera anului două mii
Îmi pare o draperie foșnitoare și castă
Pe scena unui masacru de alb,
Din care lipsesc semnele zodiacale,
Termenul de garanție
Păstrează eticheta conservelor cu minuni
Mânjește cu creion violet
Euforia miracolelor viitoare,
Face mari liste de bucate
Pentru cinci milioane de pușcăriași
Condamnați la moartea planetei.
La ceasul de seară nimeni nu mai știe
Să cearnă luciul metalic al orei
Când trenurile plânsului nostru
Uită să mai oprească în gări.

Bătaia umbrei

Toate discursurile bat către umbre
Toate veștile - câte s-au adunat
Toate frunzele și zborurile-s
Căderi într-un tărâm neumblat.
Avem - dar mai avem întrebări către ceată
Avem - dar oare sunt- cuvinte de răspuns?
De-atâtea umbre acoperiți
De-atâtea sensuri ce ni s-au ascuns
Tăceți, ne-aude noaptea ce stă la fereastră
Și gerul unei ierni care pânzește
Zadarnica lumină a zorilor albastră
Nu pentru noi înfloresc.

Orașul

Clarul pereților alb de tămâie
Umbra singurătăților
La marginea unui oraș devastat
De spaimele lumii
Sfincși de iluzii vor sta de pază
Să nu pătrundă în el
Să nu se strecoare un cântec
Să nu cadă stele
Să nu evadeze singurătatea

Alexandru IVASIUC

INEDIT

Ruina cetății

LA 20 DE ANI de la moartea lui Alexandru Ivasiuc, încredințăm „României literare” un fragment din capitolul I al unui roman început în toamna anului 1972 asupra căruia autorul

n-a mai revenit. *Luminări*, apărut trei ani mai târziu, reia dintr-o altă perspectivă eroul prefigurat atunci, în puținele pagini rămase din proiectatul roman.

**Selecția textului și titlul
Tita Chișer-Ivasiuc**

AM MAI stat o zi și apoi am migrat din sud spre nord, mașina neagră în față și ale noastre în șir indian, cam după rang și titluri academice, pentru că s-a considerat că nu este destulă natură la Vama Veche, nu ne-am oprit în nici o stațiune, am trecut pe lângă zecile și sutele de turiști nemți care ne priveau blind cu ochii lor albaștri și nu ne-am oprit decât în nord, pe malul lacului Razelm, fost golf degradat, în vecinătatea marii cetăți a Histriei, părăsită de oameni, invadată de șopirle pașnice și de arheologi și aici ne-am stabilit tabăra. Pe apa catifelată a lacului, pluteau bărcile pneumatice ale tribului nostru însoțit.

Eu nu puteam să-i mai văd, să ne vedem, decât astfel. Mă desprindeam de grup, pradă nebuniei mele și lipit cu fața de nisip observam burta șefului ieșind din slip, spinările colaboratorilor și goalele lor siluete nu mai erau decât caricaturi, desene profilate pe nisip. Din acea clipă am înțeles că majoritatea dintre noi nu suntem interesați de cercetările noastre, de calcule și electroni, că tot ce făcusem nu avea nici un fel de valoare științifică (și poate că nu exageram prea mult, deși eram determinat de starea mea de spirit), că principala noastră trudă era cucerirea de titluri și de poziție în raport cu alții, în cadrul clanului mai întâi și în afara lui. Mă enerva diformitatea trupului gol al profesorului într-un mod nejustificat, așa cum mă supăra și nejustificata frumusețe și tinerețe a nevestii sale. Mă înfuria faptul că ne jucam de-a natura, trăind în corturi, înotând sau pescuind, deși niciodată, nimeni, nu uita cine este. Relațiile se dezvăluiau, neacoperite de pretextul muncii de laborator. Activitatea era carnea și dincolo de ea observam, sau credeam că observ scheletul. Iar furia reținută și tristețea mea mă și bucurau pentru că îmi închipuiam că sint lucid, tare, în stare să văd nemilos situația, inclusiv și mai ales situația mea. Bănuiam chiar că sint nedrept, dar nedreptatea mea îmi plăcea, ca o formă dură și dusă până la capăt a dreptății. Într-o singu-

ră seară lumea de caricaturi a prins o consistență periculoasă pentru starea mea de spirit. Ieșisem din cort și mă dusesem pe malul lacului, să fumez singur o țigară. Mă uitam neatent la stelele cerului de august și-mi venea să spun: ce porcărie. Mirosea a mîl și a vegetație înecată. Am urmărit tractoria aprinsă a țigării fumate pînă la jumătate, apoi am aprins a doua. M-am făcut că nu aud foșnetul din spatele meu pentru că nu mă interesa și vroiam să se observe acest lucru. Mi-am stăpînit cu greu impolitețea cînd i-am auzit glasul. Era doamna profesor. Frumusețea ei puțin provocatoare era dovada, fără putință de tăgadă, a dreptății mele și de unde pasiunea profesorului înainte mi se păruse doar puțin ridicolă și puțin tristă, ca toate nebuniile de bătrînețe ale bărbaților supralucizi, acum mă înfuria. Raporturile noastre, ale tuturor, cu ea apăreau false pentru că era de vîrsta noastră sau chiar mai tinără dar ea era o latură intimă a șefului, parte din el, o latură monstruoasă prin nepotrivire.

„Bunăseară”, mi-a spus ea cu glas ascuțit, în care mi se părea că aud o ușoară provocare senzuală ca și o dorință copilărească de a i se da toată atenția. „Te cam ții departe de noi în ultima vreme”. Ia spune, unde mi-ai evadat dumneata în după-amiaza asta și n-ai venit cu noi la Histria, în barcă? Ai făcut rău, să știi. Să știi, a fost minunat, MINUNAT.”

NU I-AM răspuns și atunci s-a așezat lângă mine și și-a aprins o țigară, cu mișcări repezi de vidră domestică. O vedeam alături de mine, siluetă subțire, profil subțire și bine desenat în negru, în lumina difuză a nopții senine, prezența ei era ascuțită, șocantă, amestec de formă vagă, de miros plăcut și penetrant, de mișcare bruscă și neașteptată, de secretă neliniște filtrată în gesturi, în tăcere ca și în vorba puțin repezită, cu accentuări numeroase, „a fost MINUNAT, VAAI, ce RĂU îmi pare! Limbajul ei avea tot timpul ascuțituri și creste sonore, nimic nu era afirmație,

totul era atitudine. Vorbirea ei se-măna cu îmbrăcămintea, și ea cu accente provocatoare de culoare.

Puteam să tac, insolent, sau să vorbesc insolent, însă simțeam că trebuie să fac ceva, cu orice preț, ca să dau drumul iritării. La început a fost ușor, ascunzîndu-mi sentimentele.

„Mi-a părut și mie rău că nu m-am dus la Histria cu dumneavoastră. Am mai fost, e adevărat, altădată, dar mi-ar fi plăcut să mă duc din nou. Să stau și să-mi imaginez cum s-a întîmplat, cum a murit încet, sufocat, orașul. Întîi, a fost nevoie de piloți îndemînatoci, care numai ei reușeau să facă să se strecoare printre bancurile de nisip corăbiile. Ei cunoșteau locurile și mișcarea curenților de apă, au devenit cei mai importanți oameni ai cetății. Se făceau legi speciale pentru protejarea lor, vechea ordine și echilibrul dintre stările sociale, dintre corăbieri, negustori și meșteșugari, dintre ei toți și magistrați, dintre olarii care înmagazinau grînele și vița de vie și alte bresle luptîndu-se pentru întîietate, tot organismul social, s-a deformat și o categorie puțin importantă și puțin numeroasă, a ajuns să domine, să fie grija tuturor. De ei depindea viața însăși a cetății și ei cereau prețuri din ce în ce mai mari, deveneau agresivi. Stăteau toată ziua în larg, măsurînd fundul cu prăjine lungi, alunecînd pe bărci, apoi seara, plini de bani se tăvăleau prin locanțele portului. Aspri, brutali, își puteau permite orice, puteau să refuze pe oricine, dacă nu le plăcea, municipalitatea trăia sub teroarea lor. Dar și timpul lor a trecut, tot mai multe corăbii rămîneau înghițite de mîl și de nisip, erau purtate cu funii înspre apa golfului care scădea, lumea se împușina și numeroase case rămîneau goale. Nu mai erau bani să se curețe străzile, să se repare dalele de piatră, au apărut animale insidioase, păsări mari de pradă, vulturi acvatici care stăteau, ziua în amiază mare pe acoperișurile plate și-și ciuguleau cu ciocul aripile umede, spre teama superstițioasă a ultimilor locuitori. Apoi într-o primăvară un vînt puternic a adus semințe de plante care au acoperit străzile, plante tiritoare în mijlocul cărora se auzea un continuu și surd bîzîit de insecte, toamna tirziu au rămas vrejurile lor uscate, prinse cu circei de piatră, zburlitate de vînturi, ca niște spinări cafenii de reptile. Anul următor erau și mai multe plante și aproape de loc corăbii, doar departe se vedeau pînzele lor făcîndu-le să alunece fără profit pentru locuitori de-a lungul unor noi tîrmuri. S-au înmulțit hoții și toate certurile duceau spre omor,

orașul nu-și mai putea plăti paza publică. Au dispărut toate prostituatele, chiar și cele bătrîne. Sufocat de mîl, gîtit, fără rost, a fost lăsat pradă unor barbari care-au plecat și ei dezamăgiți, pentru că prada era derizorie.”

Femeia de lângă mine tăcea, apoi și-a strîns umerii de frig. Cînd a vorbit, pentru prima dată vocea ei nu avea accentele acelea ascuțite de continuă atitudine. Era o mirare sinceră și o declarație:

CE GÎNDURI ciudate îți trec prin cap. Noi ne-am simțit foarte bine acolo și ne-am fotografiat printre pietre, am rîs și apoi a venit o echipă de tineri arheologi care ne-au arătat diferite vase, cioburi și monede și ne-au explicat ce erau fiecare dintre acele încăperi, templele și statuile. Am plecat cu toții într-un sat tătăresc învecinat și eu am obligat pe profesor să bea lapte fermentat de iapă, cumîs, și el a băut. Ne-am simțit bine și tot așa s-au simțit și arheologii, care se ocupă de chestiile astea. Nu s-au gîndit și nu ne-au spus așa ceva, deși e trebuia lor. Deși așa trebuie să fi fost.

- Sigur c-a fost așa, i-am spus. Dar cum crezi c-a fost. S-au măcinat în timp și au apărut pe parcursul agoniei cetății tot felul de anomalii. Tot felul de boli și anomalii.

- Da, așa trebuie c-a fost. De ce n-ai venit cu noi, să ne fi povestit chiar acolo toate astea. Hai să mai mergem mîine încă o dată.

- De ce? V-aș fi stricat cheful și apoi...

- Și apoi ce? mă întrebă ea, și fără să ne dăm seama, ne apropiam de adevăratul subiect. Nu mă mai puteam stăpîni și apoi trebuia să fac ceva care să mă determine să plec. Să rup și să încerc altceva, nu mediocritatea unor cercetări care ne înveleau cu o falsă demnitate. De aceea m-am trezit, m-am auzit spunînd:

- N-ai nevoie dumneata să ți se povestească nimic. Dumneata ești specialistă în anomalii.

- Eu?, mă întrebă ea, cu temere în glas. Eu?

- Da, dumneata. Viața dumitale nu e o anomalie?

Tăcu și-și aprinse o țigare și stinse chibritul, bărbătește, suflînd încet primul fum în ea. Apoi brusc păru că se eliberează și-și scutură capul într-un gest de mîndrie.

- Îți plac, îmi spuse, îți plac așa de mult?

- Nu, deloc, te detest.

- Mă detești? De ce? Ce-ți pasă dumitale, și ce drept ai să vorbești așa?

GALA PREMIILOR UNITER

Ediția a V-a

Un spectacol al spectacolelor

NU ȘTIU alte meserii cum sint, dar critica de teatru face mult caz de criteriul obiectivității, deși rar îl respectă pe deplin.

Pentru o dată ar merita să se opereze o derogare categorică, având în vedere natura specială a acestui „spectacol al spectacolelor”, cum s-ar putea numi Gala UNITER (la a cărei ilustrație în imagini video ar trebui să se trudească mai mult, memoria nefiind un instrument omogen), admițând în mod deschis subiectivitatea cronicarului care are de apreciat - în fond - calitatea unui joc: arta de a juca.

Ar fi interesant de urmărit cum și-a câștigat notorietatea acest gen de reprezentare căreia anul acesta, în premieră, i s-a oferit șansa de a fi transmisă în direct la TVR 1, de la Sala Mare a Palatului, reintrată în circuitul cultural al țării. Faptul că inițial s-a calificat un anume tip de festivitate extrem de popular în străinătate nu explică totul pentru că nu „prinde” chiar orice modă. În scurta istorie a Galei, sălile Majestic și Opera Română s-au dovedit neîncăpătoare. Fiindcă nu doar artiștii mai mult sau mai puțin implicați direct își doresc să ia parte, ci și un public foarte larg, mai mult sau mai puțin snob.

Anul acesta „superproducția” a fost posibilă în primul rând datorită dorinței expresive a animatorului ei dintotdeauna, Ion Caramitru. Ca Ministru al Culturii, la început de mandat și la vreme de criză, domnia sa s-a aflat în situația de a apela în mod „salvator” la ... umor. Nu la umorul pur și simplu, ci la auto-ironia iscată dintr-o inteligență amendare a posturii sale „delicate”, pe de o parte de „ideal administrator general”, pe de alta de „beneficiar ipotețic” al propriei politici managerial-ministeriale.

Spiritul său autoironic a fost de bun augur, stimulându-l nu doar pe regizorul prezentei ediții (Cornel Todea), ci și pe majoritatea celor aflați în bătaia reflectoarelor, în raza de acțiune a camerelor de luat vederi. Personalități din varii domenii - literatură, arte plastice, diplomatie, finanțe - de la București și Cluj, Paris, Viena, Glasgow, reprezentând Consiliul Britanic sau

Consiliului Europei - au răspuns invitației de a contribui la oficierea ceremoniei. Fermentul și liantul care i-a făcut pe acești distinși mesageri - vorbitori sau nu ai limbii române, dar merituosi recitatori de vers eminescian - nu doar compatibili, ci și extrem de agreabili, a fost tot nobila și senina ironie. Ironie ce a plecat de la gluma benignă, legată de propria siluetă, ajungând pînă în acidul pamfletic pe note muzicale-parodie excelent concepută, perfect executată și cu măsură speculată. Retroactiv, trioul „celebrilor tenori” (Divertis) și-a extins haloul de bună dispoziție și asupra momentelor - inevitabil - mai anoste, topind în spuma cupei de șampanie din epilog atît nedumerirea stîmrită de pripita botezare a trofeului-carte cu numele zeului bahico-teatral (Dionisos), cît și reproșurile la adresa exigenței critice a selecționeșilor, a juraților.

Subiectivitatea invocată dintru început ar trebui în acest moment să intre în scenă enunțînd obiecțiile minore „de formă” (cum ar fi numerele de ballet ce puteau ceda un spațiu mai mare jazz-ului de bună calitate) sau majore „de fond” (omisiuni în trierea inițială sau finală). Cea mai flagrant nedreptățită rămîne o montare de reală ținută (*Caligula*) și protagonistul ei, Marcel Iureș, nici măcar nominalizat. Sindromul - omenesc, de altfel - al supralicitării meritelor unor răsfațați a fost taxat - culmea - de o proaspăt revenită „în familie” care, cu un salutar spirit autocritic, a ținut să-și gratuleze colegul frustrat.

E adevărat, această generozitate colegială - posibilă în condițiile unui sezon teatral echilibrat - este și semnul destinderii relațiilor interumane dintre creatori și *dublul* lor ipotetic, cronicarii.

Pentru că, în ultimă instanță, prezenta analiză critică ajunge din nou la „judecatori”, cărora li se mai poate reproșa că - de exemplu - din două excelente spectacole de teatru tv și o interesantă peliculă „rătăcită” în același departament, au premiat... filmul! O creație unicat, de o dificultate excepțională precum *Danaosul* Cocăi Bloos, un travesti în nuditate, a fost ignorat, ca de altfel și aportul esențial al sceno-

PALMARESUL GALEI 1997

◆ *Premiul pentru cel mai bun spectacol: Danaidele* după Eschil. Regia: Silviu Purcărete. Teatrul Național din Craiova și Fundația pentru Teatru și Film Tofan.

◆ *Premiul pentru cea mai bună regie: Cătălina Buzoianu* pentru spectacolele *Șase personaje în căutarea unui autor* de Luigi Pirandello, *Copilul îngropat* de Sam Shepard (Teatrul Bulandra), *Chira Chiralina* după Panait Istrati (Teatrul Dramatic *Maria Filotti* din Brăila) și *Penthesilea* de Heinrich von Kleist/Mioara și Adrian Cremene (Teatrul Dramatic din Constanța).

◆ *Premiul pentru cel mai bun actor: Victor Rebengiuc* pentru rolul Dodge din spectacolul *Copilul îngropat* de Sam Shepard.

◆ *Premiul pentru cea mai bună actriță: Mariana Mihuț* pentru rolul Halie din spectacolul *Copilul îngropat* de Sam Shepard.

◆ *Premiul pentru cea mai bună scenografie: Irina Solomon și Dragoș Buhagiari* pentru spectacolele *Frații* de Sebastian Barry (Teatrul Sica Alexandrescu din Brașov), *Chira Chiralina* după Panait Istrati (Teatrul Dramatic *Maria Filotti* din Brașov).

◆ *Premiul pentru critică teatrală: Cristina Dumitrescu*

◆ *Premiul pentru debut: Velica Panduru* pentru costumele la spectacolele *Penthesilea*, *Lecția* de Eugen Ionescu (Theatrum Mundi/ Teatrul Nottara), *Conu Leonida față cu reacțiunea* (Teatrul Mic).

◆ *Premiul INTERFERENȚE*, acordat de Fundația Culturală Română: *Tompa Gabor* (amintim că este, deja, al treilea an de cînd Fundația și președintele ei Augustin Buzura decernează acest premiu artiștilor români care au contribuit la integrarea culturii române în spiritualitatea europeană. În 1995 acest premiu a fost acordat Teatrului Național din Craiova, iar anul trecut, lui Ion Caramitru).

Premiile acordate de Senatul UNITER:

◆ *Premiul pentru întreaga activitate: Leopoldina Bălănuță* (actorie)

Radu Beligan (actorie)

Liviu Ciulei (regie)

Ion Popescu Udriște (scenografie)

Ion Toboșaru (critică teatrală)

◆ *Premiul de Excelență: Silviu Purcărete*

◆ *Juriul de Nominalizări* a fost format de critici teatrali ai revistei *Teatrul Azi*: Alice Georgescu, Magdalena Boiangiu, Dumitru Solomon.

◆ *Juriul final* al Galei: Valeria Seciu (actriță), Doina Modola (critic de teatru), Ion Toboșaru (critic de teatru), Puiu Antemir (scenograf), Kovacs Levente (regizor).

grafiei unui spectacol cu viziune plastică preponderentă.

Astăzi mișcarea teatrală românească reprezintă un veritabil regal spiritual. Astfel că gestul generos al Alteței sale Prințesa Margareta a României de a se ocupa de concursul anual de dramaturgie originală este cit se poate de firesc. În perspectiva reintrării în normalitate, piesa românească merițînd o atenție deosebită și perseverență asidua întru impunerea pe scenele autohtone și nu numai.

În ordinea grațitudinii absolute sînt firești și aplauzele intense pentru premiile „de consolare”, și *standing ovations* răsplatindu-i pe laureații pentru întreaga activitate care s-au grăbit să asigure auditoriul că recompensa îi ambiționează și pe mai departe.

Surpriza serii și a ediției a constituie-o (bineînțelese, în ordinea subiectivității repetat invocate!) simptomaticele succes (cuantificat, desigur, tot de intensitatea aplauzelor) reputat de reprezentanții breslei teatrale care mai rar se află în adulația publicului.

Public care a știut să omagieze și pe criticul dispărut (Valentin Silvestru), și pe cel în plină activitate (Cristina Dumitrescu, cu replică promptă la adresa refractarului academician cata- vencian), și pe cel la zenitul carierei.

Acesta din urmă (Ion Toboșaru) beneficiind și de renumele de serios pedagog, nu doar de cel de ironist artificier al stilului gongoric encomiastic, de la caz la caz flatant ori persiflant. Introdus în scenă ca un autentic star, cu porecla sa shakespeareană desprinsă dintr-o a 12-a noapte eternă, Sir Toby a avut darul să atragă atenția megastarului francez (Gérard Depardieu) asupra importanței criticului de teatru pe plaiurile mioritice și viticole. Ce ar putea fi mai flatant pentru noi, conștiincioși și pasionați condeieri români, decît faptul de a impune - în schema palmaresului competițiilor internaționale de tip César ori Oscar (care au servit drept model Galei UNITER) - premiul pentru Criticul Anului!?! Poate doar realitatea, de acum obișnuită, că teatrul românesc a devenit monedă uzuală în cadrul Comunității Europene (vezi implicarea doamnei Karen Fogg), la cel mai înalt nivel (Excelența sa Ambasadorul Franței, domnul Bernard Boyer felicitîndu-l pe ambasadorul școlii de teatru românești Silviu Purcărete, modestul cîștigător al trofeului de Excelență)!

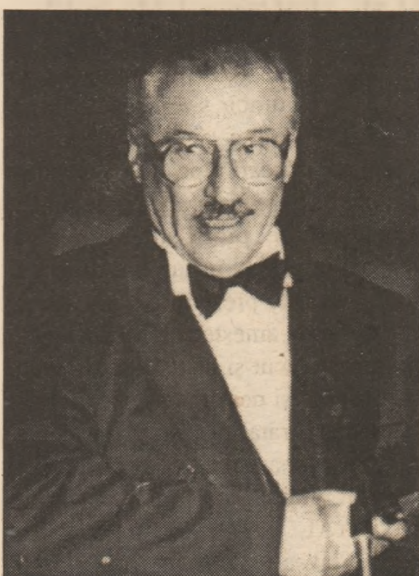
Poate doar realitatea, de acum obișnuită, că teatrul românesc a devenit monedă uzuală în cadrul Comunității Europene (vezi implicarea doamnei Karen Fogg), la cel mai înalt nivel (Excelența sa Ambasadorul Franței, domnul Bernard Boyer felicitîndu-l pe ambasadorul școlii de teatru românești Silviu Purcărete, modestul cîștigător al trofeului de Excelență)!

Ion Caramitru

Irina Solomon

Victor Rebengiuc

**CRONICA
FILMULUI**

de Eugenia
Voda

Larry Flynt, povestea unui porc adevărat

MILOS FORMAN spunea, într-un interviu, că vede, în recentul lui film, premiat la Berlin și difuzat deja și la noi sub titlul *Scandalul Larry Flynt*, „portretul unei enigme”.

Spectatorii care se lasă duși din ce în ce mai greu la cinema n-ar trebui, poate, să ocolească *Larry Flynt*. Fără a fi cituși de puțin „un film mare” e un film demn de interes; vor vedea cum înțelege Milos Forman - după atîția ani de „transplantare” - America.

Un film cvasi-biografic. Povestea unui „pornograf” celebru, patron al unei reviste (*Hustler*) pe lângă care *Playboy* e o publicație decentă, clovn exhibiționist cu aventuri deochiate, cu judecări, cu arestări, cu internări, un *self-made man* pe care pornografia l-a făcut milionar, dar și infirm. Un prolog sentimental ni-l prezintă pe viitorul nabab, copil sărac; ipoteza autorilor: vulgarul și dezechilibratul Larry Flynt a rămas, o viață, un copil mare, nu s-a luat niciodată în serios și a făcut tot ce a făcut ca pe un joc. Dar ce mai joc! În această viață, de un histrionism disperat, va exista chiar și o „criză mistică”, de care se leagă și o culme a prostului gust: combinarea religiei cu pornografia (gen „fete goale plutind pe uriașe crucifixe de sticlă”), blasfemie aptă să ruineze chiar și un mare tiraj.

The People vs. Larry Flynt. Prod. SUA 1996. Regia: Milos Forman; scenariul: Scott Alexander și Larry Karaszewski; cu: Woody Harrelson, Courtney Love, Edward Norton ș.a. Distribuitor Guild Film România.

Este meritul lui Forman că, pornind de la o biografie atât de colorată, a știut să evite imbiatoarea capcană a pitorescului și a reușit să sugereze, cu detașare și cumpătate, fața umană a pornografiei... Pornografia, văzută ca o afacere ca oricare alta. Iar Larry Flynt - un fel de haiduc provocator care, cu porcării și porcarioare, ia banii de la „stupid people” și urmărește, explicit, „să zdruncine sistemul”. Să transforme toată lumea într-o revistă de scandal. Larry Flynt *versus* lumea pe care o detestă. Un Larry Flynt imobilizat într-un scaun de invalid și sfidînd, de acolo, toate regulile jocului. Un Larry Flynt amalgam de insolentă rabelaisiană și de kitsch barbar.

Woody Harrelson, interpretul principal, navighează cu farmec și cu forță prin apele agitate ale unui asemenea temperament. Forman a avut ideea ingenioasă de a-l pune pe Harrelson, personajul din film, față în față cu Larry Flynt „cel adevărat”, distribuit în film în rolul judecătorului dolofan și anti-patic (cel care-i administrează lui... Larry Flynt - deci lui însuși - 25 de ani de închisoare!).

Un alt personaj fascinant e „femeia iubită de Larry Flynt”, jucată de Courtney Love cu un aer paradoxal, de patimă seacă - de la imaginea de sex-simbol pină la postura de vrăjitoare roasă de Sida și amestec de droguri. O interpretă care a învățat, pe propria piele, ce înseamnă dependența de droguri și jocul cu moartea. Secvențele de infern, de basm modern, din vila tenebroasă, în care timpul pare pe veci incremenit iar

Larry Flynt și mireasa lui: Woody Harrelson și Courtney Love.
În medalion: adevăratul Larry Flynt

foștii amanți vijelioși par umbrele trecutului uitat - sînt de o plasticitate remarcabilă. La fel, imaginea sfîrșitului Ei: un trup ca o statueta de fildeș, dormind sub o pătură de apă străvezie.

Forman i-a imprimat filmului o „dinamică internă” în crescendo. Înspre final, înfățișările la tribunal ale unui Larry Flynt din ce în ce mai agresiv și mai circar, pledoariile și dezbaterile Curții sînt scrise strălucit. Un scenariu pentru un Oscar.

În rolul, teoretic pîndit de uzură, al avocatului, Edward Norton aduce prospețime și inteligență. „El mă reprezintă pe mine în film, zice regizorul, e ambasadorul meu în această lume plină de bizarerie”. Bizareria suprema, dacă se poate spune așa, fiind aceea că, oricît de incomod și de detestabil ar fi Larry Flynt, acest „rege al provocării și al prostului gust”, el va fi absolvit (gustul nu se poate „judeca”). Forman declară că, și acum, după ce a terminat filmul, tot nu știe: a fost Flynt un contestatar care s-a bătut conștient pentru libertățile lui? Sau a fost o simplă hahaleră care a vrut să-și vîndă revista?

Dacă asupra lui Larry Flynt planează ambiguitatea, discursul despre libertate al filmului e limpede și seducător.

Nu e vorba, în el, de sofistică sau retorică de tribunal, ci de un anumit *mod de a fi* al Americii. „Adevăratul erou al filmului e - susține regizorul -, Curtea Supremă; iar subiectul filmului, înaintea pornografiei și a lui Larry Flynt, e primul amendament al Constituției americane, libertatea cuvîntului...”

La un moment dat, avocatul îi spune clientului Larry Flynt - cel care a aruncat cu portocale în judecător, cel care și-a făcut scutec din drapelul american etc. - care e opinia Curții despre el: „Te consideră un porc”. „Un porc are aceleași drepturi ca un președinte” răspunde „porcul”. Avocatul apără un personaj public în care nu crede, ca să apere ceva mult mai profund, în care crede: libertatea presei, libertatea discursului („discursul nepopular este absolut necesar pentru sănătatea unei națiuni”), prețul libertății („a tolera să auzim lucruri care nu ne plac”). Drept care „porcul” va fi absolvit de Curtea Supremă.

Și iată cum a știut America să-l asimileze pe Larry Flynt cu contra-cultura lui cu tot. Iată cum știe America să transforme ceva greșos în ceva glorios.

Tinerii coregrafi

INFIINȚAREA unei secții de Coregrafie în cadrul *Academiei de Teatru și Film*, în 1991, a început să dea roade încă de acum doi ani. Învățământul academic a oferit o largă deschidere culturală dansatorilor și coregrafilor care l-au urmat. Am avut prilejul să urmăresc câteva producții ale unor coregrafi care au absolvit secția de creație și să citesc câteva lucrări de diplomă ale altor studenți care au absolvit secția pedagogică și am putut constata că unele erau remarcabile.

Fiind invitată de doamna profesor universitar Raluca Ianegic să urmăresc examenul de creație coregrafică al studenților ei din anii I și III, am avut o surpriză deosebit de plăcută. Am putut remarca, în primul rând, că mulți dintre studenți au acumulat o serie de cunoștințe esențiale pentru un viitor creator, într-un timp impresionant de scurt, și anume într-un singur semestru. S-a simțit apoi faptul că se pregătesc pentru creație în atmosfera unei Facultăți de teatru, nu numai pentru că unele momente au fost însoțite de un text, dar mai ales pentru că sub țesătura coregrafică se întrededa un scenariu coerent.

Temele complexe și incitante ale schițelor coregrafice le-au fost propuse de doamna Ianegic. Majoritatea studenților - din păcate printre cei care au prezentat lucrări nu a fost nici un bărbat - le-au abordat cu îndrăzneală și fantazie, dar și cu rigoare. Pentru interpretare au apelat la colegi de an, atât de la

secția de coregrafie cât și de la cea de actorie și la elevi din ultimul an ai liceului de Coregrafie, dar și la actori ai Teatrului din Ploiești și ai Circului de Stat din București, cât și la câțiva copii, preșcolari.

Anul III a avut ca tematică „Proiecții coregrafice ale universului beckettian”. Două studenți din acest an, Andreea Duță și Elena Vasile, au compus câte o lucrare coregrafică inspirată din acest univers. Prima schiță, intitulată *Du-te, vino!*, a fost o compoziție pentru trei dansatoare, care, servindu-se de trei scaune, și-au punctat evoluțiile mai mult prin cuvinte decât prin mișcare. Doar finalul, sugerând o înmănunchiere de destine, a fost frumos exprimat plastic. Cea de a doua schiță, numită *Atunci* a fost o lucrare bogată în sugestii și consistentă coregrafic. Un cuier încărcat cu haine, pălării și având alături o pereche de bocanci, a constituit recuzita lucrării. Obiectele i-au servit, pe rând, ca parteneri, unui dansator, în mișcarea sa zbuciumată. Două dansatoare, cu gesturi sincronizate, își începeau de fiecare dată suita de mișcări, ca un răspuns la o provocare sonoră lansată de dansator, prin căderea obiectelor pe care le ținea în mână în final dansatorul transformându-se el însuși în cuier pentru toate aceste obiecte.

Tema examenului pentru anul I, mult mai generală, se numea „Alternative”, cinci studenți din acest an prezentând lucrări încadrabile acestei tem-

atici. Prima, numită *O sintaxă a zborului sau exerciții de supraviețuire*, compusă de Izabela Moldovan, a fost deosebit de sugestivă pentru subiectul ales. Compoziția reunea într-un duet plin de poezie o dansatoare și un actor, care-și pregăteau din când în când brațele, ca niște aripi, pentru zbor. Alături de ei evolua alt duo feminin și printre toți interpreții alerga un „nebulă”, care sufla într-un voal, făcându-l să zboare câteva clipe.

O lucrare cu titlu pretentios *Nove-mur et sumus* (Ne schimbăm și existăm, sau Ne înnoim și suntem), lucrare creată și interpretată de studenta Laura Iva, a fost o schiță mai slabă, deoarece crea-toarea ei a folosit o structură de lemn, mobilă, de care practic s-a servit foarte puțin și mai ales nu s-a servit logic de ea, cu excepția finalului, când s-a închis în respectiva structură ca într-o cușcă.

O lucrare consistentă, cu titlu *Pian dezacordat* a creat Sorana Badea, pe muzica lui Chopin. Un actor mima interpretarea unei piese muzicale la un pian imaginar, folosindu-se de o masuță, în timp ce un grup de trei fete și un băiat transportau, așezau și reăzau partituri, dansând cu ele sau printre ele. Dansatorul din prim plan executa o serie de mișcări pe care grupul de fete îl prelua în planul secund, ca un ecou. La sfârșit, gestul mimului-pianist, care, încetând să cânte, a schițat un joc al degetelor de-a latul masei, a introdus o scurtă și amuzantă notă de umor, care a punctat finalul.

DANS

Rotundul care nu se rotește sau pasiunea absurdului a fost o altă interesantă schiță coregrafică, creată de studenta Laurenția Barbu, care a și dansat în propria ei lucrare. Rotundul care nu se rotea era o mingie fixată pe podea, cei care se roteau în jurul mingiei fiind doi dansatori, o fată și un băiat. Ideea extrem de ingenioasă, era însă mai firav susținută de compoziția coregrafică.

Cea mai amplă și mai pretentioasă lucrare, intitulată *Metonoia*, a aparținut studentei Alina Zahariuc. Ea a fost interpretată de actori, dansatori, pitici, copii, care au rostit texte, au dansat, au executat numere de circ. Concepută ca o succesiune de momente cu o temă proprie, legătura între scene era bine făcută, iar relația dintre personaje logică. Personajele de vârstă și statură felurite, întruchipau o lume întreagă, de la preoți la saltimbanci, reuniți într-un scenariu de vis, a unei meta lumi.

Examenul mi s-a părut mai mult decât un simplu examen, lucrările, cele mai multe dintre ele, putând urca pe podiumul unei scene. Meritul acestei reușite credem că poate fi atribuit, în primul rând, capacității pedagogice a profesoarei Raluca Ianegic, dar nu mai puțin uimitor de talentaților ei studenți. Secția de Coregrafie a Academiei de Teatru și Film se dovedește astăzi o adevărată pepinieră pentru tinerii și foarte tinerii viitori coregrafi.

Liana Tugearu

Marginile ca „subconștient” al Europei

„SFÂRȘITUL secolului trecut a adus în Europa aproape fără excepție mișcări regionaliste, care să încerce echilibrarea supradimensionării metropolelor în favoarea provinciei”, scrie germanistul francez Jacques Le Rider, specialist în modernitatea vieneză, autorul mai multor volume despre problematica Europei centrale. Într-adevăr, cuvântul-etichetă care a făcut epocă, *die Moderne*, impus de Hermann Bahr (născocitorul fiind

Andrei Corbea-Hoișie. Jacques Le Rider - *Metropole und Provinzen in Altösterreich. 1880-1918*. Polirom & Böhlau, 1996. 311 p. F.p.

Eugen Wolff) s-a răspândit alături de altă sintagmă-cheie, *descoperirea provinciei*. Marginile aveau acum un cuvânt de spus, aerul proaspăt, tinerețul - nu veșnicele, îmbătrânitele mentalități vieneze. Neîncrederea în eternele copii după metropolă, după centrul care știe numai să critice (în timp ce provincia creează!) aducea la lumină culorile, avântul, contrastele marginilor. „Va fi poate provincia aceea care ne va trezi, care ne va face să ne ridicăm, în fine” scrisese Bahr în celebrul eseu *Die Entdeckung der Provinz*. Reacție la epigonismul clasic. Tot ce e obișnuit, cotidian, nu mai inspira decât dezgust. Cu o extraordinară hârnicie era căutat extraordinarul, forța vieții care să împrăstie osteneala sugerată de eticheta (neapărat franceză, ca și *Décadence*) *Fin de siècle*. Tot neapărat în franceză se vorbea despre noua sau târzie *Renaissance*, și, dacă nu era franceza, atunci latina avea menirea de a sublinia diferența de identitate între germani și austrieci (în artă, *ver sacrum*).

Volumul *Metropolă și provincii în vechea Austrie, 1880-1918*, editat în germană de Andrei Corbea-Hoișie și Jacques Le Rider, cuprinde studii și eseuri ale unor autori de diferite naționalități din teritoriile care se regăseau, în acel fin de siècle, sub umbrela decadentei gloriei imperiale. Un capitol de istoria mentalităților e conturat de Jacques Le Rider (*Născocirea identității naționale. Cazurile Galității*

ei și Bucovinei), cracovianul Jacek Purchla, vienezii Ernst Bruckmüller și Hannes Strekl. Sub genericul *Metropolă/provincie: mișcare centrifugă/centripetă* se vorbește despre burghezia în formare, despre rolul universităților și celelalte focare ale culturii în orașe ca Praga, Lemberg etc. Capitolul *Puterea de atracție și de respingere a Vienei* include studiul universitarului, scriitorului și traducătorului ieșean Andrei Corbea-Hoișie: *O provincială „critică a provinciei”*. *Considerații asupra unei culegeri foiletonistice din vechiul Cernăuți*. Foiletoanele semnate de jurnalistul și criticul de teatru bucovinean Konrad Pekelmann (care se considera nu numai educator ci și apărător critic al intereselor provinciei), apărute între 1902-1905 în ziarul *Bukowiner Nachrichten*, îi oferă lui Andrei Corbea argumente care i-ar fi folosit și lui Bahr: „Nu e cazul să adorăm într-o veșnică imitație ceea ce scriu spiritualii, vestiții colegi vienezi”. Însă dacă, pe de o parte, Pekelmann critică meschinăria unei anumite pături a societății, lipsa de maturitate politică, lipsa de demnitate și mândrie a celor care se complac în situația de „copii adoptați” ai imperiului, pe de altă el socotește încă necesară continuarea „misiunii” austriece civilizatorii în „estul eurasiatic”.

În fine, capitolul *Evreii între metropolă și provincii* cuprinde studii despre Joseph Roth (Karl Wagner), burghezia evreiască la Viena (Karlheinz Rossbacher) și la Triest (Angelo Ara), evrei și conflicte naționaliste în Europa Centrală (Robert S. Wistrich). Culegerea include unele puncte de vedere asupra relației centru/periferie încă nu tocmai lejer digerabile la noi, dar a căror răspândire nu poate fi ignorată.

Prin rațiune spre Dumnezeu

CARTEA lui Brian Davies (călugăr dominican și profesor de filozofie la Blackfriars, Oxford) prezintă în mod accesibil problemele filozofiei religiei - între care puțină verificării sau falsificării afirmației că Dumnezeu există, sau posibilitatea de a vorbi cu înțeles despre Dumnezeu atât timp cât se admite că el e cu totul diferit de orice altceva (cercetarea soluțiilor propuse de-a lungul timpului: folosirea negației și analogiei precum și con-

Brian Davies, *Introducere în filozofia religiei*. Traducere de Dorin Oancea. Editura Humanitas, 1997. 206 p. F.p.

statarea că se poate vorbi cu sens despre Dumnezeu chiar dacă ar fi indefinibil). Alt „punct fierbinte”, întrebarea dacă existența lui Dumnezeu poate fi reconciliată cu aceea a răului, evocă argumentul lui Swinburne din „*Existența lui Dumnezeu*”, după care răul natural dă oamenilor ocazia de a „crește în cunoaștere și înțelegere”, sau pe cel al lui John Hick: „O lume fără probleme, dificultăți, pericole și greutăți de orice fel ar fi statică din punct de vedere moral... În consecință, un mediu care conturează personalitatea nu poate să se supună dorințelor umane...” O lume populată de agenți morali e preferabilă uneia de roboți. Există însă dificultăți în acceptarea liberului arbitru, dacă se admite ideea teistă clasică a lui Dumnezeu care e cauza acțiunii oricărui lucru.

Davies prezintă argumentul ontologic în versiunile lui Anselm, Descartes, Norman Malcolm și Alvin Plantinga, pe cel cosmologic (în cea mai cunoscută versiune, a primelor trei din așa-numitele „cinci căi” propuse de Toma d'Aquino: „Suntem obligați să presupunem existența unei prime cauze careia toată lumea îi spune Dumnezeu”, precum și în versiunea leibniziană) dar și argumentul teleologic („funcționarea universului trebuie să fie controlată într-un fel oarecare de o inteligență”, ideea universului-ceas, problema concepției lui Kant despre categorii, care pare să infirmă argumentul și poziția critică a lui Hume etc.) considerând că „se pot aduce argumente raționale în favoarea existenței lui Dumnezeu”.

Problema existenței lui Dumnezeu prin raportare la experiență, problema atributelor lui Dumnezeu, veșnicia în-

teleasă ca atemporalitate sau ca lipsă de început și sfârșit, atotștiința legată de problema adevărului sunt urmate de prezentarea diferitelor concepții privind relația morală și religia (morală ca susținătoare a religiei, ca parte sau ca opus al acesteia). Argumentația kantiană - „este necesar, din punct de vedere moral, să admitem existența lui Dumnezeu” - introduce problema responsabilității și conceptul religios al datoriei.

În prim-plan se află tema minunilor și cea a vieții de după moarte. Hume, convins de imposibilitatea minunilor, le numește „încălări ale legilor naturii printr-un act volitiv al divinității”. Toma d'Aquino are definiții asemănătoare („Dumnezeu face ceva ce natura nu ar putea face niciodată” sau „face ceva ce ar putea face și natura, însă nu în situația dată”). Dintre perspectivele asupra vieții de după moarte, Davies o citează pe cea socratică, a neidentificării trupului cu sufletul, și pe cea a reînvierii într-o formă trupească, prezentând și răspunsurile lui Miguel de Unamuno și H.D. Lewis la întrebarea dacă viața după moarte e de dorit.

Ortodoxism și filozofie

PRIMELE încercări de conciliere între filozofi și teologi au fost considerate de către Biserică erezii, iar de către filozofi - abdicări de la cunoaștere. După tulburătoarele întrebări puse de Nietzsche, la care catehismele n-au aflat răspuns, s-a simțit mai acut decât oricând nevoia unui „adaos” creator în creștinism. Acesta, în ciuda așteptărilor, n-a venit dinspre Apus, unde exegeza teologică se afla în prim-plan, ci dinspre ortodoxism, unde trăirile primează în fața dogmelor gândite ca speculație. Soloviev mai întâi, apoi Berdiaev au simțit nevoia să teoretizeze necesitatea unei mai mari „libertăți în spirit”, fără ca această împlinire să devină teozofie, pe care acești „mari ruși din Occident” o consideră dogmă căzută în suficiență.

Ortodoxia, susține Berdiaev, are a descoperi o spiritualitate mai profundă. „Cei care au cunoscut o libertate de spirit nelimitată și au revenit la credința creștină nu pot șterge din suflet această experiență și nici nu îi pot nega existența”. Aceasta întrucât - spune Léon Bloy în „*Pelerinul Absolutului*” - „suferința trece, dar că am suferit nu trece niciodată”.

Intellectualul vine la Hristos prin libertate, prin experiența launtrică a darurilor libertății. El nu are cum cunoaște alt drum iar cei ce au părăsit creștinismul-autoritate nu pot reveni decât la creștinism-libertate. Această convingere nu înlătură harul conducător, însă

acest har este trăit în libertate.

N. Berdiaev face o analiză aproape sociologică a vieții religioase, deslușindu-i trei stadii caracteristice. Un stadiu obiectiv, popular și colectiv, național și social; altul subiectiv, individual, ce înalță sufletul și spiritul; un al treilea prin care viața religioasă se ridică până depășește opoziția între obiectiv și subiectiv.

Credința s-a elaborat mai întâi pentru omul mediu, pentru colectiv, așa cum din aceleași motive au fost create statul, familia, instituțiile juridice, organizarea exterioară a Bisericii. Pentru omul mediu au fost adoptate morală, dogmele, cultul. În funcție de acest „om al masei” - din mentalitatea burgheză - s-au definit conservatorii și revoluționarii, dreapta și stânga, monarhiștii, socialiștii. „Omul masei” este, de fapt, un „tip colectiv democratic”. Pentru el au fost retrase în mediocritate (sau pedepsite, sau excluse) personalități de excepție - sfinți, profeți, genii, cei capabili de o trăire spirituală superioară.

Berdiaev nu propune la rândul lui o nouă dogmă, sectă sau erezie. Venind dinspre filozofie, pune în contact categoriile acesteia cu preceptele

Nikolai Berdiaev - *Spirit și libertate. Încercare de filozofie creștină*. Traducere de Stelian Lăcătuș. Postfață de Gheorghe Vlăduțescu. Editura Paideia, 1996. 419 p. F.p.

creștine, conciliind spiritul cu natura, simbolul, mitul și dogma, revelațiile creștine cu treptele cunoașterii, Dumnezeu, omul și Dumnezeu-om, mistica și calea spirituală, teozofia și gnoza, dezvoltarea spirituală și problema eshatologică. În plan social, am zice - Biserica și lumea.

Plădoaria, limpede, cu har didactic, beneficiază de traducerea părintelui Stelian Lăcătuș, care, deși realizată după o variantă franceză intelectualizată, deci aparent mai puțin capabilă de a exprima, față de cea germană, nuanțele trăirilor răsăritene, a găsit, alături de postfața profesorului și filozofului Gheorghe Vlăduțescu (care situează berdiaevismul în plan filozofic european), echivalențe românești pe măsură.

Cărți primite la redacție

♦ *Antologie de poezie chineză*. Selecție și traducere de Mira și Constantin Lupeanu. Editura Miracol, 1996. 222 p. F. p.

♦ *Yi Jing. Cartea schimbărilor*. Traducere din limba chineză veche, studiu introductiv, comentarii și note de Mira și Constantin Lupeanu. Editura Qilinul din jad, 1996. 2 volume însumând 879 p. F.p.

August Strindberg

Despre crizele de creație

EDITURA „Natur och Kultur” a publicat de curând într-o ediție populară cartea *Crizele creației*, cu subtitlul „Infernul lui Strindberg și Dagerman”. Volumul s-a impus atenției generale pentru că se poate citi pe nerăsuflete chiar fără cunoștințe despre cei doi mari scriitori.

Cartea lui Cullberg, scriitor și cunoscut psihiatru, încearcă să analizeze sterilitatea care se năpustește asupra creatorilor pe neașteptate, cam în același fel cu inspirația, dar care uneori poate lăsa urme funeste.

August Strindberg și Stig Dagerman au fost mari scriitori, viața lor fiind însă marcată de eșecuri pe plan personal dar și pe cel al creației. După Cullberg, ei ar fi stat tot timpul cu un picior în boala psihică, de aceea analizează tipurile de criză traversate, acestea reprezentând, în fond, „infernul neputinței de a scrie” mai departe, după ce se afirmaseră ca scriitori și, în cazul lui Dagerman, după ce fusese declarat geniu încă de la începuturile sale literare. Dar Dagerman s-a sinucis pe neașteptate la 31 de ani (și nu e singurul în literatura suedeză, dacă ar fi s-o amintim numai pe Karin Boye, poeta care s-a sinucis foarte tânăr lăsând o operă matură), în timp ce Strindberg a supraviețuit multor crize care au devenit pentru el adevărate prilejuri de a-și înnoi creația. După Cullberg, cauza pentru care Dagerman și-ar fi luat viața, cel puțin una dintre cauze, ar fi că în loc să-și proiecteze în afară frământările, el le-ar fi interiorizat, dezvoltând cu timpul, iremediabil, o ură de sine, un autodispreț, care l-a transformat din „normal” într-un bolnav psihic. Eseul lui Cullberg luminează anumite perioade din viața acestor scriitori și felul diferit în care ei au încercat să trateze aceste forme de criză: Strindberg scriind intens despre ele în *Inferno* și *Jurnalul ocult*, Dagerman închizându-le în sine, preferind să descrie mai degrabă ieșirea bruscă: moartea „ca o misiune de încredere” și actul sinuciderii ca o soluție unică pentru a scăpa de infernul terestru.

Concluzia investigației autorului ar fi că frontierele literaturii și psihologiei se ating și vorbind despre scriitor ca despre un bolnav obișnuit aceasta ar ajuta la identificarea misterului care există în spatele operei literare.

Strindberg și Dagerman dăduseră până la criza lor de creație opere remarcabile și se afirmaseră ca mari scriitori chiar pe plan internațional. Dar ei ajung deodată la un punct în care totul se oprește. Ca în visele lui Einstein: timpul nu e o linie dreaptă, el se curbează, se contractă într-o parte ca să-și dilate albia de riu și să se desfășoare voluptuos în alta. Pentru un creator se pune mereu problema, cel puțin în secolul nostru, ca el să fie

productiv, să continue, să fie pur și simplu un perpetuum mobile. Chiar dacă a creat ce era de creat, ca în cazurile lui Strindberg și Dagerman, nu a fost niciodată de ajuns.

Strindberg a perceput strategiile timpului imediat: cînd problemele din viața intimă l-au amenințat cu condamnarea de a trăi numai în timpul linear, atunci s-a refugiat în viziunile timpului, în meandrele lui: pictura, experimente științifice, fotografia, muzica. A găsit repede acel „poncif” de care Baudelaire scria în *Fusées*: „Créer un poncif, c'est le génie. Je dois créer un poncif.”

Strindberg a folosit deci strategia timpului, a plecat din locurile în care viața stagnea și amenința să-l distrugă, s-a retras la Paris, în mizerie, singur, fără să vorbească cu nimeni luni de zile, căutînd să fabrice aur, în ritmul său, în timpul său curbat. Pentru lumea din jurul său devenise nebun, dar se pare că el i-a păcalit pe toți, exact ca timpul, pentru că nu s-a considerat niciodată bolnav sau eșuat. A refuzat să fie învins de oameni. Pentru că era o fire profund religioasă, a considerat că Dumnezeu însuși i-a trimis suferința și umilința și pe toți cei de care se simțea urmărit în permanență. Puterile invizibile se ocupau de el, îl purificau poate de toată murdăria care se depusese de-a lungul existenței. Astfel că Swedenborg devine părintele său spiritual, acceptă suferința ca pe o purificare, după exemplul marelui maestru care a trecut și mai trece încă și azi drept un nebun care conversa cu îngerii, un bolnav incurabil. Revelațiile proprii suferințe i-au permis lui Strindberg să se înnoiască și sănătatea sa s-a stabilizat. El se înclină în fața marelui maestru, găsind în Swedenborg un substitut pentru setea lui de marelție. Sete cu care a ținut mereu la distanță răul timpului orizontal. Dagerman n-a putut ține în echilibru timpul vertical cu cel orizontal și cu toate cîrburile neașteptate. El s-a închis în acea proclamare timpurie a genialității ca într-un palat fermecat, după cum remarcă Cullberg. Dar după perioada succesului urmează un altfel de timp: Dagerman însuși se schimbă, renunțînd la viața lui simplă în sinul familiei și la radicalitatea lui anarhistă. Este fascinat de dulcea viață adusă de succes și se căsătorește a doua oară cu strălucita actriță Anita Björk. Autodisprețul pentru mediile în care se instalează crește și Dagerman începe jocul cu sinuciderea. „Moartea a devenit o misiune de încredere” scrie el, cînd viața stagnează într-un timp linear neiertător. (Prietenii pe care-i anunța mereu că se va sinucide mai trăiesc încă, precum și cea de a doua soție). Infernul era pe pămînt și nu în altă parte. Moare asfixiat în garajul său, în noaptea de 4 noiembrie 1954. Avea numai 31 de ani. Motorul era închis cînd l-au găsit în după-amiaza zilei următoare, căzut la jumătatea drumului dintre portiera mașinii și ușa garajului. Din asta s-a dedus că ar fi regretat că astupase cu grijă orice aerisire. Între nesiguranța vieții și siguranța infailibilă a morții el a optat pentru ultima.

Am ales aceste texte pentru a ilustra tipurile de „infern” ale celor doi scriitori, a căror operă fascinează și căreia îi dedic mult din timpul meu creator, încercînd să tîlmăcesc ceva din strălucirea ei misterioasă. (G.M.)

August STRINDBERG

Studii swedenborgiene

IN TIMP ce aceste evenimente se derulau în viața de toate zilele, eu îmi continuam studiile mele swedenborgiene, în sensul că aceste opere, dificil de găsit, se prezentau una după alta la intervale destul de lungi.

În „Arcana coelestia” este infernul perpetuu, lipsit de orice cuvînt de mîngîiere. În „Apocalypsis revelata” se urmărește același regim penitențial, astfel că am trăit sub semnul unei maledicții pînă în primăvară. Uneori mă consolam gîndind că poate profetul s-o fi înșelat în unele detalii, și că Domnul vieții și al morții ar fi mult mai iertător. Dar e greu să nu vezi coincidențele izbitoare dintre viziunile lui Swedenborg și toate incidentele, mari și mici, care ni s-au întîmplat, mie și prietenilor mei, în cursul îngrozitorilor ani.

Numai în luna martie am găsit la un anticar „Minunile Cerului și Infernului”, și apoi cartea despre „Iubirea conjugală”. Și numai atunci m-am simțit eliberat de coșmarul care mă hărțuia de la prima manifestare a invizibililor.

Dumnezeu este iubire; el nu guvernează sclavi, de aceea a acordat libertatea liberului arbitru muritorilor. Nu există puterea răului; servitorul e cel care face munca în spirit de îndreptare. Pedepsele nu sînt eterne, fiecare e liber de a ispăși cu multă răbdare răul comis.

Suferințele care ne sînt impuse nu au alt scop decît ameliorarea eului. Pregătirea pentru o viață spirituală începe cu o răvășire, o devastare (*vastatio*) care se manifestă printr-o contracție a pieptului, sufocații, înăbușiri, boli de inimă, neliniște îngrozitoare, insomnii, coșmaruri. Aceste procese la care Swedenborg însuși a fost supus în anii 1744-1745 sînt descrise în „Cartea de vise”.

Și diagnosticul acestor stări morbide corespunde exact celui al bolilor curente acum, astfel că sînt gata să trag concluzia că sîntem în zorii unei ere cînd „spiritele se trezesc și cînd va fi bine de trăit”. Această angina pectoris, aceste insomnii, toate ororile nocturne care îngrozesc spiritele, și pe care medicii le tratează ca pe epidemii, nu sînt în realitate decît munca invizibililor. Altfel cum s-ar explica faptul că într-o epidemie oameni sănătoși sînt persecutați de accidente neprevăzute, supărări, eșecuri și pierderi sistematice? E absurd!

Swedenborg a devenit Virgilius al meu; mă conduce în Infern și îl urmez orbește. El e un pedepsitor temut dar știe de asemenea să consoleze foarte bine, nefiind atît de auster precum devoții protestanți.

„Un om poate să acumuleze bogății, numai dacă și le procură în mod cinstit și le folosește în același fel; un

om se poate îmbrăca și locui urmînd condiția sa, poate frecventa oameni de aceeași condiție, bucurîndu-se de plăcerile nevinovate ale vieții, poate avea un aer vesel și mulțumit, și nu un aer de om posac, cu fața galbenă, într-un cuvînt poate trăi și arăta ca un om bogat în lume, și poate merge direct spre cer după moartea sa, cu condiția ca să aibă credința și dragoste de Dumnezeu, și să se comporte cum trebuie cu aproapele său.”

„Am conversat cu mulți dintre cei care înainte de a muri au renunțat la lume și s-au retras în singurătate pentru a duce o viață contemplativă orientată către lucrurile cerești, în așa fel să-și facă un drum spre cer; aceștia păreau supărați de faptul că ceilalți nu le semănau; erau supărați de faptul că n-au fost recompensați de o glorie mai mare și de o soartă mai fericită, locuind în locuri izolate și singuri, aproape la fel cum trăiseră în lumea noastră. Omul e făcut să trăiască în societate; în societate și nu în singurătate se întîlnesc dese ocazii de a exersa mila pentru aproapele tău...”

„Într-o viață solitară, nu te vezi decît pe tine, uitîndu-i pe ceilalți; de acolo vine și faptul că nu te gîndești decît la tine, și dacă te gîndești la lume, asta numai pentru a fugi de ea sau a o regreta, ceea ce este contrar iubirii aproapelui...” Pentru pedepsele așa-zis eterne, profetul intervine în ultimul moment ca un salvator, lăsînd să se înțeleagă o licărire de speranță.

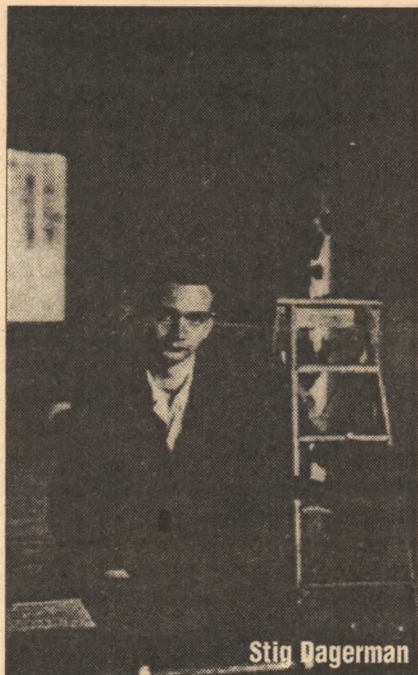
„Cei pentru care se poate spera salvarea sînt plasați în locuri răvășite, acolo unde totul e dezolare; ei sînt lăsați acolo pînă cînd durerea pe care o au ajunge la ultima limită, singurul fel de a depăși răul și falsul care îi domină. Ajunși la acest punct ei strigă că sînt animale, că sînt plini de ură și lucruri abominabile, și că sînt condamnați; sînt strigate de disperare care li se iartă și pe care Dumnezeu le diminuează, pentru ca ei să nu profereze reproșuri și invective mai departe decît limitele fixate. Cînd au suferit atît cît e posibil, corpul lor fiind mort și nu le mai pasă de nimic, atunci sînt pregătiți pentru salvare. Am văzut cîțiva urcați la cer după ce au fost încercați cu suferințele de care am vorbit. Cînd au fost primiți acolo, s-au bucurat atît de mult încît erau în-lăcrimați.”

Ceea ce catolicii numesc *conscientia scrupulosa*, o conștiință scrupuloasă, își trage originea din spiritele rele care trezesc remușcări fără cauză chiar și pentru bagatele. Bucuria lor constă în această încărcare a conștiinței și nu are nimic de a face cu pedepsirea păcătosului. Dar îngerii arată ce e bun și adevărat la cel torturat. Această luptă care se manifesta poartă numele de remușcări.

Mă opresc aici, pentru că aș face rău maestrului meu deșirînd ce e bine țesut și prezentînd asta drept fișii cu titlu de eșantioane.

Opera lui Swedenborg este imensă, și el a răspuns la toate întrebările mele, oricît de exigente ar fi fost ele.

Suflet neliniștit, inimă indurerată, *tolle et lege!*

Stig Dagerman

Stig DAGERMAN

Ajunge cu infernul de pe pământ

NU CRED în infern sub forma unei închisori particulare de care Dumnezeu însuși dispune și în care păcătoșilor li s-ar distribui o celulă după ce au fost privați pentru totdeauna de posibilitatea de a păcătui. Nu cred în aceasta, pentru că există pe pământ un infern care e cu totul satisfăcător pentru a face justiția să guverneze; neliniștea omului urmărit, remușcarea celui care a comis o greșală, durerea celui care iubește fără speranță, durerea celui care a pierdut o ființă dragă și neliniștile celui care luptă cu propria sa conștiință. Dimpotrivă, consider că e destul de penibil pentru fiecare ființă umană să trăiască astfel încât existența sa să-i fie justificată printr-un paradis particular personal, odată expirat contractul terestru. Dar paradisul însuși este ceva pe care noi nu-l putem cuceri atâta timp cât sîntem în viață. Sau, cum scria Omar Khayyam, înțeleptul matematician persan, într-o zi de la sfîrșitul secolului al XI-lea:

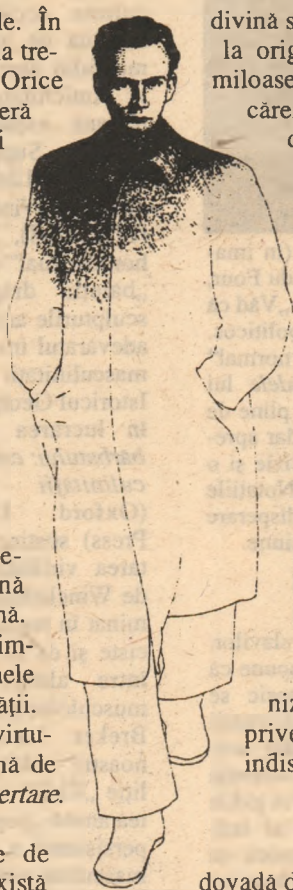
„Cerulea tău nu e decît visul de a putea atinge capătul dorințelor tale. Și infernul de a arde. În inima ta, și nu în cea țară de liniște de unde vii tu și unde, în curînd, te vei împlînta.”

(1947)

Destinul omului se pune în joc peste tot și tot timpul

AVORBI de umanitate, înseamnă a vorbi despre tine însuși. În procesul pe care individul îl întentează mereu umanității este el însuși incriminat și singurul lucru care poate să-l scoată din cauză este moartea. Este semnificativ că el se găsește mereu pe banca acuzaților, chiar cînd este judecător. Nimeni nu poate pretinde că umanitatea este pe punctul de a putrezi fără să constate mai întîi simptomele putrefacției în el însuși. Nimeni nu poate spune că ființa umană este rea fără ca el însuși

să fi comis acțiuni rele. În acest domeniu, observația trebuie făcută *in vivo*. Orice ființă umană este prizonieră pe viață umanității și contribuie prin viața sa, vrînd nevrînd, la a mări sau micșora partea de fericire și de nenorocire, de măreție și infamie, de speranță și deznădejde a umanității. De aceea pot îndrăzni să spun că destinul omului se pune în joc peste tot și tot timpul și este imposibil de evaluat ce reprezintă o ființă umană pentru o altă ființă umană. Cred că solidaritatea, simpatia și iubirea sînt ultimele cămăși albe ale umanității. Mai presus decît toate virtuțile, plasez această formă de iubire pe care o numim *iertare*. Cred că setea omenască de iertare este de nestîns, nu pentru că există un păcat original, de origine

divină sau diabolică, ci pentru că, de la origini, sîntem pradă unei nemiloase organizări a lumii împotriva căreia sîntem mult mai dezarmați decît am dori să fim. Dar, ce e tragic în situația noastră este că, fiind convinși de existența virtuților umane, ne îndoim totuși în ceea ce privește aptitudinea omului de a împiedica distrugerea lumii de care ne temem atît. Și acest scepticism se explică prin faptul că nu omul însuși decide soarta lumii, ci blocuri, constelații de forțe, grupuri de state care vorbesc o limbă diferită de cea a omului, limba puterii. Cred că dușmanul ereditar al omului este macro-organizarea, pentru că aceasta îl privează pe om de sentiment, indispensabil vieții, de responsabilitatea în fața semenilor săi, reducînd ocaziile cînd el să facă dovadă de solidaritate și iubire, transformîndu-l dimpotrivă într-un co-de-

James Weldon Johnson

Creațiunea

Și Dumnezeu porni în spațiu
privi jur-împrejur, și spuse:
*Sunt singur -
îmi trebuie o lume.*

La infinit, cît putea cuprinde ochiul Domnului,
negura covîrșea Totul
mai neagră decît mii de miezuri de noapte
pe fondul unor mlaștini cu chiparoși...

Atunci Dumnezeu zîmbi,
și lumina izbucni.
Intunericul se-nfășură într-o parte
în timp ce dimineața stăpînea
cealaltă.

Iar Domnul spuse: *E bine așa!*

Apoi Dumnezeu strînse lumina în
mîinile Sale
și o plămădi în ale Sale palme
făcînd un bulgăre de soare
pe care înflăcărat îl așeză în hăul
cerului.

Iar din rămășițe de lumină
mai frămîntă un ghem strălucitor
și-l azvîrli pe bolta neguroasă
înstelînd noaptea cu sori și cu o lună.

În aceste puzderii de lumini
încinse de-ntuneric -
Domnul rostogoli pămîntul.
Apoi rosti: *E bine așa!*

După aceasta, El însuși coborî
ținînd în palma dreaptă soarele
iar în cea sîngă luna,
pe frunte purtînd ciorchini de stele,
iar dedesubtul Lui - întreg pămîntul.

Și Dumnezeu începu să meargă:
pe urma pașilor Săi, lăsîndu-se vîi
înălțîndu-se munții.

După aceasta poposi și văzu
că lumea-i uscată și cam golașă...
Atunci, în picioare pe tîpsia pămîntului
El scui pă șapte oceane;
bătu din palme și tunetul bubui,
iar apele cerului într-o răpăială,
dezlănțuiră potop de ploii rotopitoare.

Pe urmă, iarba verde răsări
dimpună cu flori mici roșii,
bradul înălță degetul spre cer.
În sfîrșit, stejarul se trezi.

În scobiturile țarinei se cuibăriră lacurile.
Alte rîuri porniră iute spre mare.
Și Dumnezeu iară zîmbi.
Curcubeul atunci se ivi
în jurul umerilor Lui.

Apoi ridicînd brațul, atinse
apele și pămîntul
și le spuse: *Zămisliți! Zămisliți!*

Și'nainte chiar să coboare mîna,
- peștii toți, vînatul,
jîvinele și păsările
porniră să mișune prin fluvii și prin
mări,
să străbată codrii și pădurile
să spintece cu tăișul aripilor, cerul.
Și Dumnezeu rosti: *E bine așa!*

Apoi Domnul porni hoinar...
După ce aruncă privirea
asupra tuturor ființelor Sale,

după ce privi soarele
și luna Sa,
după ce se uită la puzderia stelelor,
la tăpturile de tot soiul,
la toate ființele pămîntului,
Dumnezeu spuse: *Totuși, mă simt singur!*

Și îngîndurat, poposi
pe dîmbul unei movile.
Apoi, pe malul unui rîu adînc și lat
- Cu capul în mîini
Dumnezeu căzu pe gînduri și gîndi,
și iar gîndi: *Voi zămisli un om!*

Domnul luă de pe fundul albiei
o mîna de lut.
Și colo, pe tîrmul apei,
îngenunche.

Și El, Dumnezeu Atotputernicul,
Cel ce aprinsese soarele aninîndu-l de cer,
Cel ce răspîndise cu palmele Sale pămîntul
- Acest mare Dumnezeu
ca o mîna ce s'apleacă asupra pruncului,
îngenunche în tărîna
în fața acestei hume
și-o ciopli întocmai chipului Său.

Apoi o însufleți
și astfel sufletul omului căpătă ființă.

Amin. Amin.

În românește de Barbu Brezianu

ținător al unei puteri care, chiar dacă pentru moment pare îndreptată împotriva altora, este pînă la urmă dirijată împotriva lui însuși. Căci ce este altceva puterea decît un sentiment de a fi iresponsabil de acțiunile comise asupra vieții tale și asupra vieții altora?

Și, ca să termin, dacă ar trebui să spun ce visez, ca majoritatea semenilor mei, cu toată neputința mea, aș spune asta: aș dori ca un număr cît mai mare de oameni să înțeleagă că e de datoria lor să se sustragă puterii acaparatoare a acestor blocuri, a acestor Biserici, a acestor organizații care dețin o putere ostilă ființei umane, nu în scopul de a crea noi comunități ci în scopul de a reduce potențialul de distrugere de care dispune puterea în această lume. Este poate singura șansă a ființei umane de a putea într-o zi să se poarte ca un om printre oameni, de a putea redeveni bucuria și prietenul semenilor săi.

(Răspuns la o anchetă lansată în 1950, cu tema: *Credem noi în ființa umană?*)

Prezentare și traducere de
Gabriela Melinescu

O poveste tristă

O POVESTE tristă - s-ar putea caracteriza, lapidar, recentul roman al lui Hans Bergel, *Când vin vulturii* (Ed. Langen Müller, München).

Autorul cărții, prozator, eseist, jurnalist și poet, s-a născut în 1925 la Brașov și trăiește din 1968 la München, datorită aprobării de plecare obținute prin intermediul lui Günter Grass. A publicat până în prezent treizeci de cărți. A debutat în 1957 la fosta Editură a Tineretului cu o povestire despre Transilvania din secolul al XVII-lea și cu povestirea „Strada Cutezătorilor”, pentru ca un an mai târziu să publice în traducere germană romanul lui Francisc Munteanu „În orașul de pe Mureș”, iar muți ani mai târziu, în 1994, George Guțu să-i traducă romanul „Der Tanz in Ketten” apărut în 1977 la Innsbruck și reeditat în 1978, în românește, cu titlul „Dans în lanțuri”.

După cum arată criticul originar din România, Peter Motzan, în cotidianul „Rhein-Neckar-Zeitung” din 4/5/6 ian. a.c., autorul ambicioz a să scrie o cronică a Ardealului în trei volume, primul fiind cel de față, care prezintă Ardealul în perioada interbelică până la declanșarea celui de-al doilea război mondial. Al doilea volum va reda istoria Ardealului până la Revoluția din 1989 (fiind, credem, mult mai voluminos) iar al treilea va prezenta realitățile de după 1989.

Acest prim volum este un Bildungsroman.

Substanța epică este structurată în 17 capitole cu titluri ample, amintind parcă de Sadoveanu.

Peter, personajul principal, povestitorul-copil de 13 ani, este un fel de Darie, care are însă norocul de a se fi născut într-o familie mai cumpanită și mai înstărită. Copilul se bucură de dragostea părinților, a bunicului dinspre mamă, a celor două matusi, a surorii mai mici, Maria, și a fratelui și mai mic, Holger.

Un adevărat picaro este bunicul dinspre mamă, Thomas Hardt, care fusese în America unde se îmbo-

găște și de unde se întoarce, pornind mereu în călătorii, fie în țară, fie în străinătate (Austria, Germania, Anglia), posesor al unor turme cu o mie cinci sute de oi, cunoscător al mai multor limbi, cunoscător al tuturor plantelor din zonă și tămăduitor de boli prin intermediul acestora, fost luptător în primul război și care, la întoarcere, găsindu-și tatăl mort, precum Victoria Lipan, îl caută cu obstinație și răbdare pe făptaș și-l pedepsește după propria-i lege.

O figură aparte o constituie și aceea a tatălui, atât de admirat de copil, „domnul Rick”, Richard Hennerth, cu studii în Germania, cadru didactic exemplar, fost combatant de război (de unde se întoarce rănit și cu decorații), violonist, vânător și șeful formației de pompieri din localitate.

Cea mai impresionantă figură feminină este aceea a matusii Lenore, de o neasemuită frumusețe, pianistă desăvârșită, care după un strălucit succes într-un concert la Salzburg își permite la Viena, la examenul de absolvire a Academiei de muzică, să interpreteze în mod sfidător pentru atmosfera național-socialistă ce domnea în capitala Austriei un fragment din „Melodii fără de cuvinte” de Felix Mendelssohn-Bartholdy.

Această cutezanță are grave consecințe: obligația de a părăsi în termen de o săptămână definitiv Austria și declararea drept căzută la examenul de absolvire, fără drept de a-l repeta.

Memorabilă este și figura jovialului părinte Evghenie, personaj ce descinde parcă din proza lui Calistrat Hogaș și Voiculescu, pustnicul voinic și înțelept care știa Biblia pe dinafară și în grecește, nu numai în românește.

Alături de sași apar în țesătura epică și români (memorabilă fiind atracția magnetică a lui Peter pentru ciobanul Gordan, mezinul baciului Licu, un în-născut talent în cioplitul în lemn) sugerându-se mozaicul etnic din Ardeal și prin prezența țigăncii Cario-

vanda și a lui Midi Bubu, a secuiului Gebefügi Gábor și a nevastei acestuia, Margit, a vecinului, doctorul Aristide Neguș, care a studiat medicina la Paris și la Halle, a avocatului dr. Marius Micla, cel care îl salvase pe bunicul lui Peter în urma împușcării lui Ioan Gorugan, presupusul ucigaș al străbunicului. Prezent este în carte și regele Carol al doilea, care îl invită pe Richard Hennerth, și pe fiul acestuia, Peter, la Peleş, spre a relata despre vânătoarea de urși în Carpații Meridionali, și care vorbește amestecat, în română și germană, neavând habar care este adevărata stare de lucruri din țară.

Bine descrise sunt munca la stână, nunta săsească ce ține trei zile, ritualul tăiatului porcului și frumusețile naturii din Țara Bârsei și Harghita.

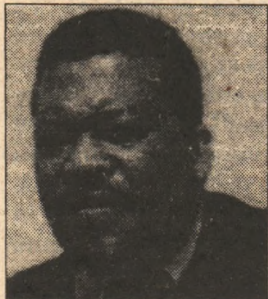
Vulturul, ca simbol al pasării de pradă, apare de trei ori în economia cărții. O dată ca blazon al familiei Hohenzollern-Sigmaringen, pe invitația regală sosită la Rosenau, alias Râșnov, pentru tată și fiu, apoi când vulturii se năpustesc cu sete asupra hoiturilor ciobanilor și oilor moarte, naratorul Peter amintindu-și cu spaimă: „Când vin vulturii (s.n.)” mi-a spus odată Gordan, „îți îngheață sângele în vine” și, mai transparent, în finalul cărții, când după ce tatăl și fiul aud la radio că vineri, 1 septembrie 1939, ora 11,25, Germania a declarat război Poloniei, fiul își întreabă tatăl: „Poartă soldații germani pe uniformă lor vulturul?”.

Rețin atenția paginile despre Garda de Fier din țară și despre naștiții din Austria și Germania sau chiar din Ardeal, în contrast cu opinia pacifistei familii a naratorului, care nu putea înțelege și accepta cum, așa, dintr-odată, există o diferență ca de la cer la pământ între arieni și... restul lumii.

Mircea M. Pop

Rasism în Canada

◆ Cecil Foster, scriitor canadian negru, originar din Barbados, acuză de rasism o țară care e convinsă că nu cunoaște acest fenomen. La originea celui de-al treilea volum al său (după două romane și o intensă activitate publicistică), intitulat *Un loc numit paradis: ce înseamnă să fii negru în Canada*, se află o întrebare simplă: poate vreunul din copiii mei să devină într-o zi prim-ministru? Răspunsul e negativ. De-a lungul povestirii sale, Foster arată manifestările cotidiene

de rasism, ale căror victime sînt cei 500.000 de afro-canadieni. Concluzia cărții este că ei sînt chiar mai defavorizați decît negrii din SUA - scrie publicația „Maclean's” din Toronto.

Jurnalele lui Queneau

◆ Într-o zi din 1971, Raymond Queneau (în imagine) se plimba împreună cu Guillevic pe Rue du Four, cînd s-a apropiat de el un cerșetor care i-a spus „Văd că arăți normal”. „Vă mulțumesc”, a răspuns politicos. „Atunci, dă-mi o sută de franci”. „Nu.” „Păi, e normal” - i-a răspuns cerșetorul și s-a îndepărtat. *Jurnalele* lui Raymond Queneau, apărute la Gallimard, sînt pline de asemenea anecdote, fapte, întâlniri, bizarerii - dar aprecierea lui asupra evenimentelor este de o precizie și o luciditate ce nu lasă loc pentru nici o amăgire. Notățile dintre 1920 și 1965 formează o carte de o disperare plină de vervă care se citește și recitește cu pasiune.

Balcanii preistorici

◆ În cartea sa *Istoria antică a Peninsulei Balcanice* (Ed. Guturanov i sin, Sofia), Krastio Mutafchiev pune accentul pe demistificarea Heladei ca leagăn al civilizației europene. După el, grecii ar fi sosit ultimii în Balcani, pentru a culege cunoștințele și arta creta-

nilor, tracilor și slavilor. Revista „Sega” spune că acest studiu istoric se bazează pe informații „secrete” (!) aflate într-un megalit din Strandja și că rostul său e să gidile simțul patriotic al bulgarilor într-o epocă în care nu prea au de ce să fie mindri.

Masculinitatea modernă

◆ Care e definiția bărbatului ideal? Un atlet inteligent, energic și care știe să își stăpînească pasiunile. De două secole cel puțin cultura occidentală e bîntuită de acest ideal masculin care se referă la Antichitatea greco-romană - explică „Times Literary Supplement”. Arheologul Johann Joachim Winckelmann (1717-1768), „un neamț homosexual” care adora „băieții drăguți din sculpturile antice”, ar fi adevăratul inventator al masculinității moderne. Istoricul George Mosse, în lucrarea *Imaginea bărbatului: crearea masculinității moderne* (Oxford University Press) susține că exaltarea virilității inițiată de Winckelmann a culminat în regimurile fasciste și dă ca exemplu, între altele, statuile musculoase ale lui Arno Breker. Iar în zilele noastre - adaugă cu maliție „TLS” - popularitatea atestă „popularitatea persistentă a trupurilor masculine netede și atletice”.

Romane postsovietice

◆ Viktor Pelevin are 34 de ani și trăiește izolat în apartamentul său din Moscova, refuzînd contactul cu ziariștii, mai ales de cînd două dintre cărțile sale au trecut frontierele Rusiei pe INTERNET. E vorba de *Omon Ra* - o parodie satirică a sistemului sovietic și de *Săgeata galbenă*, un roman postsovietic ce povestește angoasa unui călător dintr-un tren care trece pe un pod ce se prăbușește. Ultimul său roman, abia

terminat, *Piinea neagră*, are ca subiect haosul postcomunism. Viktor Pelevin e de acord că literatura lui e oarecum comercială. „Este posibil ca anumite aspecte ale vieții actuale - de exemplu gangsteri care se plimbă în limuzine cu blazon - să nu inspire mare lucru unui scriitor rus tradițional, obsedat de religie și morală”. Lui, însă, da - mărturisește Pelevin ziaristului de la „The Wall Street Journal”.

Rambo președinte

◆ La 60 de ani, Joseph Estrada, vedetă a cinematografului filipinez, are mari șanse să-i ia locul în fruntea statului lui Fidel Ramos, la alegerile prezidențiale de anul viitor. Timp de cîteva decenii, el a fost un fel de Rambo al Filipinelor, în filme violente cu lupte între duri. Acum e vicepreședintele acestei țări cu 70 de milioane de locuitori, și cum Ramos nu mai poate candida la încă un mandat, „Asiaweek” îl dă pe Estrada drept favorit al electoratului, avînd o extraordinară popularitate. Adversarii săi politici îl consideră însă prea asemănător personajelor pe care le-a întrupat: mărginit și violent. „Vorbește englezește aîut de prost, incît nu poate da decît răspunsuri foarte scurte” - spun ei. La aceste critici, Estrada răspunde că pur și simplu nu e un tip vorbăreț.

Obosit de glorie

◆ Jostein Gaarder, autorul best-seller-ului mondial *Lumea Sofiei*, care a bătut recordul de exemplare vândute, se plinge în „Cambio 16” că de când e celebru nu-și mai aparține, voiajază enorm și nu mai are timp pentru scriitorii săi preferați - Dostoievski, Thomas Mann, Borges. Acum citește mai ales cărți de biologie, astronomie și fizică și duce dorul singurătății și naturii, foarte importante pentru un scriitor. „Să dorești singurătatea nu înseamnă să te simți singur. Dimpotrivă, mulți oameni se simt singuri în marile aglomerări urbane” - spune el.

Alte femei

◆ Evelyn Lau (în imagine) avea doar 18 ani când și-a făcut senzaționalul debut cu best-seller-ul *Fugara: Jurnalul unui copil al străzii*, o relatare a experienței sale

ca narcomană și prostituată. Adaptată la începutul anilor '90 într-un film al canalului CBC, cartea a făcut vîlvă mai mult pentru detaliile ei obscene decât pentru meritul literar. După aceea, Lau a mai publicat trei volume de versuri și unul de proze scurte, cucerind o considerabilă notorietate ca scriitoare. În 1992, ea a devenit cea mai tânără poetă nominalizată pentru premiul Guvernatorului General, iar acum se vorbește mult și bine despre primul ei roman, *Alte femei* (Editura Random House) cu subiect tot din lumea umbrăsoasă a prostituției.

Enciclopedie

◆ La Editura Knopf din New York a apărut *Dicționarul culturii globale*, un „veritabil ghid de-a lungul culturii mondiale, insistînd asupra contribuțiilor lumii non-occidentale” - spune editorul. „Obiectivul real al acestui dicționar - previne «New York Review of Books» - este punerea în discuție a ideii profund înrădăcinată a unei preeminențe europene”. În plus, omisiunile și selectarea anumitor nume sînt făcute spre a da imaginea unei civilizații planetare conforme cu dorințele politice corecte ale redactorilor, estimează revista literară new-yorkeză.

Ceaikovski și judecătorii săi

◆ Romanul recent al lui Dominique Fernandez, *Tribunalul de onoare* (Ed. Grasset) are două personaje principale: orașul Sankt Petersburg (despre care autorul a mai publicat două cărți plus un album realizat împreună cu fotografii de Ferante Ferranti) și compozitorul Piotr Ilici Ceaikovski (în imagine) despre care Fernandez avansează ipoteza că nu a murit de holeră, precum se spunea, ci a fost condamnat de un tribunal de onoare să se sinucidă, în 1893, în urma unui scandal legat de homosexualitatea sa. Operă de ficțiune cu numeroase personaje reale, romanul are frumoase pagini despre creația artistică, despre muzica lui Ceaikovski și despre misterul sufletului rus.

Regele autoreclamei

◆ John Gray nu s-a mulțumit să-și vîndă cartea *Bărbații vin de pe Marte, femeile de pe Venus* în 10 milioane de exemplare (volumul se menține de patru ani în topul best-seller-urilor stabilit de „New York Times”), ci a transformat-o recent în spectacol de teatru la cea mai mare sală de pe Broadway, Gershwin Theatre. Supranumit regele auto-

reclamei, John Gray face un „one-man-show” în care insistă asupra prăpastiei ce separă bărbații de femei - tema centrală a cărții lui -, prăpastie atât de adîncă încît cele două sexe par să vină de pe planete diferite. Bărbații vin de pe Marte, femeile de pe Venus, iar dolarii pentru John Gray, de peste tot - comentează ironic „The Washington Post”.

Anii din Toronto

◆ Ziaristul William Burrill prezintă în volumul *Hemingway: The Toronto Years* (Editura Doubleday, Canada), cei patru ani pe care scriitorul american i-a petrecut ca reporter în echipa cotidianului „Toronto Star”, interpretînd documentele și mărturiile despre această perioadă cu o înțelegere profundă și proaspătă. Burrill oferă un punct de vedere imparțial despre egoismul, dar și sensibilitatea lui Ernest Hemingway (în imagine, o fotografie a acestuia din prima tinerețe).

De la Danzig la Gdansk

◆ Cultura germană și poloneză s-au amestecat din Evul Mediu la Gdansk. Întîi hanseatic și parte integrantă a regatului polonez, apoi german, orașul a sîrșit prin a redeveni polonez în 1945, cînd a fost golit de locuitorii săi germani și repopulat cu repatriați din teritoriile anexate de URSS. Acum, „noua generație a Gdanskului începe să se intereseze de istoria multiethnică a orașului” - constată „Gazeta Wyborcza”. Veritabilii „danzigers” care își amintesc încă de perioa-

da germană sînt din ce în ce mai puțini, printre ei figurînd însă nume cunoscute: „Germanul Günter Grass, desigur, dar și polonezii Stefan Chwin și Pawel Huelle, ale căror romane ce au ca fundal Gdanskul au fost foarte bine primite de public.” Ziarul apreciază superlativ publicarea unei noi lucrări colective, *A fost odată Gdansk*, al cărei prim tiraj, bogat ilustrat cu fotografii reprezentînd orașul dispărut și cel actual, s-a epuizat ca piinea caldă.

Cu Sumiya Haruya despre

Noaptea de Sinziene

DE LA începutul acestui an, romanul lui Mircea Eliade, *Noaptea de Sinziene*, tradus de Sumiya Haruya, se află în librăriile japoneze și poate avea ponderea lui, desigur, în perceperea unei „imagini” a României; dacă nu cumva le reamintește japonezilor, pur și simplu, de existența ei...

În 1996, pe cînd lucra la *Noaptea de Sinziene*, Dl. Sumiya, traducător deloc pedant, dar riguros (premiat în 1986 de către *Asociația Traducătorilor Japonezi* pentru *Ion* al lui Rebreanu), mi-a pus o serie de surprinzătoare întrebări care m-au obligat să mă documentez serios, să caut vechi ghiduri ale Bucureștiului, să revăd o mulțime de lucruri știute, însă știute superficial, în privința cărții lui Eliade. De astă dată, a avut Domnia Sa amabilitatea să răspundă la un scurt interviu: rămîind inevitabil la suprafața efortului transpunerii din română în japoneză, putem totuși să detașăm măcar cîteva aspecte, nu lipsite de interes.

D.C.: - Traducerea Noptii de Sinziene a însemnat opțiunea dumneavoastră sau ține de un program editorial?

S.H.: - Aveam de gînd să traduc în japoneză, după *Secretul Dr. Honigberger* și *Domnișoara Cristina*, principalele opere beletristice ale lui Mircea Eliade, inclusiv *Noaptea de Sinziene*. În cazul acesta însă, inițiativa i-a aparținut D-lui Mashiko, de la Editura Sakuhinsha, care ar dori să-l impună și ca prozator pe Eliade, cunoscut mai ales la noi ca istoric al religiilor.

D.C.: - Știu că în Japonia titlul cărții va fi *Noaptea zinelor (Yōse-itachi no yoru)* și că alegerea lui a cerut oarecare deliberări... Atrageți astfel atenția cititorilor japonezi, de la bun început, asupra unui mister „camuflat” de evenimentele istorice?

S.H.: - Mai toți eliadienii de la noi, atunci cînd se referă la roman, îl numesc *Noaptea sîrbătorii Sfîntului Ioan*. Într-un mediu necreștin ca Japonia, se evocă o imagine proprie creștinismului. Or, cînd Eliade s-a decis pentru *Sinziene* în locul *Solstiului de vară* și nu pentru *Sfîntul Ioan*, e clar - mi se pare - că a vrut să se refere la o lume cu conotații mai vechi decît creștinismul, deci nu puteam accepta titlul răspîndit în Japonia. Aș fi preferat *Noaptea Solstiului de vară*, dar mi s-a părut că sună cam insipid. *Forêt interdite* aparține traducătorului francez Alain Guillemin, adaptat și de englezul M.L. Ricketts - *The Forbidden Forest*. E frumos, totuși în altă ordine de idei, am impresia. Eu am preferat o traducere mot-à-mot.

Recunosc că în limba japoneză se accentuează oarecum exagerat fantasticul unui asemenea roman-frescă, am socotit însă că pentru cititor nu strică să i se sugereze ceva misterios.

D.C.: - Redactarea romanului pe care Eliade ținea neapărat să-l termine a însemnat pentru el rătăcirile într-un adevărat labirint. Nenumărate greutăți, stînjenitoare îndoieli...

S.H.: - Da, chiar și atunci cînd rescria ultimul capitol, își inchipuia altfel deznodămîntul, altfel soarta celor doi protagoniști. De-abia ajuns la final, a descoperit adevăratul sens al multor episoade.

D.C.: - Dumneavoastră ați avut mari probleme cu traducerea?

S.H.: - Dacă așa a fost cu autorul, ce să mai spună traducătorul?! Am citit de repetate ori textul - poate de opt, nouă ori - pînă la ultimele corecturi. De fiecare dată am mai descoperit cîte ceva, fie și amănunte aparent neînsemnate, care te pot totuși deruta. Ca să mă limitez la un exemplu, iată: Biriș încearcă să fugă

din țară, dar e așteptat la Arad de securistul Duma (cap.VI, partea a II-a). Și, la începutul interogatoriului, el îi spune securistului că *de la Arad* n-a mai fumat decît o singură țigară. Întîi mi s-a părut o greșeală, corect fiind, presupuneam, *pînă la Arad*. La fel au conchis, pare-se, atît traducătorul francez, cît și cel englez; francezul renunță la *Arad* și scrie „pendant tout le voyage”, iar englezul corectează textul original, scriind „During whole journey to Arad”. Abia la lectura șpalturilor, am înțeles că interogatoriul n-a avut loc la Arad, ci la București și că versiunea japoneză a suplinit carența celorlalte (de altfel, traduceri excelente în general). Mircea Eliade te lasă adeseori să ghicești. E o carte bună să-ți revitalizeze imaginația.

D.C.: - E reconfortantă?

S.H.: - De fapt, nu prea reconfortantă. Și cum ar fi altfel, dacă timpul istoric al romanului începe din anul apogeeului mișcării legionare codreniste și sîrșește în anul înființării Republicii populare? Nu-i într-un fel cîntecul de lebadă al aspirațiilor noii generații din România interbelică?... Fiindcă sunt diferite aspecte nu prea familiare cititorului japonez, am încercat să ofer în postfața de 40 de pagini și niște date referitoare la destinul poporului român. Am adăugat și o biobibliografie de 25 de pagini pentru ca japonezii să poată avea o viziune cît mai apropiată de cea a românilor.

D.C.: - Lumea misterului e universală...

S.H.: - Lumea misterului e universală, doar «trecerea» e constituită din materiale specifice.

D.C.: - Aspirați oare la o „traducere perfectă”?

S.H.: - Traducerea perfectă depinde de definiție. Aspir să contribuie și la perfecționarea stilului limbii japoneze, și la îmbogățirea tezaurului culturii noastre prin contactul cu alte culturi, chiar dacă Mircea Eliade scria după anii cincizeci, în străinătate, opere literare exclusiv în limba română, pentru prietenii lui români. Însă traducătorul trebuie să rescrie...

D.C.: - Din Eliade ce doriți să mai „rescrieți”?

S.H.: - Aș vrea să public două, trei volume cu traduceri din literatura lui. *Măitreyi*, *La țigănci*, alte cîteva dintre povestirile fantastice. Eventual *Romanul adolescentului miop*, alte romane din tinerețe.

D.C.: - Din punctul nostru de vedere, aveți planuri impresionante, D-le Sumiya!... Vă urăm să le realizați.

Doina Ciurea

Revista revistelor

Kagemusha

Revista *TIMPUL* de la Iași are un bun realizator de convorbiri cu scriitori în persoana lui Viorel Ilișoi. Avizat, curios, știind cînd și cît să toarne gaz peste foc ca să scoată de la interlocutori mărturisiri inedite, Viorel Ilișoi înregistrează dialoguri vii, cu idei „în progress”, stări emoționale, afirmații șocante. Spre deosebire de așa-zisele interviuri morticioase, cu lungi întrebări și răspunsuri scrise, paginile colocviale transcrise întocmai de pe bandă de reportaj *Timpului* au spontaneitate, nerv, culoare, convorbitorii chiar comunică între ei, uitînd că se dau în spectacol și că trebuie să se expună dintr-un unghi favorabil. În nr. 2, se continuă discuția (începută în precedentul și intitulată dumasian *După 20 de ani*) cu reprezentanți ai optzecismului. Doru Mareș, Florin Iaru și Bogdan Ghiu vorbesc despre ei cu luciditate, din perspectiva maturității: problema generației nu se mai pune, nu se mai activează în grup ci la nivel de individualități, fiecare avînd deja „un metabolism propriu”. La 40 de ani, „tinerii furioși” de odinioară nu mai pot căuta la nesfîrșit, trebuie să se stabilească undeva. „Pînă acum ai cucerit un teritoriu, de-acum îți faci casă pe el” - spune Bogdan Ghiu. ♦ Despre generația care îi urmează și-i contestă, au o părere nefavorabilă: „este un fel de recădere în niște forme care la vremea noastră erau deja revolute, un fel de epic mitologizant”, generația '90 „vine cu forme prefabricate perfect ansamblate”, „un joc de LEGO” și nu de la ei se poate aștepta înnoirea literaturii noastre, ci de la cei - încă necunoscuți - foarte tineri, care au asimilat revoluția informațională. Aceștia pot veni cu un program estetic nou. Climat cultural actual îi nemulțumește și prin „modele spiritualiste” preluate fără criterii și disocieri critice de cei foarte tineri, dintr-o „foame de semnificativitate”: „Știți cum e?” - spune Doru Mareș „Luăm din Țuța ce ne convine - dar nu vehemența lui, luăm din Cioran vreo trei citate - dar în nici un caz spiritul lui Cioran, luăm din toți cîte puțin și facem o vulgată”, un discurs vag și plicticos. Iar dacă negi acest discurs ești imediat taxat

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

de stingist. Florin Iaru, în felul său dezvoltat, expune un punct de vedere normal, imposibil de exprimat acum cîțiva ani, cînd patimile erau dezlanțuite: „pentru mine nu există stingism în cultură; există bine sau rău, valoare sau non-valoare. Ca valorile pot fi de sîngă sau de dreaptă, este adevărat. Întimplător eu sînt de dreaptă, eu sînt un tip liberal și mă doare în pix, pe mine nu mă deranjează dacă vine o mare valoare de stînga; problema e ca ea să se manifeste ca valoare și nu ca exponent al unei ideologii.” ♦ În același număr, Viorel Ilișoi stă de vorbă și cu Cezar Ivănescu, înregistrînd bizariile, răutățile, violențele de limbaj, egolatria poetului. Aflăm astfel din gura lui că din 1971 face parte dintr-o sectă, numită *a traumatomanilor*. „Este o sectă puternică, redutabilă, dar din nefericire toată viața nu vezi decît un singur om de legătură care-ți aduce un mesaj și căruia la rîndul tău îi transmiți un mesaj. Atîta mi s-a permis deocamdată să spun după 25 de ani de misiune dusa pînă la capăt. Mai am foarte puțin să-mi închei misiunea mea în literatura română și în România în general, după care cred că voi părăsi țara.” Misiunea este „să fac ceea ce ar fi trebuit să facă Labiș dacă n-ar fi fost asasinat./.../ Rolul meu în literatura română este de *kagemusha*. Să-l răzbun și să-i duc pînă la capăt misiunea lui Labiș, deci să-i împlinesc opera.” Din punct de vedere literar, Cezar Ivănescu e de părere că și-a împlinit datoria. Ce spune critica literară despre el nu-l interesează, fiindcă aceasta „este de căcat toată, de sus pînă jos”. Totuși, îi citează pe cei care-l consideră genial. Cu excepția acestora și a lui Marin Preda, toate numele pomenite în cele două pagini de dialog sînt improscate cu dejecții, despre Nichita Stănescu, Șt. Aug. Doinaș, Gh. Tomozei, E. Simion și alții făcîndu-se afirmații oribile. Întrebat de Ilișoi dacă și-a asumat cu fermitate aceste afirmații și tonul lor, care poate fi socotit în cel mai bun caz teribilist, poetul răspunde: „De teribilism, dragă, pot fi acuzați handicapații mental și intelectual gen Dinescu și alții, pînă la Nichita Danilov. Eu sînt Cezar Ivănescu, am 55 de ani, prin cărțile mele am probat că sînt un autor de geniu, nu numai în România, ci și în toată Europa asta pe unde m-am dus și mă cac eu pe opinia celor care mă consideră pe mine teribilist. Teribilist e labagiul care nu știe să scrie literatură și vrea să iasă și el în evidență cu ceva.” Ca și în cazul jurnalului lui Goma, judecățile umbrite de egolatrie, violența isterică a limbajului, resentimentele împinse pînă la ură și cruzime sînt manifestări malade. Din fericire, opera poetică a lui Cezar Ivănescu, „unul dintre cei mai puri și mai sfîșietori reprezentanți ai poeziei românești” (Petru Creția), poate fi și va fi citită ignorînd „proza” sa.

Cornel Nistorescu se așteaptă la represalii

În *EVENIMENTUL ZILEI*, dl. Cornel Nistorescu publică unul dintre cele mai virulente atacuri apărute în presa de la noi împotriva a ceea ce editorialistul numește *Fenomenul „frății Păunescu”* întrebîndu-se de unde au făcut aceștia rost de milioanele de dolari pe care le au în cont și cum din „miliardari de carton” cum li se spunea înainte de alegeri au căpătat reputația unor „miliardari de oțel” de care nimeni nu se poate atinge. Dl. Nistorescu scrie în editorialul său că se așteaptă la represalii pentru scrierea acestui articol, punîndu-și în continuare două

Nedreptățile jurnalelor (II)

CHIAR și jurnalele cele mai onest scrise păcătuiesc prin parțialitate. Ele nu sînt istorii, ci puncte de vedere personale asupra evenimentului istoric și asupra persoanelor sau personajelor care se află pe scena istoriei, la un moment dat. Jurnalul consemnează întîmplarea, vorba spusă lejer și foarte rare ori nimerește cîte un moment în care cuvîntul e rostit pentru a rămîne. Personalitatea vremii își poate confecționa un rol public, dar poate, în aceeași măsură, să fie și o persoană cu dense relații personale, spunînd și lucruri care pot contrazice vorbirea sa publică. Iar asta nu neapărat din duplicitate, ci din pricină că nimic din ceea ce spunem nu e bătut în cuie, ci capătă conotații personale în raport cu interlocutorul pe care îl avem. După ce susține în public o anumită teză, o personalitate poate să încerce și opusul ei, în particular, chiar dacă are convingerea că ceea ce a spus în public reprezintă adevărul său punct de vedere. Unde e adevărul? se poate întreba autorul jurnalului, care consemnează vorba spusă în particular, dar știe și cuvîntul rostit în public de persoana ale cărei vorbe le notează. Dacă omul ar fi o ființă strict rațională și deci calculată, atunci cu siguranță că autorul de jurnal ar avea dreptate spunînd că vorbele rostite în particular contrazic imaginea publică a persoanei prinse în insectarul jurnalului. Dar cînd în fiecare dintre noi zac atîtea pulsuni neștiute și atîtea alte personaje de a căror existență uneori nu sîntem conștienți, vorbirea în particular semnifică altceva decît o formă de ulterioară deliberare față de ceea ce am rostit public. Adică o variantă destinată prietenilor prin care încercăm să scăpăm de vocile care construiesc ipoteze în noi, voci care pot fi prejudecățile noastre acumulate în timp, dar și efectul unei anumite voci cu mare putere de patrundere, care a ajuns și în subconștientul nostru și de

care încercăm să ne eliberăm. Iau exemplul cel mai comun, pe care l-am observat la persoane de o anumită notorietate și care în particular își pun întrebarea dacă nu cumva și Ceaușescu a avut dreptate. Poți deduce de aici că autorii acestor întrebări sînt pro-ceaușiști, dar și că vor să-și limpezească mai bine gîndurile în care mai stăruie gîndirea ceaușistă care a pătruns și în ei. Lucrurile sînt de-a dreptul dramatice pentru perioadă cînd ceaușismul funcționa și cînd, chiar față de prieteni, exista o temere că aceștia ar putea colporta vorbe care ne-ar putea face rău. Or, temerea față de eventuala duplicitate a amicilor e cu puțință să fi dat naștere unor afirmații cel puțin ciudate, care ar trebui nu citate pur și simplu ca atare, ci analizate în semnificațiile lor de moment, înainte de a fi încredințate paginii de jurnal.

Pînă și jurnalele scrise în perioada interbelică ar trebui privite cu circumspecție, chiar dacă ele vin din partea unor autori onești. Sau mai ales din acest motiv. Fiindcă adevărul interbelic nu e cuprins doar în cite o depoziție de jurnal intim, ci face parte dintr-un întreg care, foarte adesea, poate contrazice cu temei afirmația din jurnal.

Astfel că un jurnal poate adăuga nuanțe la o personalitate pe care au definit-o propriile ei fapte și afirmații publice, dar nu o poate răsturna cu desăvîrșire. O personalitate reprezintă nu rezultatul vorbelor spuse la date și la împrejurări diferite, ci al unor fapte și cuvinte făcute publice a căror greutate e mai mare decît vorbele spuse în treacăt. Fiindcă ceea ce spunem în public și pentru public poate avea o influență de durată sau o influență declanșatoare uriașă. Asta spre deosebire de afirmația oarecare, făcută într-un cerc de prieteni, menită uneori să-i contrarieze pe cei din jur.

Cristian Teodorescu

întrebări. De ce sînt de neatîns „frății Păunescu” și dacă nu cumva aceștia au cotizat pentru campania electorală a actualei puteri. Atît cele două întrebări cit și faptul că dl. Nistorescu se așteaptă la represalii sînt de toată gravitatea. Dar că în plină campanie împotriva corupției un ziarist scrie, negru pe alb, că se așteaptă la represalii ar trebui să dea de gîndit întregii prese de la noi antrenate în demascarea corupției. Dl. Nistorescu trebuie sprijinit, dacă are dreptate, de colegii săi de breaslă, fiindcă temerile sale ar putea fi împărțite de tot mai mulți ziaști, în perioada următoare. Aproape că nu există ziar important care să nu publice anchete inco-mode împotriva unui puternic sau a altuia al zilei, care se poate deda la represalii dacă va ști că ziaștii nu sînt solidari. ♦ O grefieră de la Parchetul de pe lîngă Judecătoria Iași a fost prinsă în timp ce se încălzea noaptea la focul unor dosare penale. În vîrstă de 24 de ani, femeia n-a găsit alt loc pentru a arde dosare decît pe un cîmp deschis, la marginea satului Mirolava, unde a fost surprinsă de poliție. Grefiera, după ce a fost arestată, a făcut rost de un certificat fals potrivit căruia era însărcinată în luna a doua, pentru a fi judecată în stare de libertate. Două ciudațenii ar trebui să atragă atenția celor care se ocupă de acest caz. Prima e că grefiera n-a găsit alt loc pentru a arde dosarele decît pe cîmp, ca și cum voia să fie prinsă, iar apoi ușurința cu care a căpătat certificatul medical, la o maternitate din Iași, ușurința care ar putea fi rezultatul unui aranjament anterior. Încît ne putem pune întrebarea dacă nu cumva fosta grefieră a ars aceste dosare pentru a fi prinsă, mizînd pe un aranjament care n-a funcționat. Cu alte cuvinte există ipoteza ca grefiera să fi ars aceste dosare pentru a pica pe mina poli-

ției, chiar în timpul scandalului dosarelor dispărute din Tribunalul Municipal din București. Dacă e așa, cine se află în spațiile acestei femei care, în ipoteza că ar primi pedeapsa maximă, ar putea ieși după șase ani din pușcărie cu un cont frumuseșel într-o bancă ferită de indiscreții. ♦ Atît presa scrisă cit și cea vorbită l-au citat pe patriarhul Teoctist care în slujba de duminică, 2 martie, s-a adresat Regelui Mihai în timpul predicii cu apelativul „sire”. Anumite publicații, pe care nu le ostenim să le cităm, n-au scăpat prilejul de a-l acuza pe patriarh că se amestecă în politică, acuza prostească. Prin această formă de adresare, patriarhul n-a făcut altceva decît să dovedească respectul cuvenit unei personalități a istoriei noastre, Regelui României, pe care nu Biserica l-a detronat, ci o putere vremelnică, pe care Biserica a ignorat-o, prin persoana patriarhului. Iar asta fără a face politică, ci în numele recunoașterii istorice a legăturii dintre biserică și monarhie. Într-o predică în care le-a reamintit credincioșilor că nimeni nu poate prevedea sfîrșitul lumii, cu trimitere la sectele care anunță acest sfîrșit în anul 2000, patriarhul a reamintit că puterea care l-a detronat pe rege intenționa să mute și catedrala patriarhiei de pe dealul în care a rămas aproape ca prin minune. Or, cînd în scaunele monarhiilor României din această catedrală se află urmașii celor care și-au făcut din credință o deviză, putea patriarhul să le ignore prezența? Cei care se plîng azi că Biserica face politică ar trebui să își reamintească de rugăciunile acestora pentru sănătatea „conducătorilor țării” în perioada în care ateismul era politică oficială. Chiar dacă Biserica a întors și celălalt obraz, nimeni nu-i poate retrace dreptul la memorie.

Cronicar

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București, tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei